

Tillitsstudie för Åland 2018

De senaste rapporterna från ÅSUB

2015:1	Konjunkturläget våren 2015
2015:2	Ekonomisk utsatthet och social trygghet 2012
2015:3	Arbetsmarknadsbarometern 2015
2015:4	Framtida finansiella relationer mellan Åland och Finland
2015:5	Ålänningarna och miljön
2015:6	Medborgarundersökning: Mariehamn hösten 2015
2016:1	Med en fot i arbetslivet. Högskolepraktik på Åland 1997–2014
2016:2	Konjunkturläget våren 2016
2016:3	Arbetsmarknadsbarometern 2016
2016:4	Kollektivtrafik i Mariehamn våren 2016. En enkätstudie om attityder till den lokala busstrafiken
2016:5	Slututvärdering av Landsbygdsutvecklingsprogrammet för landskapet Åland 2007–2013
2016:6	Språkbehovet i det privata näringslivet
2016:7	Ålänningars alkohol-, narkotika- och tobaksbruk samt spelvanor 2016
2017:1	Den framtida kommunindelningen på Åland – en enkätstudie
2017:2	Ålandsprovet i matematik: En mätning av matematikkunskaperna i årskurs 6 hösten 2016
2017:3	Konjunkturläget våren 2017
2017:4	De äldres delaktighet på Åland
2017:5	Arbetsmarknadsbarometern 2017
2017:6	Utvärderarnas fördjupade årsrapport för 2016 Ålands landsbygdsutvecklingsprogram, perioden 2014–2020
2018:1	Ålands gymnasium 2011–2017. Utvärdering för utveckling
2018:2	Konjunkturläget våren 2018
2018:3	Utvärdering av LBU-programmet för Åland 2014–2020. Årsrapport med tematiska fördjupningar 2018
2018:4	Arbetsmarknadsbarometern 2018

Förord

Tillit har beskrivits som "det nordiska guldets", som smörjmedlet som gör att maskineriet löper smidigt och som kittet som håller människor samman. På Åland lyfter Utvecklings- och hållbarhetsagendan fram målet om att alla ska kunna känna tillit och ha reella möjligheter att vara delaktiga i samhället. Hög mellanmännisklig tillit beskrivs ofta som en viktig komponent i det sociala kapitalet och som en indikator på ett socialt hållbart samhälle. För att kunna stärka tilliten i olika led och sammanhang behövs kunskap om hur det står till med tilliten specifikt för just Åland. Mot den bakgrunden fick Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) i mars 2018 i uppdrag att genomföra en tillitsstudie för Åland.

Den här undersökningen är den första studien som har genomförts i syfte att kartlägga tilliten särskilt för Åland. Syftet med studien är att ge en bild av vad tillit är och att belysa olika dimensioner av tillit på Åland idag. Undersökningen omfattar såväl generell mellanmännisklig tillit, tillit till specifika grupper såsom familj och människor i grannskapet samt förtroende för institutioner och grupper. Uppdraget har genomförts i formen av en övergripande litteraturgenomgång samt en enkätundersökning riktad till drygt 1 200 invånare.

ÅSUB har anlitat Ålands fredsinstitut som samarbetspartner i projektet, vilket innebär att projektgruppen för studien omfattat en bred kompetens. Huvudansvarig för undersökningens genomförande har forskare Sanna Roos varit. Sanna Roos har planerat och genomfört enkätundersökningen och de statistiska analyserna. Hon är även huvudförfattaren till föreliggande rapport. Från fredsinstitutet har forskningskoordinator Petra Granholm och informationsansvarig Susann Simolin deltagit. Fredsinstitutet har bidragit vid enkätfrågornas utformning och Petra Granholm har stått för och författat kapitlen om begreppsanalysen, analysen av de aktuella samhällsfrågorna samt tillsammans med projektgruppen bidragit till slutsatserna från studien. ÅSUB:s direktör Katarina Fellman har också deltagit i utformningen och upplägget av studien.

ÅSUB vill passa på att rikta ett stort tack till alla som har tagit sig tid till att besvara enkäten och till alla som på olika sätt bidragit med synpunkter på ämnet för undersökningen. Ett särskilt tack går till referensgruppen för projektet som bidragit med värdefulla synpunkter på enkätens utformning och vid tolkningen av undersökningens resultat. Referensgruppen har bestått av avdelningschef Bengt Michelsson (ordförande), kulturchef Jan-Ole Lönnblad, avdelningschef Linnea Johansson, byråchef Maj-Len Österlund, byråchef Elisabeth Storfors, integrationssamordnare Helena Flöjt-Josefsson och avdelningschef Vivan Nikula från Ålands landskapsregering, myndighetschef Tomas Lundberg från Ams samt ombudsman Johanna Fogelström-Duns från Ålands ombudsmannamyndighet.

Mariehamn i november 2018

Katarina Fellman

Innehåll

Förord	5
Innehåll	5
Figurförteckning	7
Tabellförteckning.....	9
Sammanfattning	11
1. Undersökningens bakgrund och syfte	14
1.1 Tillit som forskningsområde	14
1.2 Uppdraget och studiens syfte	15
2. Begreppsanalys.....	16
2.1 Vad är tillit?.....	16
2.2 Tillitens subjekt och objekt	18
2.3 Socialt kapital och medborgaranda	19
2.4 Den sociala fällan	21
2.5 Hur skapas tillit?	21
2.6 Tillitens värde.....	22
2.7 Varför ska vi då mäta tillit?	23
3. Undersökningens material och arbetssätt	25
3.1 Beskrivning av materialet i enkätundersökningen	25
3.2 De svarande	27
4. Tillit, trygghet och förtroende på Åland	30
4.1 Generell mellanmänsklig tillit på Åland	30
4.2 Partikulär tillit och sociala nätverk	34
4.3 Trygghet, brott och diskriminering	37
4.4 Förtroende för samhällets institutioner och grupper.....	40
4.5 Tillit och välbefinnande	45
5. Frågeställningar om politik, samhälle och demokrati.....	46
5.1 Ålänningars intresse för politik och delaktighet i samhället.....	46
5.2 Röstningsintresse och nöjdhet med demokratin.....	51
5.3 Samhällsengagemang och välbefinnande	53
6. Nyheter och media	55
6.1 Nyheter från radio, tv och tidningar	55
6.2 Konsumtion av nyheter efter utgivare.....	57

6.3	Mediekonsumtion och välbefinnande	59
7.	Aktuella samhällsfrågor – oro, samhörighet och demilitarisering.....	61
7.1	De svarandes orosmoment för framtiden	61
7.2	Samhörighet med olika regioner	68
7.3	Åland och demilitariseringen	70
7.4	Aktuella samhällsfrågor och välbefinnande.....	72
8.	Slutsatser om tillit på Åland	73
8.1	Vilka faktorer påverkar den mellanmänskliga tilliten?	73
8.2	Hur förhåller sig mellanmänsklig tillit till andra former av tillit?	74
8.3	Mellanmänsklig tillit och det åländska samhället.....	75
8.4	Avslutande ord	77
	Referenser	78
	Bilaga 1. Kvalitetsredovisning för undersökningen	84
	Bilaga 2. Viktning av materialet och analyserna	88
	Bilaga 3. Beskrivande statistik	90
	Bilaga 4. Enkät och följbrev	92

Figurförteckning

Figur 1. Andel svarande (oviktat och viktat) och motsvarande andel i rampopulationen efter kön, åldersgrupp och region	28
Figur 2. Andel svarande som rapporterat hög mellanmänsklig tillit i vissa länder i Europa.....	30
Figur 3. Andel svarande som rapporterat hög mellanmänsklig tillit på Åland och i Norden	31
Figur 4. Andel svarande som rapporterat hög mellanmänsklig tillit efter kön och åldersgrupp.....	32
Figur 5. Andel svarande som rapporterat hög mellanmänsklig tillit efter födelseort och utbildning	33
Figur 6. Andel (%) höglitare i åldern 16–29 år på Åland, i Finland och i Sverige (efter kön)	34
Figur 7. Andel svarande (%) efter tillit som rapporterats till specifika människor eller grupper	35
Figur 8. Andel svarande (%) som litar fullständigt eller ganska mycket på specifika människor eller grupper (efter den högsta avslutade utbildningen)	36
Figur 9. Andel kvinnor och män (%) som personligen har någon att kontakta i de angivna situationerna	37
Figur 10. Andel kvinnor och män (%) efter trygghetskänslan om de går ut ensamma sent någon kväll i området där de bor	38
Figur 11. Andel kvinnor och män (%) efter uppfattningen om hur antalet brott har ändrat sig under de senaste tre åren på Åland (efter födelseort).....	40
Figur 12. Andel svarande (%) efter förtroende för det sätt på vilket vissa institutioner och grupper sköter sitt arbete.....	41
Figur 13. Andel svarande (%) som rapporterat ganska litet eller mycket litet förtroende för närpolitik efter signifikanta gruppskillnader	44
Figur 14. Andel svarande (%) efter det allmänna intresset för politik på Åland, i Finland och i Sverige	46
Figur 15. Andel kvinnor och män (%) efter det allmänna intresset för politik	47
Figur 16. Andel kvinnor och män (%) som varit delaktiga i samhället under de senaste tolv månaderna efter formen av samhällelig delaktighet.....	48
Figur 17. Andel svarande (%) i Finland och i Sverige efter olika former av samhällelig delaktighet.....	49
Figur 18. Andel svarande (%) i olika utbildningsgrupper som varit delaktiga i samhället under de senaste tolv månaderna efter formen av samhällelig delaktighet.....	50
Figur 19. Valdeltagande 1995–2015 efter kön	51
Figur 20. Andel svarande (%) efter nöjdhet med hur demokratin fungerar i bostadskommunen, på Åland, i Finland och i EU	52
Figur 21. Medeltal för nöjdhet med hur demokratin fungerar i bostadskommunen,	

på Åland, i Finland och i EU, efter kön	53
Figur 22. Andel svarande (%) som tar del av nyhetstjänster minst fem dagar i veckan (efter mediekanal)	55
Figur 23. Andel svarande (%) som tar del av nyheter från åländska tidningar samt åländska radio- och tv-kanaler minst fem dagar i veckan (efter kön, ålder och födelseort)	57
Figur 24. Andel svarande (%) som tar del av nyheter genom olika utgivare minst fem dagar i veckan (efter kön, ålder och utbildning)	59
Figur 25. Medeltal för de största orosmomenten som visade markanta könsskillnader, efter kön	61
Figur 26. Medeltal för miljöförstöring som orosmoment efter åldersgrupp	62
Figur 27. Medeltal för olika orosmoment i framtiden	63
Figur 28. Medeltal för orosdimensionerna efter kön	66
Figur 29. Medeltal för samhörighet med olika länder och regioner	69
Figur 30. Den genomsnittliga känslan av samhörighet för olika länder och regioner efter kön	69
Figur 31. Svarsfördelning (%) bland de svarande som har tagit ställning till Ålands säkerhet i samband med en militär konflikt (efter födelseort)	71

Tabellförteckning

Tabell 1. Andel svarande (%) som har personligen någon att kontakta i de angivna situationerna	36
Tabell 2. Andel svarande (%) efter trygghetskänslan om de går ut ensamma sent någon kväll i området där de bor	38
Tabell 3. Andel svarande (%) som upplevt att antalet brott på Åland har ökat/varit oförändrat/minskat under de senaste tre åren.....	39
Tabell 4. De grupper som har rapporterat markant större förtroende än referensgruppen/referensgrupperna	43
Tabell 5. Andel svarande (%) efter hur ofta man brukar ta del av olika nyhetstjänster.....	56
Tabell 6. Andel svarande (%) efter hur ofta man brukar ta del av nyheterna (efter utgivaren)	58
Tabell 7. Faktorladdningarna för de enskilda orosmomenten och faktorlösningens sex orosdimensioner.....	65
Tabell 8. Urvalet och svarsprocenten	87

Sammanfattning

Tillit är ett begrepp som ofta dyker upp i nordiska samhällsdiskussioner och har kallats för det nordiska guldets. På Åland har genom Utvecklings- och hållbarhetsagendan fastställts en målsättning om att alla ska känna tillit, vilket i sin tur förutsätter att det finns kunskap om tillitsfrågor på Åland. ÅSUB har fått i uppdrag av Ålands landskapsregering (LR) att genomföra den första åländska tillitsstudien. Studien ger en översikt över aktuell tillitsforskning och mäter tillit i dess olika former på Åland. Tillitsstudien har genomförts i samarbete mellan ÅSUB och Ålands fredsinstitut.

Undersökningens material samlades in på våren 2018 och totalt 681 svarande i åldern 16 år och uppåt deltog i undersökningen. Enkäten omfattade frågor om olika former av tillit, trygghet och förtroende samt frågeställningar om politik, samhälle och demokrati. Även ålänningars mediekonsumtion och aktuella samhällsfrågor kartlades, eftersom dessa eventuellt har ett samband med den upplevda tilliten. En av förutsättningarna för att kunna upprätthålla och förstärka tilliten på Åland är att ha bred kunskap om faktorer som påverkar tilliten.

Tillit, trygghet och förtroende

För att kunna mäta tillit mellan människor fick de svarande att uppskatta om man i allmänhet kan lita på de flesta människor eller inte. Resultaten visade att andelen ålänningar med hög mellanmänsklig tillit är 63 procent, vilket är en relativt stor andel och ligger ungefär på samma nivå som i de nordiska länderna i allmänhet. De bakgrundsfaktorer som hade ett signifikant samband med den rapporterade tilliten var utbildning, arbetslöshet och den egna ekonomiska situationen. Mellanmänsklig tillit var starkare för de svarande som hade universitets- eller högskoleutbildning, som inte hade varit arbetslösa och för dem som upplevde sin ekonomiska situation som oförändrad eller förbättrad. På individnivå är även självskattad hälsa och nöjdhet med livet viktiga faktorer för mellanmänsklig tillit – nöjdhet med livet kan till och med vara en starkare indikator för mellanmänsklig tillit än utbildningsnivån. Det är viktigt att i fortsättningen närmare kartlägga hur olika bakgrundsvariabler tillsammans skapar effekter på mellanmänsklig tillit.

Mellanmänsklig tillit är en intressant resurs även ur en ekonomisk synvinkel. På individnivå kan förbättrad ekonomi leda till förstärkt tillit, medan försämrade ekonomiska förutsättningar kan försvaga tilliten hos individen. De svarande som hade varit arbetslösa rapporterade om lägre nivåer av partikulär tillit och smalare sociala nätverk än andra svarande. Dessutom hade dessa svarande sämre förtroende för sjukvården samt svagare delaktighet och rösträttsintresse. Majoriteten av de som hade varit arbetslösa var födda utanför Åland (53 %) och visade en svagare känsla av samhörighet med Åland än andra. Slutligen rapporterade de som hade varit arbetslösa även markant större oro för psykisk

stress i framtiden.

Resultaten visade att mellanmänsklig tillit bland unga ålänningar (16–29 år) ligger på en högre nivå jämfört med motsvarande resultat i Finland och i Sverige. Andelen unga som rapporterade hög mellanmänsklig tillit var 68 procent, medan den motsvarande andelen var 61 procent i Finland och 44 procent i Sverige (ESS 2016). Att tillitskänslan är stark bland unga ålänningar indikerar att det åländska samhället upplevs som tryggt och förtroendegivande bland unga. En närmare analys av underlaget visar att det även är den yngsta åldersgruppen som oftast rapporterar större förtroende för samhällets institutioner och grupper jämfört med de andra åldersgrupperna. Att följa upp utvecklingen av den höga tilliten bland unga och unga vuxna på Åland kommer att vara en central uppgift i framtida tillitsstudier på Åland.

Breda sociala nätverk är enligt resultaten inte en förutsättning för hög mellanmänsklig tillit, trots signifikanta samband med den svarandes trygghetskänsla i den omedelbara närmiljön. Även förtroendet för samhällets institutioner och grupper (tillitens vertikala plan) har ett signifikant samband med mellanmänsklig tillit (tillitens horisontella plan). En stor majoritet av de svarande rapporterade stort förtroende för åländska institutioner och grupper. Mest förtroende rapporterades för polisen och sjukvården (78 % respektive 71 % av de svarande rapporterade ganska eller mycket stort förtroende).

För att fortsätta stärka tilliten på Åland behöver uppmärksamhet riktas till de grupper som är i en mer utsatt position i det åländska samhället. Dessa grupper kan bland annat omfatta lågutbildade, i vissa fall inflyttade, arbetslösa och personer som upplever sig diskriminerade. Dessutom har jämställdhetsarbete en viktig och förstärkande roll för det framtida tillitsarbetet på Åland.

Politik, media och samhällsfrågor

I tidigare studier har det framkommit att både attityder och beteendefaktorer kan påverka tilliten på individnivå. Resultaten för enkätfrågorna om politik, samhälle och demokrati visade att ålänningar är relativt nöjda med demokratin i hemkommunen och på Åland. Dock visar varken attityder (politiskt intresse och röstränsintresse) eller beteende (delaktighet i samhället) signifikanta samband med den rapporterade mellanmänskliga tilliten. Trots att signifikanta samband saknades mellan tillit och indikatorer för politisk attityd och beteende, är det viktigt att fortsätta mäta dessa indikatorer i framtida tillitsstudier på Åland. Detta eftersom bland annat frivilligarbete i vissa studier har visat sig förstärka tilliten i samhället. Potentialen och resurserna som finns i förenings- och frivilligverksamheten på Åland behöver kartläggas och följas upp.

Nyheter och media kan påverka människors åsikter och uppfattningar om hur samhället fungerar. Trots att det inte fanns något direkt samband mellan de svarandes mediekonsumtion och tillit, indikerade resultaten att förtroendet för tidningar har en koppling till antalet gånger som den svarande tar del av nyheterna

från (åländska) tidningar. De tilläggsanalyser som genomfördes för att kartlägga kopplingen mellan orosmomenten och individens mediekonsumtion gav indikationer om att de svarande som oroade sig för *Ökad utsatthet hos människor och miljö* samt *Konflikter och krissituationer* ofta är desamma som tar del av nyheterna genom public serviceⁱ. De orosmomenten som lyftes fram mest var narkotikabruket, miljöförstöring, ökat antal människor på flykt samt exploatering av människor som till exempel barnarbete, trafficking och internetporr.

I undersökningen ställdes även frågor om de svarandes samhörighet med Åland och uppfattningar om Ålands ställning vid en militär konflikt mellan stormakterna. Samhörighet och en stark känsla av anknytning till Åland hade en koppling till stark mellanmänsklig tillit hos den svarande. Vissa skillnader kunde konstateras mellan de svarandes uppfattningar om Ålands ställning vid en militär konflikt mellan stormakterna och dessa skillnader fanns i förhållande till de svarandes födelseort. De flesta svarande ansåg dock att demilitariseringen inte gör en skillnad för Åland vid en eventuell militär konflikt.

I den här rapporten belyser vi många av de frågeställningar som är centrala för mellanmänsklig tillit på Åland. Ett stort antal frågor har fått sina svar, men samtidigt finns det många frågor och utmaningar kvar att besvara i framtiden. De mest centrala frågeställningarna för verksamheter inom den offentliga sektorn på Åland är följande:

- Vilka konkreta saker i verksamheten har främjat tillitskänslan på Åland?
- Vad mera kan göras inom verksamheten för att främja mellanmänsklig tillit på Åland?
- Vilka trender, fenomen och nyckelindikatorer behöver följas upp i samband med verksamheten för att kunna stödja tillitskänslan i framtiden?

Tillit är en resurs för det åländska samhället – en resurs som behöver förvaltas och följas upp. Genom denna första åländska studie har vi kunnat etablera att Åland befinner sig innanför ramen av det som kallas "nordisk exceptionalism" i tillitssammanhang: de flesta känner tillit, och många känner till och med en hög tillit. Utgångspunkten är god men "de flesta" är inte "alla". Vårt nordiska guld måste förvaltas och vårdas genom att kontinuerligt skapa förutsättningar för att allt fler ska kunna känna tillit.

1. Undersökningens bakgrund och syfte

Tillit betraktas ofta som ett grundläggande byggmaterial för ett välfungerande samhälle. Ett av sju strategiska utvecklingsmål i Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland (2016) är att alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället. Målet ska vara uppfyllt till år 2030. För att kunna nå målsättningen är det viktigt att utvecklingen av tilliten i samhället följs noggrant, något som efterlystes redan i den första statusrapporten (2017) som togs fram med syfte att se var Åland ligger i förhållande till målen och hållbarhetsvisionen "Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar".

1.1 Tillit som forskningsområde

Tillit har under en relativt lång tid varit ett aktuellt forskningsområde i Europa. Flera stora studier som tangerar tillit har gjorts både på nationella och internationella plan under de senaste årtiondena. På global nivå finns stora studier som World Values Survey (WVS) och International Social Survey Programme (ISSP). På europeisk nivå finns European Values Survey (EVS), European Social Survey (ESS) och Europeiska Unionens Eurobarometer.¹

Även i Sverige är forskningsområdet stort. SOM²-institutet i Göteborg gör årligen uppmärksammade enkätundersökningar nationellt, regionalt och lokalt. Ersta Sköndal Bräcke högskola gör sedan 2006 en långsiktig satsning på forskning om social tillit i Sverige.³ Deras *Tillitsbarometer* är en nationell undersökning om tillit på lokal/kommunal nivå och har genomförts två gånger, 2009 och 2017. MedieAkademien⁴ i Göteborg genomför en förtroendebarmeter sedan 1997. På statlig nivå finns sedan 2016 Tillitsdelegationen⁵ som bedriver försöksverksamheter med syftet att föreslå nya styrmodeller för offentlig sektor som i högre utsträckning baseras på tillit. Tillitsdelegationen gav i juni 2018 tre betänkanden⁶ inom ramen för sitt uppdrag och dess utredningstid är nu förlängd till oktober 2019.

I Finland har inte den tematiska tillitsforskningen samma fokus och omfattning som i Sverige, även om undersökningar som tangerar temat görs, samtidigt som Finland deltar i de internationella och europeiska datainsamlingarna. Åbo Akademi och Tammerfors universitet bedriver sedan 2015 ett fyraårigt projekt kallat *Consortium of Trust Research – Pathways to Political Trust* (CONTRE).⁷ Projektet strävar efter att förstärka förståelsen av lång- och kortsiktiga variationer i politisk tillit i etablerade

¹ <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm>, EU:s (Europeiska Unionen) opinionsundersökning om medborgarnas åsikter som har genomförts regelbundet sedan 1974. Undersökningarna handlar bl.a. tillit till nationella regeringar, parlament och EU:s institutioner.

² Samhälle, Opinion, Media.

³ <http://www.esh.se/forskning/forskningsprojekt/2014-08-28-social-tillit-i-sverige---ett-forskningsprogram.html>

⁴ <http://www.medieakademien.se>

⁵ <http://www.tillitsdelegationen.se/>

⁶ Huvudbetänkandet "Med tillit växer handlingsutrymmet" (SOU 2018:47), delbetänkandet "En lärande tillsyn" (SOU 2018:48), och forskningsantologin "Styra och leda med tillit" (SOU 2018:38). Se <http://www.tillitsdelegationen.se/delbetankande/>.

⁷ <http://www.uta.fi/jkk/en/research/themes/contre/about.html>

demokratier idag. På finlandssvenskt håll bedriver institutet för samhällsforskning vid Åbo Akademi (Samforsk) forskning kring finlandssvensk opinion. Barometern från 2006 inkluderade frågor om tillit och politiskt förtroende där även Åland ingick med 143 svarande (Opinioner och trender i Svenskfinland, 2008).⁸ Ingen uppföljande studie har gjorts för att kunna jämföra Åland mot andra regioner i Finland.

Flera av dessa internationella och nationella studier, bland annat WVS, ISSP, EVS, ESS och SOM-institutets arbete har legat till grund för denna åländska tillitsstudie. Du kan läsa mera om dem i beskrivningen av undersökningens material, kapitel 3.

1.2 Uppdraget och studiens syfte

ÅSUB fick i mars 2018 i uppdrag av Ålands landskapsregering att genomföra en Tillitsstudie för Åland 2018. Syftet med studien är att beskriva vad tillit är och ge en bild av olika dimensioner av tillit på Åland. Mot bakgrund av studiens syfte lämnades operationalisering och mätning av andra närliggande begrepp, som socialt kapital, utanför undersökningen. Däremot ger studien en översikt över aktuell tillitsforskning samt mäter mellanmänsklig tillit och ålänningarnas tillit till institutioner, myndigheter, media och beslutsfattare.

Studien har genomförts som en kombinerad litteratur- och enkätstudie. ÅSUB har haft huvudansvaret för undersökningen, och Ålands fredsinstitut har haft som uppgift att göra en litteraturgenomgång om begreppet tillit och en sammanfattande översikt över aktuell tillitsforskning. Fredsinstitutet har även deltagit i utformningen av enkätfrågorna och analysen av aktuella samhällsfrågor. Sammanfattningen av rapporten svarar de två parterna för gemensamt.

En referensgrupp vid Ålands landskapsregering bidrog under processens gång genom att kommentera enkätfrågorna och undersökningens resultat. I referensgruppen ingick Bengt Michelsson (LR, Social- och miljöavdelningen), Helena Flöjt-Josefsson (LR, Utvecklings- och hållbarhetsenheten), Johanna Fogelström-Duns (Ålands Ombudsmannamyndighet), Linnea Johansson (LR, Näringsavdelningen), Tomas Lundberg (Ams), Jan-Ole Lönnblad (LR, Kulturbyrån), Vivan Nikula (LR, Regeringskansliet), Elisabeth Storfors (LR, Utbildningsbyrån) och Maj-Len Österlund (LR, Social- och miljöavdelningen).

⁸ Resultaten för Åland visade att föreningsdeltagandet och det sociala förtroendet, vilka forskarna använder som mått på socialt kapital, var något under det finlandssvenska genomsnittet. Ålänningarnas tillit hamnade på det finlandssvenska medeltalet (Bäck, 2008). Vidare indikerade Barometern också att Åland, tillsammans med norra Österbotten, eventuellt hade en något annorlunda förtroendeprofil än resten av Svenskfinland. Detta inkluderade bland annat ett något större förtroende för riksdag och regering, domstolar, kommunal verksamhet och banker, samt lägre förtroende för bland annat försvarsväsendet och polis än övriga Svenskfinland (Grönlund & Isaksson, 2008).

2. Begreppsanalys

Begreppet tillit har definierats på olika sätt i olika sammanhang och ofta har studiens syfte styrt definitionen. I det här kapitlet presenterar vi en begreppsanalys som ger en bild av hur tillit betraktas inom ramarna för den här undersökningen.

2.1 Vad är tillit?

Vad är tillit? För att vardagen ska fungera borde vi lita på varandra i en myriad av sammanhang – i trafiken, i pengatransaktioner, i personliga relationer. Vi borde ha förtroende för att sjukvården ser till att vi blir friska, samtidigt som tillit behövs till det politiska systemet i landet. Tillitens nyanser kanske kan beskrivas bäst genom att identifiera tillitens objekt – vad eller vem är det som vi har tillit till? I det följande kommer vi att ge ett smakprov på några tillitsdefinitioner, följt av en beskrivning av tillitens subjekt och objekt, samt diskutera eventuella skillnader mellan tillit och förtroende. Vi ska också bekanta oss med begrepp som ofta sammankopplas med tillit såsom "socialt kapital", "medborgaranda" och "den sociala fällan".

De flesta förstår vad vi menar då vi använder ordet "tillit" och uppfattar kanske termen positivt. "Tillit" är en så kallad primitiv term, det vill säga vi vet redan vad vi menar med begreppet utifrån outtalade kulturella överenskommelser. Det gör också begreppet svårdefinierat eftersom det gäller att hålla balansen, en definition får inte bli för snäv, för omfattande eller för positivt värderad. (Blennberger, 2009) För denna åländska tillitsstudies syfte ringar vi därför in, snarare än definierar, tillitsbegreppet och därmed relaterade begrepp.

Forskare inom främst sociologi och statsvetenskap men också bland annat psykologi och offentlig förvaltning har i flera årtionden lagt fram förslag på hur man kan närma sig tillitsbegreppet. Vissa forskare poängterar sammanfallande motivation eller intresse som en viktig beståndsdel i förståelsen av begreppet tillit (Delhey & Newton 2005; Hardin 2002). Vi kan till exempel utgå ifrån att tillit innebär en uppfattning om att andra vill oss gott, eller åtminstone inte ont. Andra människor vill inte medvetet skada oss och kommer om möjligt att se till våra intressen. (Delhey & Newton 2005). Tillit till andra, bekanta personer kan ses som ett "inkapslat intresse" (*encapsulated interest*). Jag litar på dig därför att jag antar att din motivation åtminstone delvis sammanfaller med (inkapslas av) min, i synnerhet därför att du vill att vår relation ska hålla (Hardin, 2002). Med andra ord ligger tilliten i relation till en viss handling X alltid i överlappningen, eller inneslutandet, av intressena hos person A och person B.

Förutom att sammanfallande intressen kan betraktas som fundament för tilliten kan man också anta att tilliten har en moralisk grund. Social tillit är ett etiskt antagande, ett mått på en individs uppfattning av den moraliska nivån i det samhälle där hen bor (Uslaner, 2002). En sådan uppfattning kan dock kritiserar – en svensk kvinna som i allmänhet litar på polisen kan efter råd från guideböcker under semestern

förhålla sig mera misstänksam gentemot den mexikanska polisen, känd för sin korruption. Den moraliska orienteringen måste kombineras med faktisk information: tillit är en förhoppning om andra aktörers framtida pålitlighet. (Rothstein, 2003) En sådan definition baserar sig på spelorienterade resonemang om tillit: det är som att ingå ett vad om vad som kommer att hända, om jag röstar på denna politiker kommer hen att hålla sina vallöften (positivt vad) medan ett negativt vad leder till att man antar ett mera försvarsmässigt förhållningssätt (att distansera sig från objektet, undvika, vidta skyddsåtgärder och liknande) (Sztompka, 1999).⁹

Ofta listas och betraktas de båda begreppen "tillit" och "förtroende" som synonymer. I det svenska språket, både i vardagen och inom sociologin, används termerna omväxlande på olika nivåer. Tillitsbegreppet har en rationell relation till begreppet "risk" på så sätt att en för hög tillit innebär en risk att bli lurad, och en för låg tillit innebär en risk för att gå miste om möjligheter (Andersson, Carlander, Lindgren & Oskarson, 2018). Begreppet "risk" kan användas för att åtskilja de båda begreppen "tillit" från "förtroende" (Luhmann, 1988; Yamagishi, 2001). Båda begreppen relaterar till förväntningar som kan komma på skam.

Tillit innebär en inställning där man tar för givet att välbekanta ting kommer att förbli stabila. Tillit blir till ett nödvändigt normalfall, vi antar att vi inte kommer att bli påkörda då vi går på trottoaren. Man måste ignorera risken att ens inställning leder till besvikelse eftersom alternativet är att leva i ett tillstånd av ständig osäkerhet. Sålunda har vi då vi visar förtroende större möjligheter att välja bort risk. Ett förtroendefullt antagande är att barnvakten vi planerar att anlita kommer att ta väl hand om barnet. Vi kan undvika att ta risken (och inte anlita barnvakten) men måste då avstå de fördelar som risken för med sig (möjligheten att gå på bio den kvällen). Vi är inte beroende av förtroende på samma sätt som vi är beroende av tillit, men också förtroende kan vara karakteristiskt för våra rutiner och vårt normalbeteende. (Luhmann, 1988; 2001)¹⁰

Social intelligens är en typ av intelligens som möjliggör för individer att utvärdera den grad av risk som de tar i interaktion med främlingar (Yamagishi, 2001). Om personen är känd och vi har erfarenhet av hens tidigare handlingar, kan vi göra en slags sannolikhetskalkyl och riskmomentet försvinner då till den grad att vi kan tala om att vi har ett förtroende.

Andra forskare menar att det inte enbart går att koppla begreppen till risk för att förstå skillnaden mellan dem. Man kan också hävda att begreppen helt enkelt innesluter varandra, så att tillit definieras som ett uttryck för en särskild typ av förtroende, baserat på tidigare händelser (Giddens, 1996).

⁹ En bearbetning av Sztompkas tankar görs av Erik Blennberger: "tillit är en förväntansfull inställning till andra människors framtida handlingar" i Blennberger, 2009, s.21.

¹⁰ Luhmann medger dock att skillnaden mellan förtroende, förtroende och tillit är en definitionsfråga och att begreppen till viss grad har kapacitet att ersätta varandra. (Luhmann, 1988, s. 101)

Förtroende kanske oftast förknippas med förtroende för andra människor, men kan också riktas mot abstrakta system – systemförtroende. Det här förtroendet skiljer sig från interpersonellt förtroende såtillvida att vi inte kan skatta ett systems personliga egenskaper såsom välvilja, eftersom systemet inte har sådana, utan vi måste basera vårt förtroende på en uppfattning på att systemet har rimliga och kloka regler, och att dess utförare följer dessa regler (Näslund, 2018).

I den här undersökningen har vi därför operationaliserat begreppet "tillit" att mäta tillit som finns mellan människor, medan begreppet "förtroende" mäter förtroendet som de svarande rapporterar för samhällets institutioner och grupper.

Tillit kan existera på flera plan. Den **horisontella tilliten** existerar **människor emellan**, och den **vertikala tilliten** finns **i människors förtroende för ett samhälles institutioner** (Holmberg & Weibull, 2013).

Tillit är också ett begrepp inom organisationer. Inom den offentliga förvaltningen innebär tilliten dessutom att man orienterar sig mot gemensamma värderingar och positiva förväntningar under ett stödjande och förutsättningsskapande ledarskap (Bringselius, 2018). Den svenska Tillitsdelegationen som står bakom den svenska utredningen om främjande av en tillitsbaserad styrning inom statliga och kommunala verksamheter definierar sitt fokusområde så här:

Tillitsbaserad styrning och ledning är styrning, kultur och arbetssätt med fokus på verksamhetens syfte och brukarens behov, där varje beslutsnivå aktivt verkar för att stimulera samverkan och helhetsperspektiv, bygga tillitsfulla relationer samt säkerställa förmåga, integritet och hjälpvillighet. (Bringselius, 2018, s. 66)

Att man på detta sätt kan operationalisera tillit och ringa in vad det innebär i mötet mellan en offentlig institution och brukaren, visar att tillit är av relevans för effektiv och människonära förvaltning. "I ledarskap innebär tillit att utgå från att medarbetarna kan och vill göra sitt jobb, tills något annat visar sig", har tillitsdelegationens ordförande Laura Hartmann sammanfattat tillitsbaserat ledarskap (SkolLedaren nr 4/17, 2017).

2.2 Tillitens subjekt och objekt

Vem är det som har tillit och vem eller vad har man tillit till? Möjligen är det av ännu större betydelse att identifiera tillitens subjekt och objekt än att definiera begreppet som sådant. Både människor och organisationer eller till och med kulturer kan vara tillitens subjekt och ha tillit som egenskap.

Erik Blennberger (2009; 2017) föreslår åtminstone följande tillitsobjekt, eller "tillitsriktningar": tillit till oss själva; andra personer som vi känner; okända, "folk i allmänhet"; en organisation; teknik och civilisation; naturen; och Gud. Den mellanmänniskliga tilliten är det som också kallas för "social tillit". Grundfrågan för att undersöka människors sociala tillit är: "Kan man i allmänhet lita på andra

människor?”¹¹. Det handlar alltså om en allmän tillit, inte tillit till en specifik individ eller enhet, och kallas således för ”**generell tillit**”. Den generella tilliten är en av de två traditionella uppdelningarna av olika sorters social tillit, och är också den form av tillit som fått mest uppmärksamhet i forskningen. För att förtydliga använder vi oss i föreliggande undersökning av termen ”generell mellanmännisklig tillit”. Den andra formen av tillit kallas ”**partikulär tillit**” och handlar om den tillit vi har för specifika, kända individer, till exempel familjemedlemmar, vänner och bekanta. För att överkomma begränsningarna i denna traditionella tudelning har man på senare tid inom svensk forskning också fokuserat på en tredje form av tillit, en form som kallas ”**lokalsamhälletillit**” (Trägårdh, Wallman Lundåsen, Wollebaek, & Svedberg, 2013). Här undersöks hur människor uppfattar pålitligheten hos dem som bor i deras närområde och hur de uppfattar de individer som de delar grannskap, stadsdel och kommun med. Lokalsamhälletilliten har undersökts genom *Tillitsbarometern*, en undersökning vid Ersta Sköndal Bräcke högskola, där de tre olika typerna av tillit beskrivs så här:

Ett modernt samhälle med hög grad av social rörlighet, och därmed behov av att kunna hantera komplexa sociala situationer, vilar på att det finns en tillräckligt hög grad av generell tillit. Men trots att vi i stor utsträckning lever i sådana stora och ofta nationellt ”föreställda gemenskaper” lever vi också i mycket mer konkreta sociala rum, dels i den mer intima sfären med familj och vänner, dels i våra lokalsamhällen. För att fungera väl på alla dessa plan krävs hög tillit utifrån alla de tre formerna. (Trägårdh, Wallman Lundåsen, Wollebaek, & Svedberg, 2013, s. 20)

Lokalsamhälletillit som begrepp kan anses ge en bra möjlighet till praktisk tillämpbar tillitsforskning. Enligt Trägårdh et al. (2013) verkar lokalsamhälletilliten vara mer känslig för variationer i omgivningen, såsom ökad ojämlikhet och större etnisk mångfald, medan generell och partikulär tillit i mindre grad tycks påverkas av omgivningsfaktorer. Den generella tilliten är mer stabil jämfört med lokalsamhälletilliten och tycks vara relaterad till uppfostran och socialisering i barndom och ungdom. Lokalsamhälletilliten baseras istället på faktiska personliga erfarenheter samt rykten, samtal och mediernas förmedling av företeelser i grannskapet. Lokalsamhälletilliten är intressant ur forskningsperspektiv då den verkar kunna förklaras med faktorer i omgivningen (Trägårdh, Wallman Lundåsen, Wollebaek, & Svedberg, 2013).

2.3 Socialt kapital och medborgaranda

”Socialt kapital” är en term som brukar kopplas till tillitsbegreppet, genom att tillit ofta pekas ut som en av det sociala kapitalets komponenter. Vi är vana att tala om olika former av kapital, såsom ekonomiskt och kulturellt kapital. Socialt kapital definieras som summan av de faktiska eller potentiella resurser som kan länkas till

¹¹ Morris Rosenberg räknas till en av de första som ställde den generella tillitsfrågan, se Rosenberg, 1956. Både formuleringen av frågan och svarsalternativen har dock varierat. SOM-institutet vid Göteborgs universitet använder sig i sina undersökningar av en fråga som lyder: ”Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?” kopplat till svar på en skala från 0 (det går inte att lita på människor i allmänhet) till 10 (det går att lita på människor i allmänhet).

innehavet av ett hållbart nätverk av mer eller mindre institutionaliserade, ömsesidiga förhållanden. Dessa förhållanden omfattar medlemskap i en eller flera grupper. Den här ger var och en av medlemmarna i gruppen tillgång till kollektivets kapital, en slags "kredit" i ekonomiska termer. (Bourdieu, 1986)

Med termen socialt kapital syftar man på en samhällelig nivå på både kvantiteten och kvaliteten av nätverk. Man kan mäta det kvantitativa sociala kapitalet genom att undersöka i vilken mån människor är involverade i olika sociala nätverk som ligger utanför den omedelbara familje- och vänskretsen, till exempel genom undersökning av deltagande i olika frivilliga föreningar. Man kan också undersöka det kvalitativa sociala kapitalet som handlar om just grundfrågan för den sociala tilliten, nämligen uppfattningen att man "kan lita på människor i allmänhet" i det samhälle man lever i. Om man inte har förtroende för sina medmänniskor, då spelar det ingen roll att man har ett kvantitativt starkt socialt kapital. (Rothstein, 2014) Det sociala kapitalet är också något annat än fysiskt kapital (verktyg, byggnader, etc.) och humankapital (kunskaper och färdigheter) eftersom man inte kan äga eller inneha det sociala kapitalet som enskild individ – det är istället relationellt (Rothstein, 2003). Vissa forskare delar upp det sociala kapitalet i en formell del, som deltagandet i föreningsliv, och en informell del, i vilken ingår sociala relationer i form av nätverk. Norden hör till de länder som har höga nivåer av både formellt och informellt socialt kapital (Pichler & Wallace, 2007).

Den amerikanske statsvetaren Robert Putnam och hans forskarlag är kända för sin forskning kring socialt kapital. De baserar sina slutsatser bland annat på en 20-årig undersökning av Italien under en tid av regionalisering, (Putnam, 1996) samt en senare studie av det amerikanska samhället (Putnam, 2001). Resultaten belyste skillnader i demokratiska institutioner i olika italienska regioner. Till teorin om det sociala kapitalet fogades nu begreppet medborgaranda, som betonar det civila samhällets betydelse. Putnam menar att ju större det medborgerliga engagemanget är desto bättre fungerar demokratin. Inte nog med det – medborgarandan bidrar också till ekonomisk tillväxt (inte vice versa). Deltagande i organisationslivet skapar socialt kapital som innebär att relationerna mellan medborgarna kan bygga på förtroende. Spontant samarbete underlättas av socialt kapital. Förtroendet eller tilliten är en central del av det sociala kapitalet. Putnams resultat indikerar att ju tätare dessa kontakter är, desto troligare är det att dess invånare kan samarbeta till ömsesidig nytta.

Putnams forskning om det sociala kapitalet hos det amerikanska folket indikerar att amerikanerna har gått från att en hög grad av aktivitet i olika frivilliga organisationer, till en individualiserad tillvaro i social isolation. Enligt Putnam är det amerikanska sociala kapitalet nu på väg att erodera.

2.4 Den sociala fällan

Den svenske samhällsforskaren Bo Rothstein har pekat på att begreppet "socialt kapital" är vagt till sin natur (Rothstein, 2014). Han argumenterar för att det är graden av tillit till andra människor i det samhälle där man bor, eller den organisation som man verkar i, som ska ses som den centrala ingrediensen i socialt kapital (Rothstein, 2003).

Kan tillit och förtroende uppstå genom aktivitet i sociala nätverk och organisationer eller är det i verkligheten tvärtom? Kan det vara så att det är de som redan litar på andra människor som är aktiva i samhället? Den "sociala fällan" slår igen om ingen litar på att andra människor ska samarbeta, vilket leder till att alla får det sämre. Ett korrupt samhälle är ett exempel på en social fälla som slår igen – skälet till korruption behöver inte vara någon slags moralisk defekt utan helt enkelt det faktum att det är poänglöst att vara den enda hederliga i ett spel där alla fuskar, exempelvis den enda som vittnar mot maffian, försvarar landet, sorterar sopor eller betalar skatter. Rothstein menar att tillit är den centrala komponenten i det sociala kapitalet och förtjänar en mycket starkare roll i förhållande till de andra två komponenterna deltagande och ömsesidighet. Beteendet (deltagande) och den sociala normen (ömsesidighet) är mått på, eller resultat av, attityden (tillit) hos individernas verklighetsuppfattning av andra människor. (Rothstein, 2003)

Den så kallade allmänningens tragedi är ett exempel på en social fälla: även om aktörer begriper att alla skulle vinna på att vårda en resurs långsiktigt, så fortsätter alla att försöka vinna så stora egna fördelar som möjligt (Hardin, 1968). Det finns dock omfattande forskning som stöder lösningar på allmänningens tragedi. Den amerikanska nationalekonomen och statsvetaren Elinor Ostrom (1990) har beskrivit platser och grupper på jorden som lyckats komma överens för att förvalta gemensamma resurspooler (*common pool resources*). Hennes resultat visar att det egna nyttomaximerandet i politik och sociala sammanhang inte är det enda sättet för människan att samexistera. Eftersom lösningar i form av övervakning och tvingande regler är kostsamma, kräver lösningen på den sociala fällan tillit mellan aktörerna för att fungera. Rothstein uttrycker det som att det bara är i ett samhälle där tilliten är stark som det är möjligt att skapa effektiva samarbetslösningar för att undvika att den sociala fällan slår igen. Han avvisar därför, likt Ostrom, teorin om att vi agerar enligt rationell nyttomaximering i stället för att få motivation från sociala normer, ideologi och vilja att samarbeta. (Rothstein, 2018)

2.5 Hur skapas tillit?

Många forskare har intresserat sig för övergången från det samhälle där kyrkan och bygemenskapen sörjde för tilliten, till ett modernt samhälle där tilliten måste byggas genom andra institutioner (Giddens, 1996). Ett argument, som vi redan sett att Putnam framför, är att det finns samband mellan ett starkt civilsamhälle och tillit. Det här argumentet går så långt tillbaka som till den franske 1800-talsfilosofen Alexis de Tocqueville och hans studier av demokratin i Amerika (1840).

Globaliseringen har inneburit och innebär fortfarande en utmaning i att erhålla och upprätthålla tillit. Man kan därför argumentera för att tilliten bör ses som en effekt av aktiva politiska strävanden, snarare än att en hög tillit är civilsamhällets förtjänst. Tilliten är både mål och medel, vi ser tillit som ett socialt önskvärt mål samtidigt som vi för att nå detta mål ska uppträda tillitsfullt. (Misztal, 1996)

Forskningen sedan Toqueville och Putnam pekar mer på att det inte är existensen av ett civilsamhälle i sig som avgör graden av tillit, utan snarare hur detta civilsamhälle kommit till och fungerar. (Trägårdh, Wallman Lundåsen, Wollebaek, & Svedberg, 2013) De svenska forskarna bakom *Tillitsbarometern* har noterat att Sverige är ett högtillitsland. De förklarar den relativt sett höga svenska tilliten med

lagbunden ordning som har internaliserats till sociala normer: mellan tillit och jämlikhet, mellan tillit och en specifik nordisk familjekultur – inklusive en hög grad av jämlikhet mellan män och kvinnor; mellan tillit och det lutherska religiösa arvet; samt mellan tillit och den speciella historiska och kulturella logik som uttrycks i det svenska civilsamhällets organisatoriska struktur och normbildning. (Trägårdh, Wallman Lundåsen, Wollebaek, & Svedberg, 2013, s. 12)

Det är ett etablerat faktum att kopplingen mellan föreningsmedlemskap och generell tillit på individnivå är låg. Däremot verkar det finnas en "regnmakar-effekt": Om du bor i ett föreningstätt samhälle litar du troligtvis också på andra medborgare, även om du inte själv är medlem i en förening. (Kouvo, 2009)

Forskningen har visat att det är förtroendet för institutioner som uppvisar en starkare koppling med generell tillit än medlemskap i föreningar. Det har bekräftats samband mellan tillit till institutioner och den sociala tilliten bland annat i Danmark (Sønderskov & Dienesen, 2016). Det här pekar på att tilliten skapas uppifrån och ner, inte tvärtom. Kopplat till Rothsteins forskning om sociala fällor och korruption blir slutsatsen att institutionerna har ett stort ansvar för tillitens vara eller icke vara i samhället.

2.6 Tillitens värde

Tilliten kan sägas ha ett ekonomiskt värde, ett smidighetsvärde. Smidighetsvärdet minskar transaktionskostnader, eftersom vi inte behöver satsa tid och resurser på att ständigt kontrollera och följa upp våra medmänniskors handlingar och löften. Sålunda innebär tillit en frihet från rädsla och kronisk pessimism (Blennberger, 2017). Även inom affärsvärlden räknas tillit som en nyckelfaktor för framgång (Yimin & Wilkinson, 2013) – bland annat den amerikanska affärstidningen *Forbes* beskriver tilliten som "den mest värdefulla handelsvaran" (Williams, 2013). Rapporten "Det nordiska guldet" som publicerades år 2017 konkluderar att det är tillit som får de nordiska samhällena att hålla samman (Andreasson, 2017).

Tillit är inte ett egenvärde utan en del av värden som kärlek, frihet och livsvärde. Som så ofta när vi rör oss på områden som på något sätt involverar människans psykologi, kan värdet av en resurs urskiljas som tydligast då vi upplever avsaknad eller brist på den. Detta gäller också tillit. Tillit tar lång tid att bygga upp men

raseras lätt, både i mänskliga relationer och i samhället i stort. Etikprofessorn Sissela Bok illustrerar detta när hon djupdyker i frågan om lögnens plats i det offentliga och enskilda livet:

När lögner sprids – genom efterhärming, till vedergällning eller för att förekomma misstankar om bedrägeri – lider tilliten skada. Ändå utgör tilliten en samhällelig tillgång, som bör skyddas lika mycket som luften vi andas eller vattnet vi dricker. När tilliten skadas lider samhället i sin helhet, och när den tillintetgörs vacklar samhället och bryter samman. (Bok, 1978, s. 41)

Att vårda tilliten som en samhällelig resurs är inte bara önskvärt, utan nödvändigt i en demokratisk rättsstat med värderingar som transparens, förutsägbarhet och allas rätt till deltagande. Detta för att tilliten har en viktig funktion för en samtalsdemokrati¹² (Ostrom, 1990). Tanken med en sådan demokrati, är att genom samtal och argument mellan intressenter komma fram till överenskommelser och beslut, i motsats till på förhand avgjorda resultat. Värdet i tilliten kan illustreras genom dess mångsidighet - som tyst bakgrund möjliggör tilliten ett smidigt genomförande av samarbetsrelationer och hjälper folk att sammanlänka sina intressen med andras. Tilliten kan säkra kommunikation och dialog. (Misztal, 1996, s. 95)

Trots detta kan inte sägas att det enbart är tilliten som får samhället att fungera. Jan Torége argumenterar för att vi behöver ett visst mått av tolerans för att balansera tillitens negativa sidor – såsom social kontroll och konformism – så att vi kan acceptera de som är annorlunda än vi. Tolerans innebär inom samhällsvetenskaperna att "man accepterar en persons eller en grups åsikter och värderingar, trots att man inte delar dem" (Torége, 2015, s. 20). Tolerans innebär i högre grad än tillit ett individuellt ställningstagande. En person kan vara tolerant utan att omgivningen är det, men om omgivningen inte är tillitsfull kan inte heller individen vara det.

2.7 Varför ska vi då mäta tillit?

Varför läggs det då så mycket resurser på att mäta tilliten i ett samhälle och skapa olika teorier om detta fenomen? Ur en samhällsvetenskaplig synvinkel vill man ofta belysa effekterna som tilliten eller bristen därav ger upphov till. Då tillit som smörjmedel, smidighets- eller förenklande faktor inte finns blir kostnaderna för att organisera samhällslivet högre, i form av fler kontrollmekanismer (Lundåsen & Pettersson, 2009).

Vi har ovan illustrerat tillitens värde ur forskningens perspektiv. Ett annat sätt att göra det är att öppna en dagstidning, vilken som helst, lokal eller internationell. Uppror, internationella relationer, valfusk, bråk i en förening, korruption – i flertalet artiklar figurerar tilliten eller snarare bristen därav som en grundförutsättning för de mänskliga relationerna, för samhällets utveckling eller stagnation. Det är lätt att gissa sig till var tilliten är stark och var den är svag. Våra

¹² Också kallad "deliberativ demokrati".

handlingar är beroende av tilliten, den är osynlig men ändå ständigt närvarande i högre eller lägre grad. Tillit är en nyckelfaktor i ett samhälle där vi vill att alla ska kunna blomstra. Tilliten räknas som en del av det som den samhällsvetenskapliga litteraturen kallar för "subjektivt välbefinnande". Istället för att mäta ett samhälles eller ett politiskt systems framgång med objektiva faktorer som fysisk hälsa och förmåga, använder man sig av mer subjektiva indikatorer som livstillfredsställelse och lycka som mått. (Rothstein, 2011) Därmed blir en hög grad av tillit värdefullt både ur individens välmåendeperspektiv och ur det gemensamma, samhälleliga perspektivet.

Tillitsforskningen är långt ifrån en exakt vetenskap, orsak-verkan-sambanden är svåra att etablera, i synnerhet över definitions- och språkbarriärer. Trots detta börjar de nationella och internationella mätserierna, som samlar jämförbara data över decennier, sprida ljus över tillitens mysterium. Har vi en låg eller hög grad av denna resurs och hur ska vi förvalta den? Om man kan mäta nivåerna över tid, etablera tillitsmönster (på vilket sätt är folk tillitsfulla?) samt orsak- och verkan för tilliten så kan man också (i någon mån) utforma politiska åtgärder på basen av resultaten.

3. Undersökningens material och arbetssätt

Mängden forskning och studier på temat tillit är stor. Detta har lett till flera teoribildningar och kategoriseringar. Tillit är ett tvärvetenskapligt tema, som kan undersökas ur vitt skilda perspektiv – statsvetenskap, sociologi, moralfilosofi, psykologi, ekonomi och offentlig förvaltning, för att nämna några. Att navigera dessa vatten med en åländsk skuta kräver fokus, och varför inte en dos tillit till processen. Vi har omfattande forskning att luta oss tillbaka mot för jämförelser, samtidigt som vi blir tvungna att välja; vad är relevant ur ett åländskt perspektiv?

Vi anser att det ur ett åländskt perspektiv finns mycket som är relevant – vårt lokalsamhälle med självstyrelseinstitutioner och demilitariseringsaspekten men också vår omvärld, närmast i form av kontakterna till Finland å ena sidan, och Sverige å andra sidan. Svarar ålänningarna likadant som andra nordbor på frågan om man i allmänhet kan lita på andra människor? Och vem litar man mest på? Vi bedömde också att närvaron eller frånvaron av en åländsk trygghetskänsla är en väsentlig del av den tillitsbild vi vill undersöka, likaså det samhällseliga intresset hos respondenterna – på vilket sätt tar man del av och deltar i politiska sammanhang? Varifrån får man sina nyheter och kan vi utröna hur det påverkar tilliten? Sist men inte minst söker vi ta reda på vad ålänningarna oroar sig över, som en slags tillitens baksida. Är det främst förhållanden i de närmaste relationerna och vardagen och hur känner man inför internationella skeenden? Allt kan man inte täcka i en enkät, men föreliggande studie ska ses som ett första steg i det vi hoppas blir en över tid återkommande serie av studier om tilliten på Åland.

3.1 Beskrivning av materialet i enkätundersökningen

Undersökningens rampopulation bestod av 23 285 personer som enligt det aktuella befolkningsregistret var 16–85 år. Ett slumpmässigt urval om totalt 1 224 personer fick en skriftlig inbjudan till undersökningen. I inbjudan ingick information om studiens syfte och genomförande samt hänvisningar till lagstiftningen som styr behandlingen och sekretessen av de inlämnade uppgifterna. Den skriftliga inbjudan skickades till mottagarna i slutet av mars och ett påminnelsebrev skickades drygt två veckor senare till de personer i urvalet som inte hade besvarat enkäten. Det var möjligt att delta i undersökningen antingen genom att fylla i pappersenkäten som följde med den skriftliga inbjudan eller genom att fylla i en elektronisk enkät. Eftersom 22 personer i urvalet inte kunde nås bland annat på grund av bristfälliga adressuppgifter, bestod det slutliga urvalet av 1 202 personer.

Totalt 681 personer svarade på enkäten¹³ och undersökningens svarsprocent var därmed 57. Då svarsprocenten endast beskriver en enskild kvalitetsaspekt för en studie, har vi i *Bilaga 1* sammanfattat en kvalitetsbeskrivning för undersökningen i sin helhet. Bilagan omfattar reflexioner över enkätfrågornas validitet och reliabilitet, eventuella datafel och etiska aspekter. Dessutom förutsätter en urvalsundersökning

¹³ Totalt 17 % av svaren kom in elektroniskt.

att eventuella fel som uppstår bland annat genom bortfallet och datainsamlingen behandlas på ett systematiskt sätt, vilket vi har dokumenterat i kvalitetsbeskrivningen. Om viktningen av materialet och analysmetoderna har vi rapporterat i *Bilaga 2*.

Undersökningens enkätfrågor utformades med relevanta nationella och internationella studier som grund. I det följande sammanfattas studierna som lade grunden till enkätfrågorna.

World Values Survey (WVS)

Bakom WVS¹⁴ finns ett globalt nätverk av forskare som studerar förändrade värderingar samt dess sociala och politiska påverkan i samhället. För tillfället har WVS sitt sekretariat i Institutet för framtidsstudier i Stockholm. Studien har utförts sedan 1981 i sex omgångar och den sjunde omgången inleddes år 2017. WVS täcker nästan 90 procent av världens befolkning i och med att enkäten utförs i runt 100 länder, vilket gör WVS till den största icke-kommersiella, tvärnationella tidsserieundersökningen av mänskliga uppfattningar och värderingar som någonsin utförts. I nuläget omfattar WVS intervjuer med nästan 400 000 svarande.

The European Values Study (EVS)

EVS¹⁵ fokuserar på europeers tankar om livet, familjen, arbete, religion, politik och samhälle. Samhällstemat inkluderar sociala nätverk, förtroende för andra, solidaritet och tolerans. EVS administreras av ett råd som består av forskare från olika europeiska länder. Den europeiska studien om grundläggande värderingar gjordes för första gången 1981 och har sedan dess upprepats fyra gånger. I den senaste omgången 2017 samarbetar EVS med WVS runt insamlingen av data i de europeiska länderna och totalt intervjuas 70 000 personer från 47 länder.¹⁶

The International Social Survey Programme (ISSP)

Syftet med ISSP¹⁷ är att genomföra undersökningar på för samhällsvetenskaperna relevanta områden. I dagsläget omfattar modulerna regeringars roll, sociala nätverk, social ojämlikhet, familj och förändrade könsroller, arbetsliv, religion, miljö, nationell identitet, medborgarskap, fritidssysselsättningar och sport samt hälsa och hälsovård. Det internationella programmet för sociala studier startade 1984 och omfattar undersökningar i 57 länder, inklusive Finland och Sverige. Sekretariatet är i Leibniz, Tyskland.

The European Social Survey (ESS)

ESS¹⁸ har till syfte att kartlägga stabilitet och förändringar i sociala strukturer, levnadsförhållanden och attityder, samt att tolka förändringar i sociala, politiska och moraliska system i Europa. ESS har även som målsättning att bidra till den

¹⁴ <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>

¹⁵ <http://www.europeanvaluesstudy.eu/>

¹⁶ EVS och WVS enkätfrågorna överlappar till 70 procent. Finland har varit med sedan andra omgången är 1990 och Sverige från 1981. Studien har ringat in solidaritet och tolerans som typiska europeiska värderingar.

¹⁷ <http://www.issp.org/>

¹⁸ <http://www.europeansocialsurvey.org/>

komparativa samhällsforskningen genom att introducera indikatorer och tillgängliggöra data. ESS enkätstruktur består av en kombination av repeterade nyckelfrågor och roterande moduler, samt en tredje del som mäter värderingar enligt teorin om de grundläggande mänskliga värderingarna¹⁹. Studien har genomförts vartannat år sedan 2001, senast 2016. Totalt 36 europeiska länder har någon gång deltagit i ESS²⁰.

Den svenska nationella SOM-undersökningen

SOM-institutet (Samhälle Opinion Medier)²¹ är en opartisk undersökningsorganisation vid Göteborgs universitet. Sedan 1986 har SOM-institutet arbetat tillsammans med forskare inom en rad olika forskningsfält för att belysa opinioner och för att förstå svensk samhällsutveckling. SOM-institutet har från starten haft fokus på svenskars vanor, beteenden, åsikter och värderingar när det gäller samhälle, politik och medier. Idag ger mängden undersökningar och insamlade data exceptionella möjligheter till tvärvetenskapliga analyser över tid på nationell, regional och lokal nivå. Den unika mängden data har bidragit till att SOM-institutet har blivit ett nationellt centrum för forskare med intresse för empiriska studier av samhälle, opinion och medier. SOM-undersökningarna har gjorts årligen på nationell nivå sedan 1986, och på regional nivå (Västsverige) sedan 1992 (årligen sedan 1998) samt under senare år också lokalt i Göteborg. Den senaste nationella SOM-undersökningen gjordes hösten 2017 och resultaten har publicerats i antologin *Sprickor i fasaden* (2018).

3.2 De svarande

Figur 1 visar fördelningen av de svarande i den här undersökningen och rampopulationen efter kön, åldersgrupp och region. Totalt 57 procent av de svarande var kvinnor (50 % i rampopulationen) och 43 procent var män (50 % i rampopulationen). Relativt få svarande (0,6 %) valde att inte svara på frågan om kön. Det oviktade materialet i *Figur 1* visar att totalt 41 procent av de svarande var 60 år eller äldre (34 % i rampopulationen). Det är relativt vanligt att kvinnor och de äldre svarande är överrepresenterade i enkätundersökningar.

Svarsmaterialet granskades mot de svarandes hemregioner (Mariehamn, landsbygden och skärgården²²). De som bor på landsbygden var något överrepresenterade i det oviktade materialet (49 %; 44 % i rampopulationen), medan svarande i Mariehamn var något underrepresenterade i det oviktade materialet (44 %; 49 % i rampopulationen). För skärgårdsborna var fördelningen jämn (7 % i det oviktade materialet och 7 % i rampopulationen). Viktade svar användes genomgående i analyserna (mera om viktningen i *Bilaga 2*).

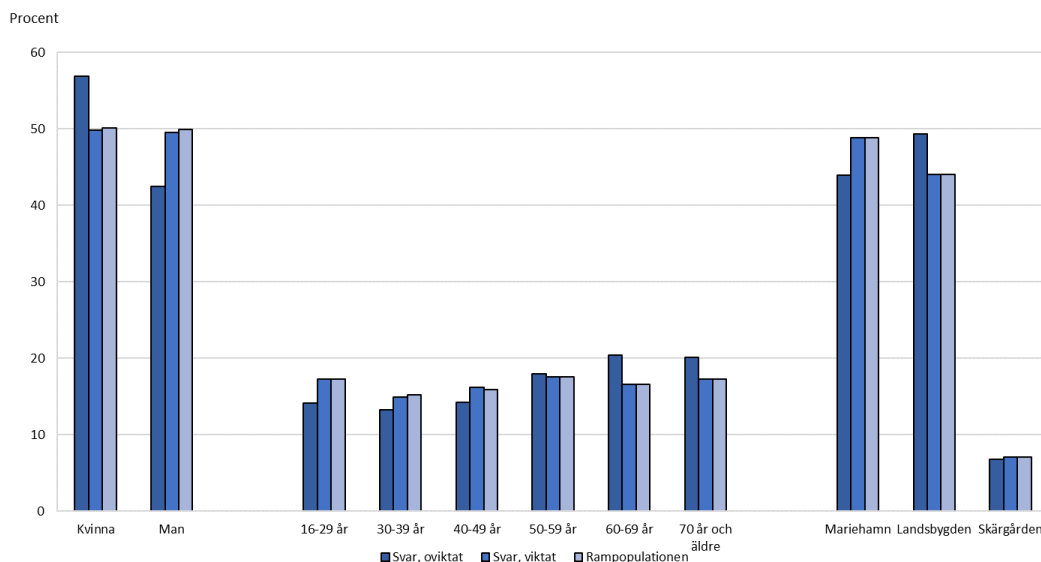
¹⁹ Se mera om teorin skapad av psykologen Shalom Schwartz, t.ex. Schwartz, 2012.

²⁰ ESS huvudsakliga resultat publiceras som koncisa tvärnationella sammanfattningar av specifika frågor i enkäten. Finland och Sverige har deltagit i ESS sedan 2001.

²¹ <https://som.gu.se/>

²² I landsbygden ingår Eckerö, Finström, Geta, Hammarland, Jomala, Lemland, Lumparland, Saltvik och Sund, medan skärgården omfattar Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga och Vårdö.

Figur 1. Andel svarande (oviktat och viktat) och motsvarande andel i rampopulationen efter kön, åldersgrupp och region

Källa: Tillitsstudie 2018.

Förutom kön, åldersgrupp och region omfattade enkätfrågorna även uppgifter om de svarandes födelseort. Totalt 59 procent av de svarande i det oviktade materialet var födda på Åland²³ och en klar majoritet av dessa (74 %) hade vistats endast kortare perioder (mindre än tre år) utanför Åland. Resten av de svarande är födda i övriga Finland (26 %), i Sverige (10 %) och i övriga Norden eller världen (5 %)²⁴. En klar majoritet av de inflyttade (91 %) hade bott på Åland sammanhängande i mer än tre år.²⁵

Andra bakgrundsvariabler omfattade bland annat uppgifter om de svarandes familjebakgrund, utbildning och ekonomiska situation. Det oviktade materialet visade att de flesta svarande (55 %) bor tillsammans med ett eller flera barn under 18 år. Totalt 46 procent av de svarande hade en utbildning på gymnasial nivå, 34 procent på högskolenivå, 19 procent inom den grundläggande utbildningen och 0,4 procent saknade utbildning eller gick ännu i grundskolan. När det gäller sysselsättning består den största gruppen av arbetstagare eller tjänstemän (46 %). Många hade även gått i pension (35 %) och en mindre grupp av de svarande (8 %) gick ännu i skolan eller studerade. Resten av de svarande var sysselsatta som arbetsgivare, företagare eller lantbrukare, eller så var de sysselsatta hemma (föräldra- eller vårdlediga eller sysselsatta med övrigt hemarbete).

²³ Enligt befolkningsstatistiken för 2017 var 60 % av ålänningarna i åldern 16–85 år födda på Åland.

²⁴ Enligt befolkningsstatistiken för 2017 var 22 % av ålänningarna i åldern 16–85 år födda i övriga Finland, 9 % i Sverige och 9 % i övriga Norden eller i övriga världen.

²⁵ Analyserna för gruppjämförelser genomfördes för två grupper: de svarande som är födda på Åland och de som är inflyttade.

Totalt sex procent av de svarande i det oviktade materialet hade varit arbetslösa sammanhängande i minst tre månader under de senaste fem åren, medan endast två procent var arbetslösa vid tidpunkten för undersökningen. Majoriteten av de svarande som hade varit arbetslösa var födda utanför Åland (53 %). De ekonomiska bakgrundsfrågorna visade att för de flesta svarande (66 %) hade den egna ekonomiska situationen förblivit oförändrad under de senaste tolv månaderna. För resten av de svarande hade situationen antingen försämrats (19 %) eller förbättrats (15 %)²⁶.

Slutligen ställdes även frågor som kartlade de svarandes personliga välbefinnande. De flesta svarande i det oviktade materialet (67 %) upplevde sin hälsa som bra eller mycket bra, medan endast fem procent av de svarande uppskattade sin hälsa som dålig eller mycket dålig²⁷. Även för nöjdhet med livet var resultaten relativt enhetliga och de allra flesta svarande (90 %) var nöjda med sitt liv²⁸.

Undersökningens kvalitet i förhållande till materialet granskas i *Bilaga 1*. Som en indikation på en statistiskt signifikant (markant) skillnad använder vi signifikansnivå $p < .01$. Endast signifikanta skillnader rapporteras.

²⁶ Resultaten för samma fråga i SOM 2016 visade att för 17 % hade den ekonomiska situationen försämrats och för 26 % förbättrats.

²⁷ I analyserna användes fyrgradig variabel för hälsa (mycket bra, bra, någorlunda, dålig/mycket dålig) på grund av de låga frekvenserna för dålig och mycket dålig hälsa.

²⁸ Svartalternativen 6–10 på en skala mellan 0 och 10.

4. Tillit, trygghet och förtroende på Åland

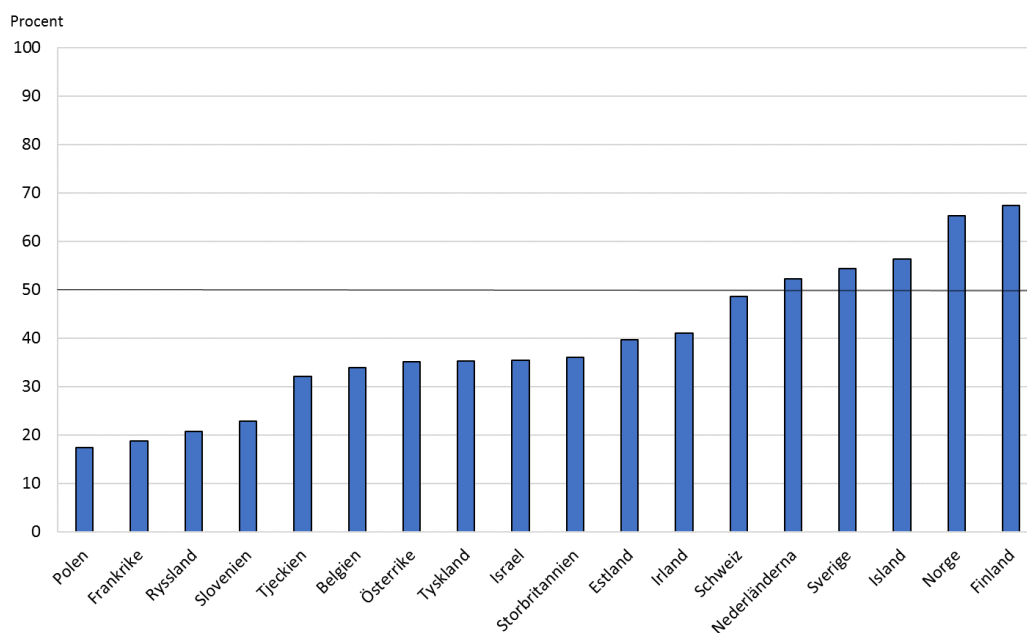
I det här kapitlet kartlägger vi olika former av tillit, som mellanmänsklig tillit, partikulär tillit och trygghetskänsla, bland ålänningar. Vi presenterar även resultaten för förtroendet som finns för olika institutioner och grupper i samhället. För närmare beskrivning av begreppen tillit, trygghet och förtroende, se kapitel 2.

4.1 Generell mellanmänsklig tillit på Åland

Beskrivning av mellanmänsklig tillit

Tillit som finns på det horisontella planet kan mätas som generell mellanmänsklig tillit (enkätfråga 14), medan tillit på det vertikala planet ofta mäts som förtroende för samhällets institutioner och grupper (enkätfråga 13). I internationella undersökningar mäts mellanmänsklig tillit ofta med hjälp av en standardfråga: *"Skulle du säga att man i allmänhet kan lita på de flesta människor eller att man inte kan vara nog försiktig när man har att göra med andra människor?"* De nordiska länderna framstår ofta som regioner med hög mellanmänsklig tillit (se Figur 2).

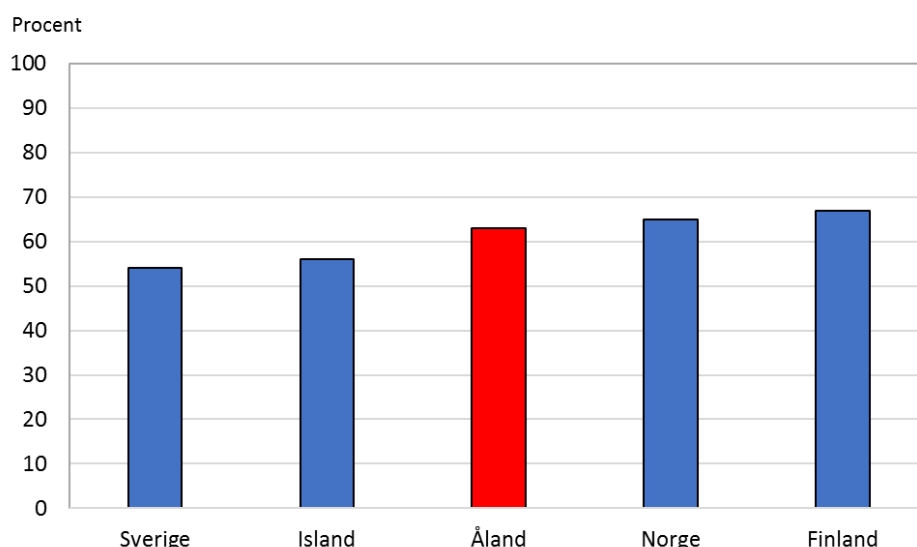
Figur 2. Andel svarande som rapporterat hög mellanmänsklig tillit i vissa länder i Europa

Not: Skala från 0 (man kan inte vara försiktig nog) till 10 (man kan lita på de flesta människor). Hög mellanmänsklig tillit omfattar svarsalternativen 7–10.

Källa: ESS 2016.

Figur 3 visar att totalt 63 procent av de svarande i den här undersökningen rapporterade hög mellanmänsklig tillit. Andelen är något större än i Sverige (54 %) och något mindre än i Finland (67 %). Jämförelserna är dock endast indikativa på grund av metodologiska skillnader mellan undersökningar samt skilda mättidpunkter.

Figur 3. Andel svarande som rapporterat hög mellanmänsklig tillit på Åland och i Norden

Not: Skala från 0 (man kan inte vara försiktig nog) till 10 (man kan lita på de flesta människor). Hög mellanmänsklig tillit omfattar svarsalternativen 7–10. Observera att resultaten inte är strikt jämförbara på grund av metodologiska skillnader mellan studierna.

Källa: ESS 2016; Tillitsstudie 2018.

Analyserna av mellanmänsklig tillit visade inga signifikanta köns- eller åldersskillnader (se *Bilaga 3* för beskrivande statistik). Däremot fanns markanta gruppsskillnader i mellanmänsklig tillit i förhållande till de svarandes högsta avslutade utbildning. Svarande med universitets- eller högskoleutbildning rapporterade högre mellanmänsklig tillit än svarande med en utbildning på gymnasienivå (yrkesskola, institut eller gymnasium). Den lägsta nivån av mellanmänsklig tillit rapporterades bland de svarande som har en grundläggande utbildning (grundskola, folkskola eller mellanskola)ⁱⁱ.

Mellanmänsklig tillit hade även ett signifikant samband med den svarandes arbetslöshet. De svarande som *inte* hade varit arbetslösa (sammanhängande minst tre månader under de senaste fem åren) rapporterade markant högre mellanmänsklig tillit jämfört med de svarande som hade upplevt arbetslöshetⁱⁱⁱ. Även den egna ekonomiska situationen hade ett statistiskt signifikant samband med mellanmänsklig tillit. De svarande som upplevde att den ekonomiska situationen hade förbättrats eller förblivit ungefär densamma under de senaste tolv månaderna rapporterade högre nivåer av mellanmänsklig tillit än de svarande som upplevde att den egna ekonomiska situationen hade försämrats^{iv}.

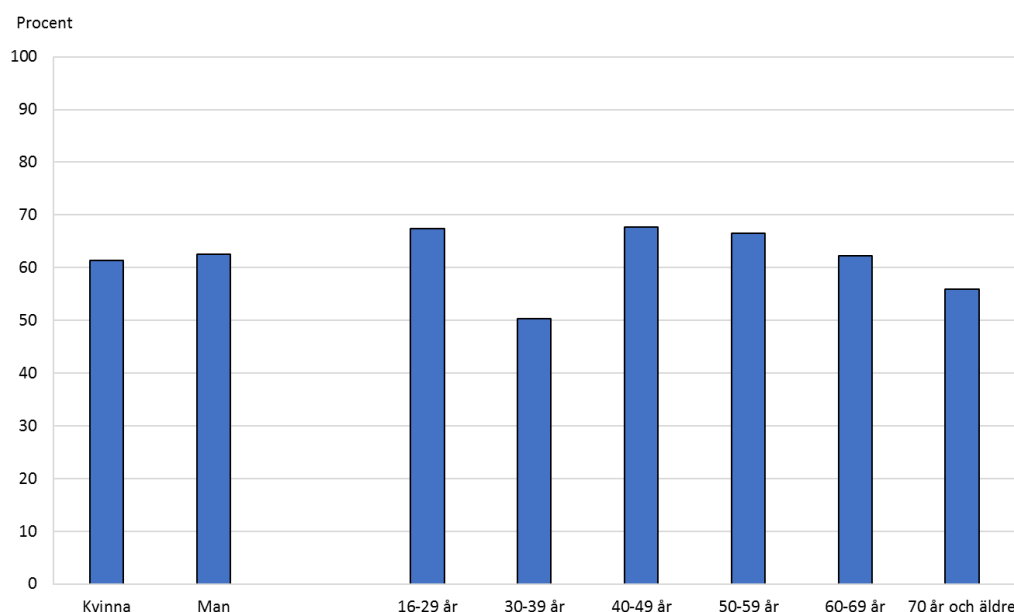
Vilka är "höglitare"?

Hög mellanmänsklig tillit har beskrivits som ett smörjmedel i ett välfungerande samhälle, medan låg tillit blir som ett grus i maskineriet med verksamheter som tar längre tid, blir mer kostsamma och mindre effektiva (Holmberg & Rothstein, 2015). På grund av de positiva effekterna som tillitskänslan medför för samhället, kan det anses vara mer ändamålsenligt att fokusera på gruppen av så kallade höglitare (svarsalternativen 7–10 på en skala från 0 till 10) snarare än att rapportera

genomsnittliga resultat för alla. Nedan ges en sammanfattande beskrivning av höglitare i den här undersökningen²⁹.

Figur 4 visar fördelningen av hög mellanmänsklig tillit efter kön och åldersgrupp. Könsfördelningen bland de svarande som rapporterade hög mellanmänsklig tillit är relativt jämn (kvinnor 61 % och män 63 %). Den relativt jämna fördelningen av höglitare mellan kvinnor och män har bekräftats i motsvarande studier i Sverige (Holmberg & Rothstein, 2015). Resultaten för åldersskillnader visade att andelen svarande med hög mellanmänsklig tillit var lägst bland 30–39-åringar (50,3 %). Enligt tidigare studier är det vanligt att andelen höglitare är störst i medelåldern (41–50 år) och sjunker bland de äldsta (71–80 år) (Rothstein, u.å).

Figur 4. Andel svarande som rapporterat hög mellanmänsklig tillit efter kön och åldersgrupp

Not: Skalan för mellanmänsklig tillit var från 0 till 10. Hög mellanmänsklig tillit omfattar svarsalternativen 7–10.

Källa: Tillitsstudie 2018

Undersökningar om tillit har visat att de som kommer från regioner med låg mellanmänsklig tillit kan förstärka sin tillitskänsla om de flyttar till samhällen med hög mellanmänsklig tillit (se till exempel Nannestad, Svendsen, Dinesen & Sønderskov, 2014). Resultaten i den här undersökningen ger indikationer om att mellanmänsklig tillit ligger på en hög nivå även bland inflyttade. Bland de svarande som är födda utanför Åland var andelen höglitare till och med något större jämfört med de svarande som är födda på Åland (65,6 % respektive 59,6 %; se Figur 5). Eventuellt kan resultatet förklaras av de inflyttades bakgrund. Många av de svarande som är födda utanför Åland kommer från regioner med hög mellanmänsklig tillit.³⁰ Dessutom hade relativt många av de inflyttade i den här

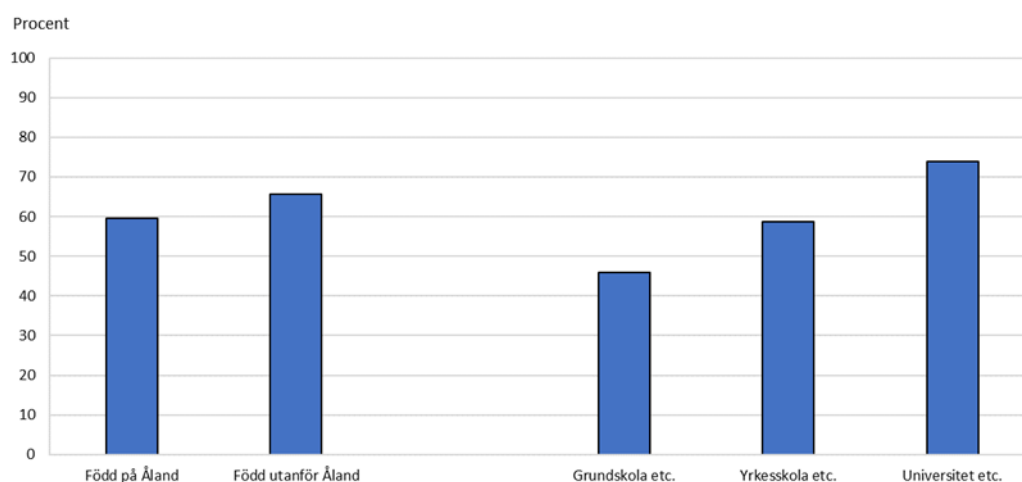
²⁹ Inga statistiskt signifikanta gruppsskillnader i förhållande till bakgrundsvariablerna fanns i materialet för höglitare.

³⁰ Bland höglitare som är födda utanför Åland var 66 % födda i övriga Finland, 21 % i Sverige, 0,2 % i övriga Norden och 13 % i övriga världen.

undersökningen en universitets- eller högskoleutbildning, vilket i tidigare studier har kopplats till hög mellanmänsklig tillit³¹. För hur lång tid som personen har varit bosatt på Åland fanns inga signifikanta skillnader³².

Figur 5 visar att andelen höglitare var störst bland de svarande som hade universitets- eller högskoleutbildning (73,8 %) och lägst bland de svarande som har en grundläggande utbildning (45,9 %) (se Figur 5).

Figur 5. Andel svarande som rapporterat hög mellanmänsklig tillit efter födelseort och utbildning

Not: Skalan för mellanmänsklig tillit var från 0 till 10. Hög mellanmänsklig tillit omfattar svarsalternativen 7–10.

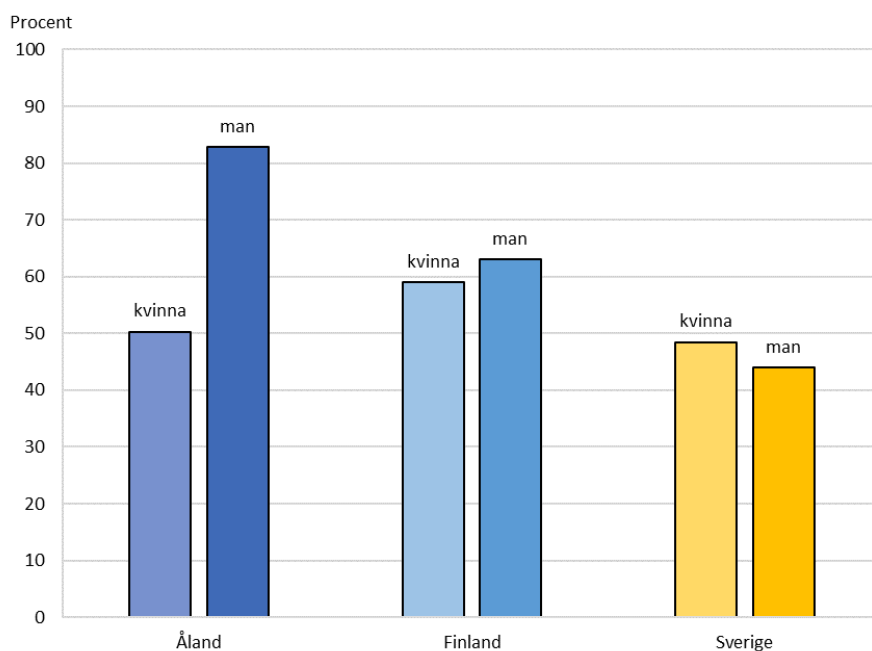
Källa: Tillitsstudie 2018.

Både i Finland och i Sverige har man rapporterat om sjunkande och relativt låg mellanmänsklig tillit i de yngsta åldersgrupperna (Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016; Oskarson & Rothstein, 2015). Resultaten för Åland indikerar dock att bland unga och unga vuxna (16–29 år) är andelen höglitare relativt stor (67,8 %) jämfört med Finland (61,0 %) och Sverige (46,2 %). Figur 6 visar ytterligare att speciellt de unga männen har rapporterat hög mellanmänsklig tillit på Åland. Antalet observationer bland de yngsta svarande är dock relativt lågt ($N = 80$), vilket högst troligt har bidragit till skillnaden i resultatet mellan de yngsta kvinnorna och männen.

³¹ Bland de höglitare som är födda utanför Åland hade 43 % universitets- eller högskoleutbildning, jämfört med 34 % i hela materialet.

³² Svarsalternativen: (1) Född här, vistats perioder mindre än tre år utanför Åland (t.ex. studier), (2) Född här, har åtminstone en period bott sammanhängande längre än tre år utanför Åland, (3) Inflyttad, har bott här sammanhängande minst tre år, (4) Inflyttad, har bott här sammanhängande mindre än tre år.

Figur 6. Andel (%) höglitare i åldern 16–29 år på Åland, i Finland och i Sverige (efter kön)

Not: Skala från 0 (man kan inte vara försiktig nog) till 10 (man kan lita på de flesta människor). Hög mellanmännisklig tillit omfattar svarsalternativen 7–10. Observera att resultaten inte är strikt jämförbara på grund av metodologiska skillnader mellan studierna.

Källa: ESS 2016; Tillitsstudie 2018.

4.2 Partikulär tillit och sociala nätverk

Analyser av den generella tillitsfrågan har indikerat att de svarande kan associera tilliten till både främlingar och bekanta. Om respondenter inkluderar sina vänner och bekanta i referensramen för "människor i allmänhet", är inte samma mått av risk och osäkerhet inkluderat i bedömningen och uppfattningen av tillit (Lundåsen & Pettersson, 2009, s. 127, se kapitel 2). Tillit behöver därmed mätas ur flera synvinklar och med hjälp av varierande mått.

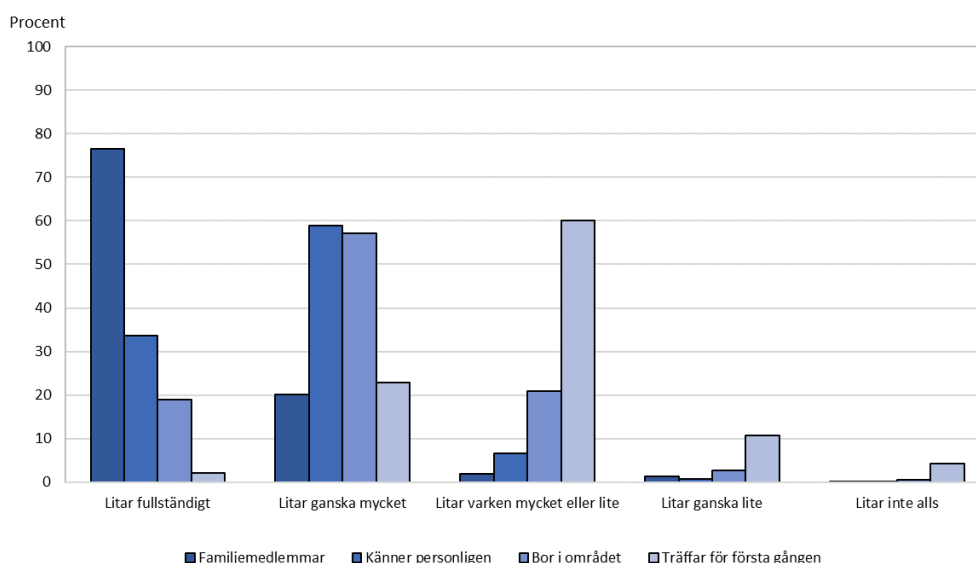
Partikulär tillit i förhållande till specifika människor eller grupper

Medan mellanmännisklig tillit är ett mått för generell tillit, ger tillit i förhållande till specifika människor eller grupper en mer detaljerad bild av den partikulära tilliten (se Figur 7). Tidigare undersökningar har indikerat att människor i allmänhet känner större tillit gentemot bekanta (innegruppen) jämfört med obekanta (utegruppen). De flesta svarande i den här undersökningen anser att de litar fullständigt på sina familjemedlemmar ($M = 1.3$, $SD = .58$)³³. Relativt mycket tillit rapporterades även för personer som de svarande känner personligen ($M = 1.8$, $SD = .61$) och för människor i bostadsområdet ($M = 2.1$, $SD = .74$). De flesta svarande uppgav att de litar varken mycket eller lite på människor som de träffar för första gången ($M = 2.9$, $SD = .76$).³⁴

³³ M = medelvärde, SD = standardavvikelse.

³⁴ Skala: Litar fullständigt (1), Litar ganska mycket (2), Litar varken mycket eller lite (3), Litar ganska lite (4) och Litar inte alls (5).

Figur 7. Andel svarande (%) efter tillit som rapporterats till specifika människor eller grupper

Not: Omvänd skala: litar fullständigt (1), litar ganska mycket (2), litar varken mycket eller lite (3), litar ganska lite (4) och litar inte alls (5).

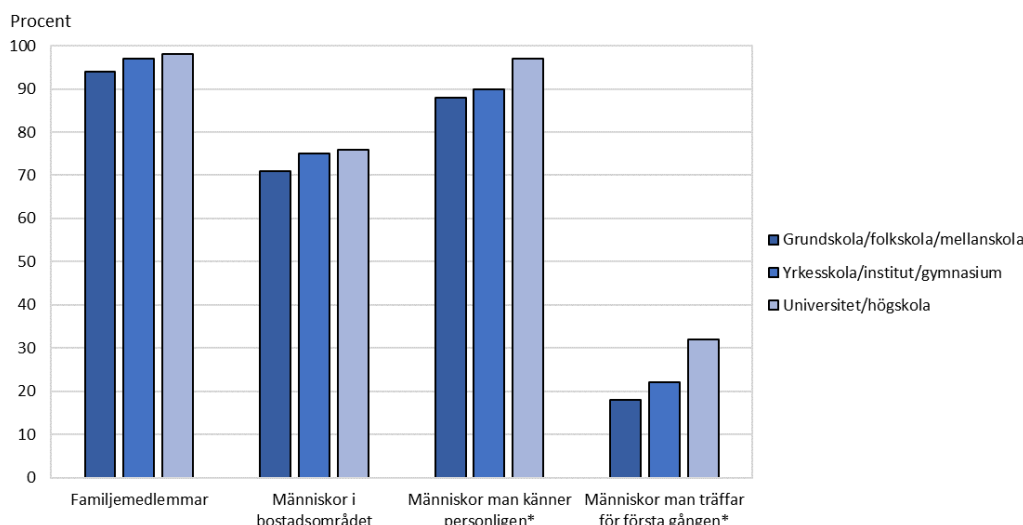
Källa: Tillitsstudie 2018.

Partikulär tillit och den generella mellanmännsliga tilliten (kapitel 4.1) visade sig ha ett markant samband: **stark partikulär tillit hade en koppling till stark mellanmännslig tillit^v**. Speciellt tillitskänsla till personer som man träffar för första gången indikerade hög mellanmännslig tillit.

Partikulär tillit varierar markant beroende på den svarandes utbildning och ekonomiska situation. De svarande som hade universitets- eller högskoleutbildning rapporterade markant oftare att de litar mycket eller fullständigt på personer som de känner personligen eller som de träffar för första gången jämfört med de svarande som hade en annan utbildning^{vi} (se Figur 8).

Dessutom var partikulär tillit markant lägre bland de svarande som under de senaste fem åren hade varit arbetslösa (sammanhängande minst tre månader) jämfört med de som inte hade varit arbetslösa. Detta framkom i tilliten till alla de efterfrågade alternativen: familjemedlemmar^{vii}, människor i bostadsområdet^{viii}, människor som den svarande känner personligen^{ix} och människor som den svarande träffar för första gången^x.

Figur 8. Andel svarande (%) som litar fullständigt eller ganska mycket på specifika människor eller grupper (efter den högsta avslutade utbildningen)

Not: Asterisk (*) betyder att skillnaderna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

Källa: Tillitsstudie 2018.

Sociala nätverk i angivna situationer

Känslan av tillit påverkas av individens sociala nätverk och bland annat lyckade första möten med främmande människor kan förstärka personens tillitskänsla (Kouvo, 2014). Enligt resultaten i den här undersökningen har de flesta svarande någon att kontakta för hjälp eller stöd (se *Tabell 1* för de angivna situationerna). Totalt fyra procent av de svarande (12 kvinnor och 18 män) rapporterade att de inte hade någon att kontakta i de situationer som beskrevs i exemplen. Dessa svarande hade angett svarsalternativet "nej" i samtliga punkter för de situationer som presenterades i enkäten (totalt 672 personer svarade på frågan). Bland de personer som inte hade någon att kontakta rapporterades lägre mellanmänsklig tillit jämfört med andra svarande ($M = 5.9$, $SD = 2.6$ respektive $M = 6.7$, $SD = 2.1$; skala 0–10).

Tabell 1. Andel svarande (%) som har personligen någon att kontakta i de angivna situationerna

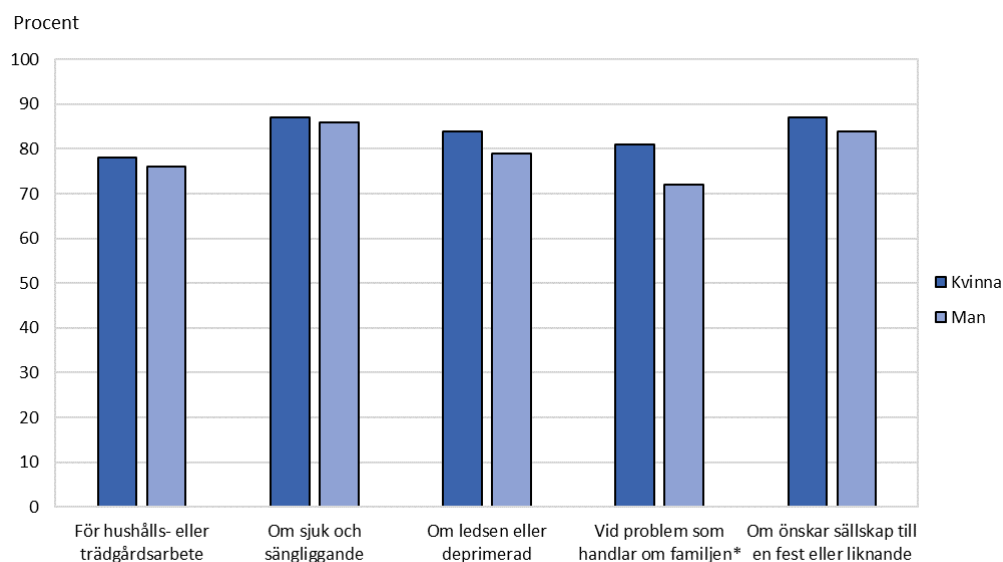
Har du personligen någon att kontakta...	Ja (%)	Nej (%)
för hjälp med hushålls- eller trädgårdsarbete som du inte kan göra själv?	77	23
för hjälp hemma om du är sjuk och sängliggande för några dagar?	86	14
om du känner dig ledsen eller deprimerad och behöver någon att prata med?	82	18
för råd vid problem som handlar om familjen?	77	23
om du önskar sällskap till en fest eller något annat evenemang?	85	15

Källa: Tillitsstudie 2018.

Sociala nätverk hade ingen markant koppling till mellanmänsklig tillit, men däremot fanns det markanta samband med den svarandes kön, födelseort och ekonomiska situation.

En signifikant könsskillnad visade att kvinnor oftare hade någon att kontakta vid problem som handlar om familjen än män^{xi} (se *Figur 9*). De svarande som mer sällan hade någon att kontakta för hjälp med hushålls- eller trädgårdsarbete var oftast födda utanför Åland^{xii}. Även den svarandes ekonomiska situation hade ett signifikant samband med det sociala nätverket. Resultaten visade att de svarande som under de senaste fem åren hade varit arbetslösa (sammenhängande i minst tre månader) oftare svarade att de inte har någon att kontakta i de angivna situationerna jämfört med de svarande som inte hade varit arbetslösa^{xiii}. Dessutom hade de svarande som rapporterade om en försämrad ekonomisk situation mer sällan någon att kontakta om sällskap till en fest eller ett annat evenemang jämfört med de andra svarande^{xiv}.

Figur 9. Andel kvinnor och män (%) som personligen har någon att kontakta i de angivna situationerna

Not: Asterisk (*) betyder att skillnaderna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

Källa: Tillitsstudie 2018.

4.3 Trygghet, brott och diskriminering

Trygghet i området där man bor

Tillitskänslan försvagas av ökad otrygghet samt av brott och våld i samhället. De flesta svarande i den här undersökningen uppgav att de känner sig trygga om de går ut ensamma sent på kvällen i området där de bor (se *Tabell 2*). Totalt 62 procent av de som går ut ensamma sent på kvällarna känner sig mycket trygga på Åland, medan den motsvarande andelen är 44 procent i Finland³⁵.

³⁵ Datamaterialet från ESS 2016.

Tabell 2. Andel svarande (%) efter trygghetskänslan om de går ut ensamma sent någon kväll i området där de bor

	Mycket trygg	Ganska trygg	Ganska otrygg	Mycket otrygg
Mariehamn	51	45	4	
Landsbygden	70	28	2	0,4
Skärgården	90	10		

Not: Andelarna har räknats bland de som angett att de går ut sent på kvällarna. Totalt 5,6 % av de svarande har angett att de aldrig går ut ensamma sent på kvällarna.

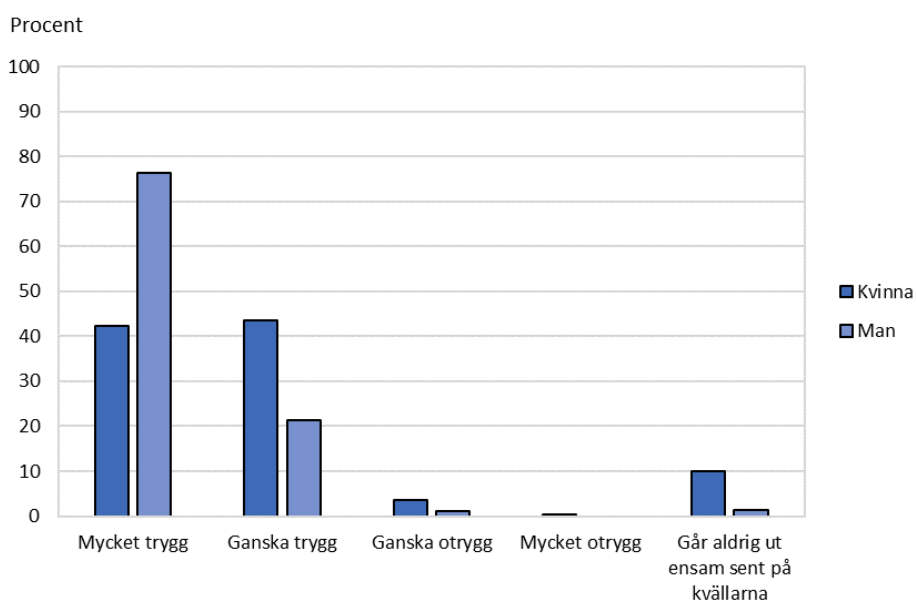
Källa: Tillitsstudie 2018.

Trygghetskänslan i området där man bor hade ett statistiskt signifikant, men mycket svagt, samband med mellanmänsklig tillit (kapitel 4.1): **En stark trygghetskänsla har en koppling till stark mellanmänsklig tillit^{xv}**. En ökad trygghetskänsla i den omedelbara närmiljön kan därmed anses förstärka mellanmänsklig tillit i samhället.

De svarandes trygghetskänsla i området där man bor varierar markant i förhållande till variablerna kön, region, utbildning och ekonomisk situation.

Resultaten visade att män känner sig markant tryggare om de går ut ensamma sent på kvällarna i området där de bor jämfört med kvinnor^{xvi} (se Figur 10). Även skärgårdsborna känner sig markant tryggare om de går ut ensamma sent på kvällarna jämfört med de som bor i Mariehamn eller på landsbygden^{xvii}. Dessutom indikerade resultaten att de som har en grundläggande utbildning och de som under de senaste fem åren har varit arbetslösa (sammanslagade i minst tre månader) känner sig mer trygga om de går ut ensamma sent på kvällarna i området där de bor jämfört med de andra svarande^{xviii}.

Figur 10. Andel kvinnor och män (%) efter trygghetskänslan om de går ut ensamma sent någon kväll i området där de bor

Not: Reviderade uppgifter. Skillnaderna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

Källa: Tillitsstudie 2018.

Uppfattningar om brottslighet på Åland

De flesta svarande i den här undersökningen upplevde att antalet brott har ökat något på Åland under de senaste tre åren (se *Tabell 3*). Brottsstatistiken bekräftar att det totala antalet brott som kommit till polisens kännedom på Åland ökade något mellan 2015 och 2016, men har återigen minskat sedan 2016 (3 030 brott år 2015, 3 338 brott år 2016 och 2 343 brott år 2017)³⁶. Uppfattning om brott i samhället hade ett statistiskt signifikant, men mycket svagt, samband med mellanmännisklig tillit (kapitel 4.1): **ju starkare uppfattning den svarande hade om minskad brottslighet, desto starkare var även den rapporterade mellanmänniskliga tilliten**^{xix}.

Tabell 3. Andel svarande (%) som upplevt att antalet brott på Åland har ökat/varit oförändrat/minskat under de senaste tre åren

Ökat kraftigt	Ökat något	Varit oförändrat	Minskat något	Minskat kraftigt
17,5	55,3	24,1	3,1	0

Källa: Tillitsstudie 2018.

Uppfattningen av brottsligheten på Åland varierar markant i förhållande till den svarandes födelseort, utbildning och ekonomiska situation.

Det är vanligare bland de svarande som är födda på Åland att ha en uppfattning om ökad brottslighet under de senaste tre åren jämfört med de svarande som är födda utanför Åland^{xx} (se *Figur 11*). De svarande som har mellan- eller högutbildning rapporterade oftare om ökning av brottslighet jämfört med de svarande som hade grundskola, folkskola eller mellanskola som sin högsta avslutade utbildning^{xxi}. Slutligen trodde även de svarande som upplevde att den egna ekonomiska situationen hade försämrats (under de senaste tolv månaderna) i större utsträckning att antalet brott hade ökat kraftigt under de senaste tre åren på Åland än andra svarande (28 % respektive 15 % i andra grupper)^{xxii}.

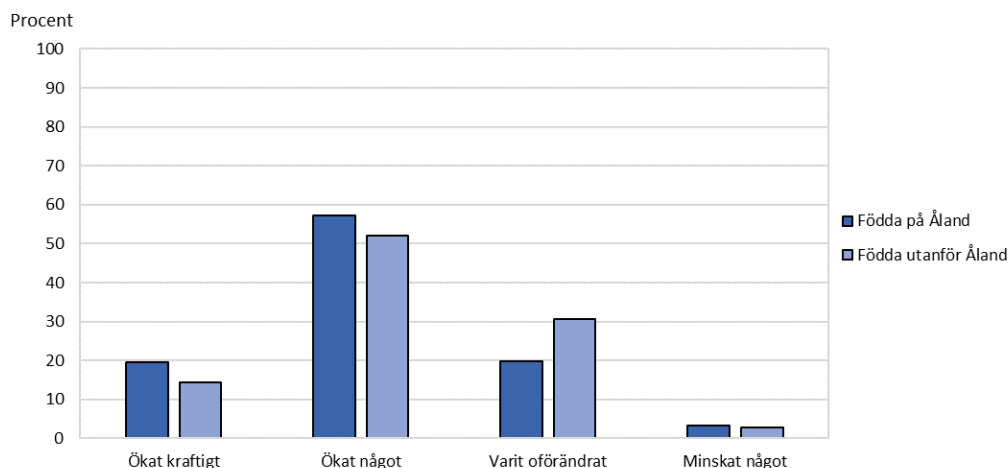
I samband med frågorna om trygghet och brott ställdes en fråga om huruvida de svarande upplever att de tillhör en grupp som är diskriminerad på Åland. Totalt åtta procent av de svarande uppgav att de tillhör en grupp som är diskriminerad på Åland³⁷. Som den vanligaste orsaken till diskriminering uppgavs att man är inflyttad eller att man har en annan nationalitet (17 svarande). De näst vanligaste orsakerna var kön (13 svarande) och språket (7 svarande). Även flera pensionärer, skärgårdsbor, jordbrukare eller personer med en sjukdom upplevde att de har blivit diskriminerade på Åland. Den svarandes uppfattning om diskriminering hade ett statistiskt signifikant, men mycket svagt, samband med mellanmännisklig tillit (kapitel 4.1): **de svarande som ansåg att de tillhör en grupp som är diskriminerad på Åland rapporterade något lägre mellanmännisklig tillit jämfört med andra** ($M = 5.9$, $SD = 2.6$ respektive $M = 6.7$, $SD = 2.1$)^{xxiii}.³⁸

³⁶ Statistikcentralens databaser för brott, <http://www.stat.fi>.

³⁷ En lika stor grupp (8 %) har valt alternativet "Kan inte säga".

³⁸ På grund av stora skillnader i gruppstorlekarna kan inte analyserna för gruppskillnaderna fastställas på ett statistiskt pålitligt sätt.

Figur 11. Andel kvinnor och män (%) efter uppfattningen om hur antalet brott har ändrat sig under de senaste tre åren på Åland (efter födelseort)

Not: Skillnaderna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

Källa: Tillitsstudie 2018.

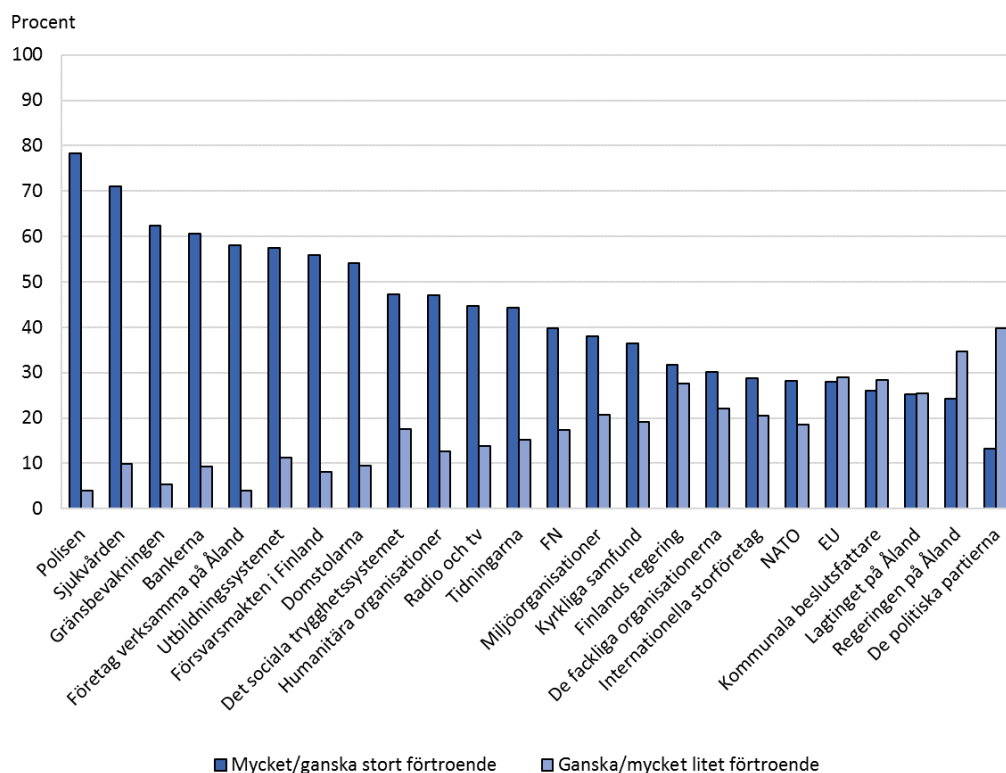
4.4 Förtroende för samhällets institutioner och grupper

För vertikal tillit är det typiskt att visst misstroende och kritik riktas mot samhällets institutioner och att kritiken kan tolkas som ett tecken på en välfungerande demokrati (Kouvo, 2014). Att myndigheterna ständigt behöver stärka och upprätthålla medborgarnas förtroende för samhällets institutioner kan anses vara en förutsättning för en fungerande demokrati. Svåra samhällsförhållanden, som ekonomiska krissituationer, kan vara påfrestande för vertikal tillit. I Finland observerades en sjunkande trend i förtroende för samhällets institutioner under den ekonomiska krisen som pågick i landet i början av 1990-talet (Newton, 2001).

I media har rapporterats om att den politiska tilliten minskar i många västerländska samhällen såsom i USA och Storbritannien, medan den håller sig stark i många auktoritära regimer. Den politiska tilliten kan dock omfatta: 1) de som förhåller sig kritiskt gentemot politiken och det politiska systemet, och sålunda rapporterar om en specifik tillit (*critical trusters*), 2) de som har en diffus tillit (*compliers*) och 3) de som har en diffus misstro (*cynics*). Resultat har visat att demokratier, och bland dessa de nordiska länderna, uppvisar den största andelen kritiker. I auktoritära regimer återfinns fler respondenter som uppvisar en hög tillit oberoende vilket tillitsobjekt man frågar om (Wu & Wilkes, 2018). Det som spelar roll är alltså inte bara vilka tillitsnivåer som finns, utan också hur tillitsmönster tar sig uttryck i folks svar. Genom att använda data från WVS och GSS (US General Social Survey) har man kunnat påvisa att de som antar ett kritiskt förhållningssätt i sin tillit tenderar att variera sina svar och demonstrera en mer specifik bedömning av tillitsobjektet, medan de med diffus tillit tenderar att alltid rapportera tillit och cynikerna att alltid visa misstro (Wu & Wilkes, 2018).

Figur 12 visar förtroendet för samhällets institutioner och grupper i den här undersökningen. Över hälften av de svarande rapporterade ganska eller mycket stort förtroende för polisen (78 %), sjukvården (71 %), gränsbevakningen (62 %), bankerna (61 %), företag verksamma på Åland (58 %), utbildningssystemet (58 %) och försvarsmakten i Finland (56 %). Mindre förtroende rapporterades för institutioner och grupper som är verksamma inom politik.

Figur 12. Andel svarande (%) efter förtroende för det sätt på vilket vissa institutioner och grupper sköter sitt arbete

Källa: Tillitsstudie 2018.

I svenska studier (se antologin *Sprickor i fasaden*, 2018) har rangordningen av samhällsinstitutioner visat sig vara relativt stabil. Sjukvården har ofta toppat mätningarna i Sverige (65 % av de svarande rapporterade ganska eller mycket stort förtroende år 2017). Andra institutioner i toppen av rangordningen i Sverige har varit universitet/högskolor (60 %) och polisen (59 %). Därefter kommer domstolarna (54 %) och grundskolan (49 %). Slutligen finns även bankerna (30 %) och de fackliga organisationerna (26 %) med i den svenska rangordningen.

I Finland har förtroendet för samhällsinstitutioner kartlagts i samband med ESS 2016. I listan över samhällsinstitutioner ingick Finlands riksdag, rättsväsendet, polisen, politikerna, politiska partierna, Europaparlamentet och FN. Andelen

svarande med stort eller mycket stort förtroende var störst för polisen samt rättssystemet och lägst för politikerna samt de politiska partierna³⁹.

I den här undersökningen hade förtroendet för samhällets institutioner och grupper ett signifikant, men svagt, samband med mellanmänsklig tillit (kapitel 5.1): **ett starkt förtroende för samhällets institutioner och grupper hade en koppling till stark mellanmänsklig tillit**^{xxiv}. Resultatet indikerar att det kan finnas en förstärkande effekt mellan vertikal tillit och horisontell tillit, vilket har framkommit även i tidigare undersökningar (se bland annat Sønderskov & Dienesen, 2016).

Förtroendet för samhällets institutioner och grupper varierar markant i förhållande till den svarandes kön, ålder, födelseort, region, utbildning och ekonomiska situation. Dessa signifikanta gruppjämförelser presenteras i *Tabell 4*.

Signifikanta könsskillnader (*Tabell 4*) visade att kvinnor uppgav markant större förtroende för regeringen på Åland, de fackliga organisationerna, tidningarna, kyrkliga samfund, kommunala beslutsfattare, de politiska partierna, miljöorganisationer, humanitära organisationer, Finlands regering, EU och FN (Förenta Nationerna) än män^{xxv}. Två signifikanta åldersskillnader fanns i materialet. Det var vanligare för de yngsta svarande (16–29 år) att känna förtroende för åländska företag jämfört med de äldre svarande (50 år och äldre). Likaså rapporterade de yngsta svarande (16–29 år) markant mera förtroende för humanitära organisationer jämfört med 60–69-åringar^{xxvi}.

Resultaten för gruppjämförelser visade ytterligare att de som bor i skärgården uppgav sämre förtroende för regeringen och lagtinget på Åland jämfört med landsbygden och Mariehamn. Skärgårdsborna rapporterade markant mindre förtroende för miljöorganisationer än mariehamnare^{xxvii}. Dessutom visade resultaten att de svarande som är födda på Åland visade markant mindre förtroende för regeringen och lagtinget på Åland, miljöorganisationer samt försvarsmakten i Finland jämfört med de svarande som är födda utanför Åland^{xxviii}. Utbildningen påverkade resultaten för förtroendet gentemot vissa samhällsinstitutioner och -grupper. De svarande som hade en grundläggande utbildning rapporterade markant större förtroende för polisen, det sociala trygghetssystemet, utbildningssystemet, domstolarna och humanitära organisationer än de svarande som hade universitets- eller högskoleutbildning^{xxix}.

³⁹ De svarande uppskattade sitt förtroende med en skala från 0 till 10. Ganska eller mycket stort förtroende omfattar svarsalternativen 7–10. Andelen svarande med ganska eller mycket stort förtroende: Finlands riksdag 45 %, rättssystemet 73 %, polisen 90 %, politikerna 24 %, politiska partierna 25 %, Europaparlamentet 31 % och FN 56 %.

Tabell 4. De grupper som har rapporterat markant större förtroende än referensgruppen/referensgrupperna

Kvinnor (referensgrupp: män)
Regeringen på Åland
De fackliga organisationerna
Tidningarna
Kyrkliga samfund
Kommunala beslutsfattare
De politiska partierna
Miljöorganisationer
Humanitära organisationer
Finlands regering
EU
FN
Åldersgrupp 16-29 år (referensgrupp: andra åldersgrupper)
Företag verksamma på Åland
Humanitära organisationer
Födda utanför Åland (referensgrupp: födda på Åland)
Regeringen på Åland
Lagtinget
Miljöorganisationer
Försvarsmakten i Finland
Hemregion på landsbygden eller i Mariehamn (referensgrupp: hemregion i skärgården)
Regeringen på Åland
Lagtinget
Miljöorganisationer
Universitets- eller högskoleutbildning (referensgrupp: andra utbildningsgrupper)
Polisen
Det sociala trygghetssystemet
Utbildningssystemet
Domstolarna
Humanitära organisationer
Ej varit arbetslös (referensgrupp: varit arbetslös)
Sjukvården
Varit arbetslös (referensgrupp: ej varit arbetslös)
Regeringen i Finland
Oförändrad eller förbättrad ekonomisk situation (referensgrupp: försämrad ekonomisk situation)
Regeringen på Åland
Polisen
Sjukvården
Det sociala trygghetssystemet
Bankerna
Radio och tv
Utbildningssystemet
Internationella storföretag
Företag verksamma på Åland
Domstolarna
Humanitära organisationer
EU

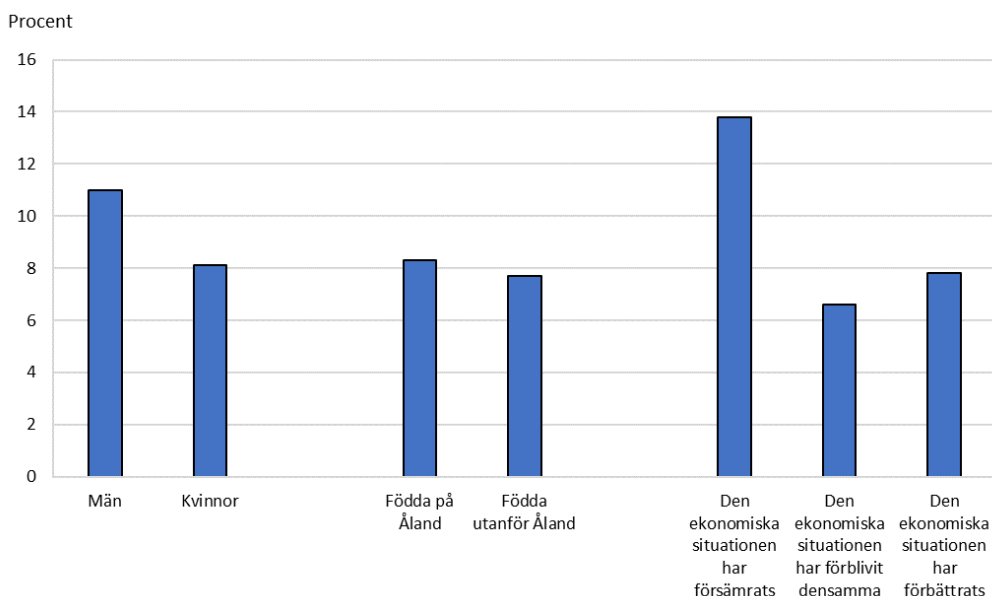
Not: Skillnaderna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

Källa: Tillitsstudie 2018.

De svarandes ekonomiska situation påverkade förtroendet som rapporterades för samhällets institutioner och grupper på flera olika sätt. De svarande som *inte* hade varit arbetslösa (sammanhängande i minst tre månader under de senaste fem åren) hade markant större förtroende för sjukvården än de som hade varit arbetslösa. Å andra sidan rapporterade de som hade upplevt arbetslöshet markant större förtroende för regeringen i Finland än andra.^{xxx} Att den egna ekonomiska situationen har en koppling till förtroendet för samhällets institutioner bekräftades på flera punkter. Svarande med försämrad ekonomisk situation under de senaste tolv månaderna rapporterade markant sämre förtroende för hälften av grupperna och institutionerna som var listade i enkätfrågan jämfört med de svarande som upplevde en oförändrad eller förbättrad ekonomisk situation. I dessa ingick regeringen på Åland, polisen, sjukvården, det sociala trygghetssystemet, bankerna, radio och tv, utbildningssystemet, internationella storföretag, företag verksamma på Åland, kyrkliga samfund, de politiska partierna, miljöorganisationer, försvarsmakten i Finland, EU och FN.^{xxxi}

Det neutrala förhållningssättet (svarsalternativet 'varken stort eller litet förtroende') har högst troligt påverkat medeltalet för vissa institutioner och grupper som listades i enkätfrågan. För att få en tydligare uppfattning om de institutioner och grupper som fick minst förtroende, skapades en summavariabel 'närlpolitik' som bestod av de politiska partierna, regeringen på Åland, lagtinget på Åland och kommunala beslutsfattare. Resultaten visade att förtroendet för närlpolitik var markant lägre bland män, bland de svarande som är födda på Åland och bland de svarande som upplever att den egna ekonomiska situationen har försämrats under de senaste tolv månaderna jämfört med andra (Figur 13).

Figur 13. Andel svarande (%) som rapporterat ganska litet eller mycket litet förtroende för närlpolitik efter signifikanta gruppkillnader

Not: Skillnaderna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).
Källa: Tillitsstudie 2018.

4.5 Tillit och välbefinnande

Nya mått på välbefinnande för att komplettera BNP har efterfrågats och bland annat Sveriges regering har tagit fram nya mått för att mäta människors livskvalitet⁴⁰. I dessa nya välbefinnandemått ingår bland annat mellanmännisklig tillit, självskattad allmän hälsa och nöjdhet med livet. Här kartlägger vi hur självskattad hälsa och nöjdhet med livet är kopplade till tillit, trygghet och förtroende bland de svarande i den här undersökningen.

Resultaten i den här undersökningen visade att bra självskattad hälsa och nöjdhet med livet hade en signifikant koppling till hög mellanmännisklig tillit^{xxxii}, vilket även bekräftats i tidigare studier (Andersson, Carlander, Lindgren & Oskarson, 2018). Dessutom fanns det ett signifikant samband för partikulär tillit. Ju bättre hälsa som rapporterades av den svarande, desto starkare var känslan av tillit till familjemedlemmar, till människor i bostadsområdet och till människor som den svarande känner personligen^{xxxiii}. Även nöjdhet med livet kunde kopplas till starkare tillit till familjemedlemmar, människor i bostadsområdet, människor som de känner personligen och människor de träffar för första gången^{xxxiv}.

Analyserna av sociala nätverk visade liknande resultat. Ju bättre den svarandes självskattade hälsa var och ju mer nöjdhet i livet som rapporterades, desto oftare hade den svarande någon att kontakta i sitt sociala nätverk^{xxxv}. Dessa svarande rapporterade också om en relativt stark trygghetskänsla i området där man bor^{xxxvi}. De positiva effekterna av personligt välbefinnande sträckte sig även till förtroendet som rapporteras för samhällets institutioner och grupper. Dålig självskattad hälsa hade en koppling till sämre förtroende för polisen, sjukvården, det sociala trygghetssystemet, bankerna, utbildningssystemet, internationella storföretag, företag verksamma på Åland, domstolarna, humanitära organisationer och EU^{xxxvii}. Resultaten indikerade att de svarande som är nöjda med livet också har ett starkt förtroende för polisen, det sociala trygghetssystemet, bankerna och domstolarna^{xxxviii}.

⁴⁰ Se <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/06/nya-matt-pa-valstand/>

5. Frågeställningar om politik, samhälle och demokrati

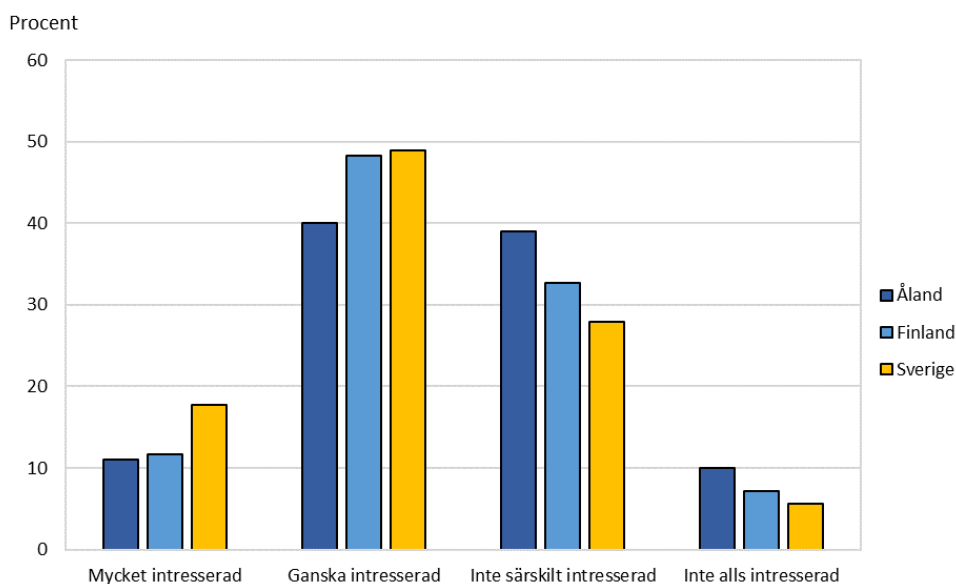
Delaktighet i samhälle och politik är ett centralt tema för tillit. Delaktighet kan förstärka tilliten hos individer, men å andra sidan kan personens samhällsliga delaktighet vara ett resultat av tilliten som upplevs som stark och stabil (se kapitel 4.4). På grund av detta ömsesidiga samband mellan tillitskänslan och samhällslig delaktighet är det viktigt att kartlägga ålänningars intresse för politik samt engagemang för samhällsliga och demokratiska frågor.

5.1 Ålänningars intresse för politik och delaktighet i samhället

Intresse för politik

Figur 14 visar att ungefär hälften (51 %) av de svarande i den här undersökningen var ganska eller mycket intresserade av politik. Resultaten från ESS 2016 visar att i både Finland och Sverige har intresset för politik bland medborgarna varit något större än vad resultaten i den här undersökningen visade för Ålands del. I Finland har andelen svarande som är ganska eller mycket intresserade av politik varit 60 procent (2016) och i Sverige 67 procent (2017). SOM-institutets resultat för medborgarnas politiska intresse (*Swedish trends 1986–2017*) visar att det allmänna politiska intresset låg runt 50 procent under 1986–2012, medan det politiska intresset har ökat sedan 2013. År 2017 låg det allmänna intresset för politik i Sverige på 61 procent.

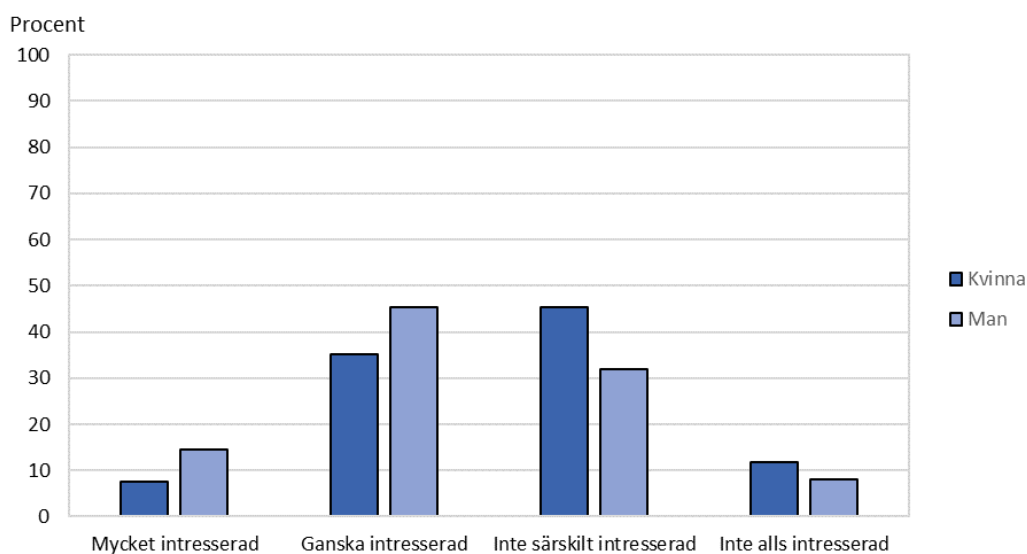
Figur 14. Andel svarande (%) efter det allmänna intresset för politik på Åland, i Finland och i Sverige

Not: Observera att resultaten inte är strikt jämförbara på grund av metodologiska skillnader mellan studierna.
Källa: ESS 2016; Tillitsstudie 2018.

De svarandes intresse för politik hade ingen markant koppling till mellanmännisklig tillit, men däremot varierade intresset för politik i förhållande till den svarandes kön och utbildning. De könsskillnader som framkom i undersökningen visade att männen var markant mera intresserade av politik jämfört med kvinnorna (se *Figur 15*)^{xxxix}. Motsvarande resultat för ESS-materialet (2016) har visat att män i både Finland och Sverige har rapporterat om större intresse för politik jämfört med kvinnor^{xl}.

Figur 15. Andel kvinnor och män (%) efter det allmänna intresset för politik

Not: Skillnaderna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

Källa: Tillitsstudie 2018.

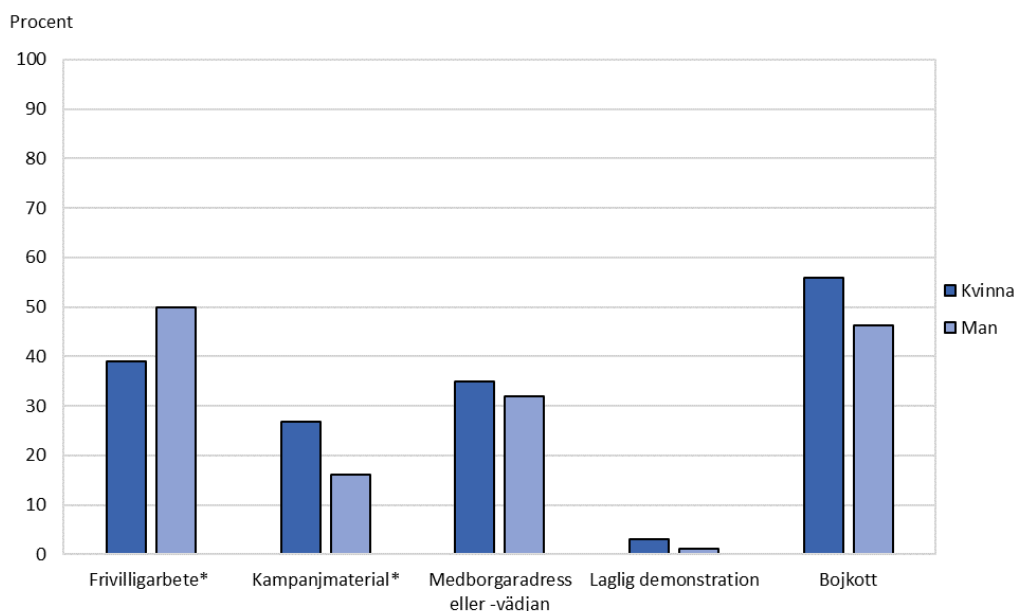
Intresset för politik varierade även i förhållande till de svarandes utbildning. De svarande som hade universitets- eller högskoleutbildning uppgav oftare att de är mycket intresserade av politik i allmänhet jämfört med de svarande som hade en annan utbildning^{xli}. Totalt 17 procent av de svarande som har universitets- eller högskoleutbildning rapporterade om stort intresse för politik. Motsvarande andelar bland dem som har en utbildning på gymnasienivå var nio procent och bland dem med en grundläggande utbildning fem procent.

Delaktighet i samhället

Det personliga intresset för politik kan antas avspegla sig i aktivt deltagande i politiska och andra föreningar. Tidigare studier har visat att föreningsaktiviteter, förtroende för samhällets institutioner och grupper samt mellanmännisklig tillit förstärker varandra på ett sätt som ökar tilliten även bland dem som inte är aktiva i lokala föreningar (se till exempel Kouvo, 2014; Pharr & Putnam, 2000). Detta kallas för en regnmakar-effekt (se mera i kapitel 2.5).

För att mäta delaktighet i samhället ställdes frågor om den svarandes samhälleliga aktiviteter under de senaste tolv månaderna. *Figur 16* visar att nästan hälften av de svarande (48 %) i den här undersökningen hade bojkottat, det vill säga låtit bli eller undvikit att köpa vissa produkter. Många av de svarande (43 %) hade även utfört frivilligarbete i en ideell organisation eller förening. Ungefär var tredje svarande (32 %) hade skrivit på en medborgaradress eller -vädjan och var femte (21 %) använt eller synliggjort kampanjmaterial som en knapp, dekal eller dylikt. Den mest sällsynta delaktighetsformen var deltagande i lagliga demonstrationer (2 % av de svarande).

Figur 16. Andel kvinnor och män (%) som varit delaktiga i samhället under de senaste tolv månaderna efter formen av samhällelig delaktighet

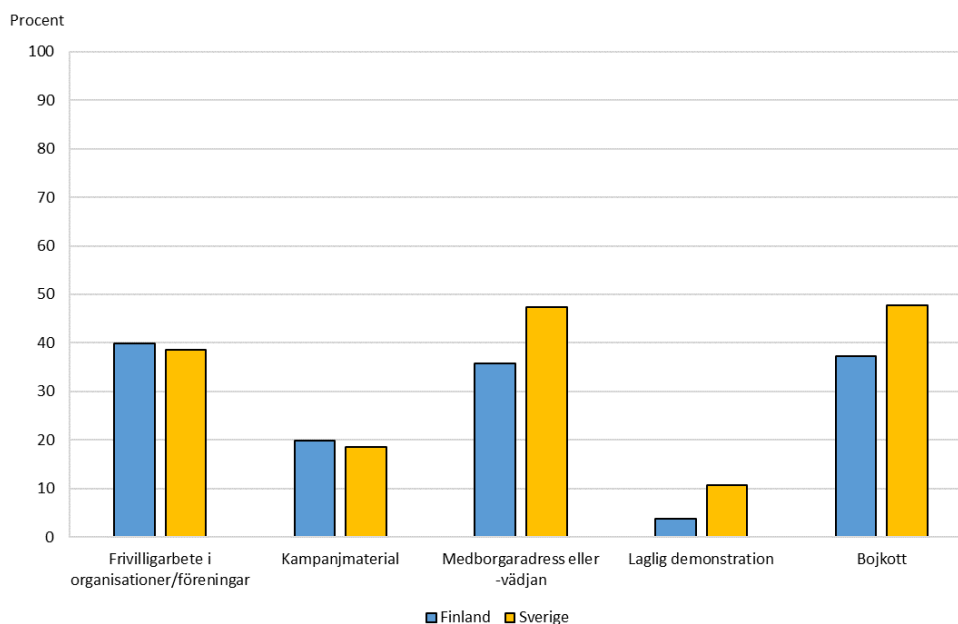

Not: Asterisk (*) betyder att skillnaderna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

Källa: Tillitsstudie 2018.

Figur 17 visar resultaten från ESS 2016 för Finland och Sverige. Av figuren framgår att andelen svarande som har arbetat i organisationer eller föreningar under de senaste tolv månaderna är relativt lika i Finland och i Sverige (40 % och 39 %). För användning av kampanjmaterial är resultaten slående jämna mellan Finland (20 %), Sverige (19 %) och Åland (21 %). Enligt resultaten för Åland är det mindre vanligt att skriva på en medborgaradress eller -vädjan eller att delta i en laglig demonstration (32 % respektive 2 %) jämfört med resultaten i Finland (36 % respektive 4 %) och Sverige (47 % respektive 11 %). Däremot är det mer vanligt för de som bor på Åland och i Sverige att bojkotta vissa produkter jämfört med de svarande i Finland (48 % och 48 % respektive 37 %).

Figur 17. Andel svarande (%) i Finland och i Sverige efter olika former av samhällelig delaktighet

Not: I alternativet 'Arbete i organisationer/föreningar' ingår inte arbete i politiska partier eller grupper.
Källa: ESS 2016.

Trots att det eventuellt finns något svalare intresse för politik bland ålänningar jämfört med de som bor i Finland och i Sverige, ger resultaten inga indikationer om att ålänningar är mer passiva i de former av samhällsdeltagande som är lätt tillgängliga för alla (användning av kampanjmaterial och att bojkotta vissa produkter). Däremot är de organiserade formerna för att delta i samhällspåverkan (medborgaradress eller -vädjan och lagliga demonstrationer) mer ovanliga på Åland än i Finland och i Sverige.

Samhällelig delaktighet (svarsalternativen 'ja' och 'nej') visade inga tydliga samband med mellanmänsklig tillit. Däremot fanns det ett statistiskt signifikant samband mellan vissa former för deltagande och den svarandes kön, ålder, födelseort, utbildning och ekonomiska situation.

Delaktighet i *frivilligarbete i en ideell organisation eller förening* hade ett signifikant samband med den svarandes kön. Resultaten visade att män rapporterade markant oftare än kvinnor att de har utfört frivilligarbete i en ideell organisation eller förening under de senaste tolv månaderna (50 % respektive 39 %)^{xlii}. Resultaten för signifikanta ålderskillnader^{xliii} visade att de svarande som var i åldersgruppen för 40–49-åriga oftast svarade att de hade deltagit i frivilligarbete (62 %), medan de svarande som hade varit minst aktiva fanns i åldersgrupperna för 16–29-åriga (33 %)^{xliv}. Dessutom var de svarande som *inte* varit arbetslösa (sammanhängande i minst tre månader under de senaste fem åren) markant mer delaktiga i samhället jämfört med de svarande som hade varit arbetslösa^{xlv}.

Resultaten för delaktighet genom *användning eller synliggörande av kampanjmaterial* visade att kvinnorna hade använt eller synliggjort kampanjmaterial markant mer aktivt under de senaste tolv månaderna än männen (26 % av kvinnorna och 16 % av männen)^{xlvi}. Dessutom hade de svarande som har universitets- eller högskoleutbildning oftare använt eller synliggjort kampanjmaterial jämfört med de svarande som har en annan utbildning (universitet och högskola 26 %, gymnasienivå 22 % samt grundläggande utbildning 11 %)^{xlvi}.

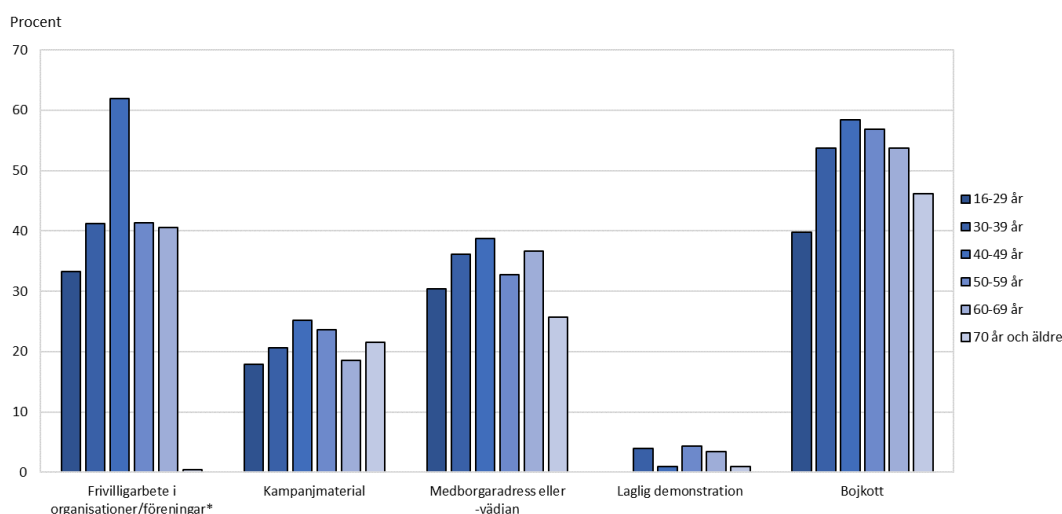
Att *skriva på en medborgaradress eller -vädjan* var mer vanligt bland de svarande som hade universitets- eller högskoleutbildning jämfört med andra (universitet och högskola 42 %, gymnasienivå 33 % samt grundläggande utbildning 18 %)^{xlvi}. Likaså rapporterade de som *inte* hade varit arbetslösa oftare om delaktighet genom en medborgaradress eller -vädjan jämfört med de svarande som hade varit arbetslösa (sammanhängande i minst tre månader under de senaste fem åren) (36 % respektive 10 %)^{xlix}.

Endast få svarande hade deltagit i *lagliga demonstrationer* under de senaste tolv månaderna (2 % av de svarande). Det var vanligare för de svarande som är födda utanför Åland att delta i demonstrationer jämfört med de svarande som är födda på Åland (4 % respektive 1 %)ⁱ.

Bland personer med universitets- eller högskoleutbildning var det markant vanligare att *bojkotta* (universitet och högskola 60 %, gymnasienivå 50 % samt grundläggande utbildning 35 %, under de senaste tolv månaderna)ⁱⁱ.

Figur 18 visar resultaten för delaktighet i samhället efter de svarandes utbildning.

Figur 18. Andel svarande (%) i olika utbildningsgrupper som varit delaktiga i samhället under de senaste tolv månaderna efter formen av samhällelig delaktighet

Not: Asterisk (*) betyder att skillnaderna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

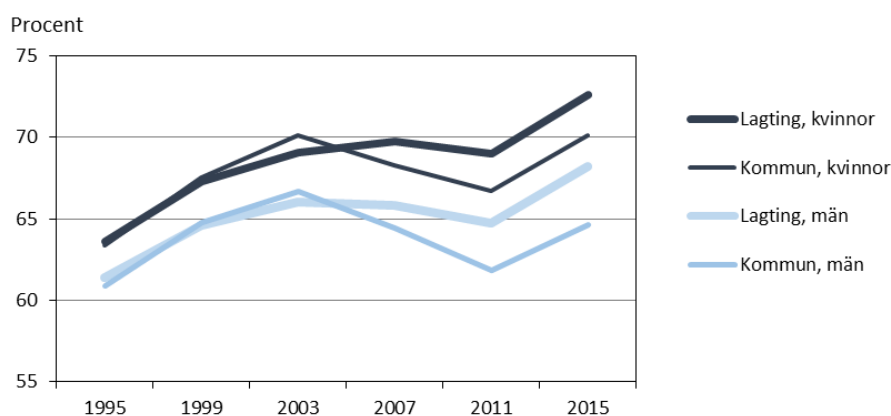
Källa: Tillitsstudie 2018.

5.2 Röstningsintresse och nöjdhet med demokratin

Röstningsintresse och röstningsbeteende

Eftersom tillit lägger grunden för en välfungerande demokrati, kartlades även de svarandes röstningsintresse och nöjdhet med demokratin. Totalt 81 procent av de svarande rapporterade att de skulle rösta om det var ett allmänt val följande dag. Endast fem procent av de svarande rapporterade att de inte skulle rösta, medan resten av de svarande inte kunde svara på frågan (10 %) eller hade ingen rösträtt (4 %). ÅSUB:s valstatistik⁴¹ för Åland (Figur 19) visar att valdeltagande i det senaste lagtingsvalet 2015 var 70 procent, vilket är högre än någonsin tidigare. Speciellt kvinnorna röstade då flitigare än tidigare, vilket ytterligare ökade skillnaderna i röstningsaktiviteten mellan kvinnor och män. Även valdeltagande i kommunalvalet på Åland ökade från 64 procent 2011 till 67 procent 2015.

Figur 19. Valdeltagande 1995–2015 efter kön

Not: Obs, x-axeln börjar inte vid 0.

Källa: www.asub.ax/sv/statistik/valdeltagande-efter-kon-och-kommun-2015

Röstningsintresset (svarsalternativen 'ja' och 'nej') hade ingen statistiskt signifikant koppling till mellanmännsklig tillit, däremot varierade röstningsintresset markant i förhållande till den svarandes utbildning och ekonomiska situation.

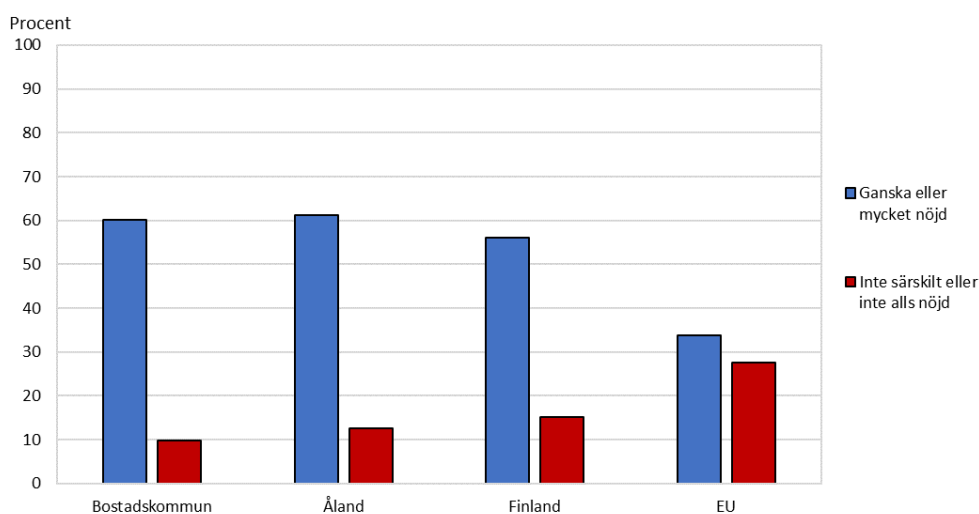
Resultaten för röstningsintresset liknade resultaten som framkom för de svarandes intresse för politik (kapitel 5.1). De signifikanta skillnaderna visade att nästan alla svarande med universitets- eller högskoleutbildning (99 %) skulle rösta i ett allmänt val följande dag (jämfört med 93 % av dem som har en utbildning på gymnasienivå och 81 % bland dem som har en grundläggande utbildning). Dessutom rapporterade de som *inte* hade varit arbetslösa oftare att de skulle rösta i ett allmänt val följande dag jämfört med de som hade varit arbetslösa (sammanhängande i minst tre månader under de senaste fem åren)^{lii}.

⁴¹ <https://www.asub.ax/sv/statistik/valdeltagande-efter-kon-och-kommun-2015>

Nöjdhet med demokratin

Nöjdhet med demokratin kartlades både på den lokala nivån (bostadskommunen, Åland) och utanför Åland (Finland, EU) (se *Figur 20*). De svarande var mest nöjda med hur demokratin fungerar på Åland (61 %) och i kommunen (60 %), och en majoritet av de svarande var även nöjda med hur demokratin fungerar i Finland (56 %). Endast var tredje svarande (34 %) var nöjd med hur demokratin fungerar i EU.

Figur 20. Andel svarande (%) efter nöjdhet med hur demokratin fungerar i bostadskommunen, på Åland, i Finland och i EU

Källa: Tillitsstudie 2018.

SOM-institutets studie (2017) visar att de flesta svarande är nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige (76 %), medan sämre resultat visas för demokratin på både den lokala nivån (70 %) och i EU (53 %). Enligt rapporten har de svarandes nöjdhet med demokratin ökat sedan 1999 på alla nivåer. I Finland har resultaten varit något sämre med 67 procent nöjda med hur demokratin fungerar i landet⁴². I jämförelse med resultaten från Sverige och Finland är en mindre andel av de åländska svarandena nöjda med demokratin i allmänhet.

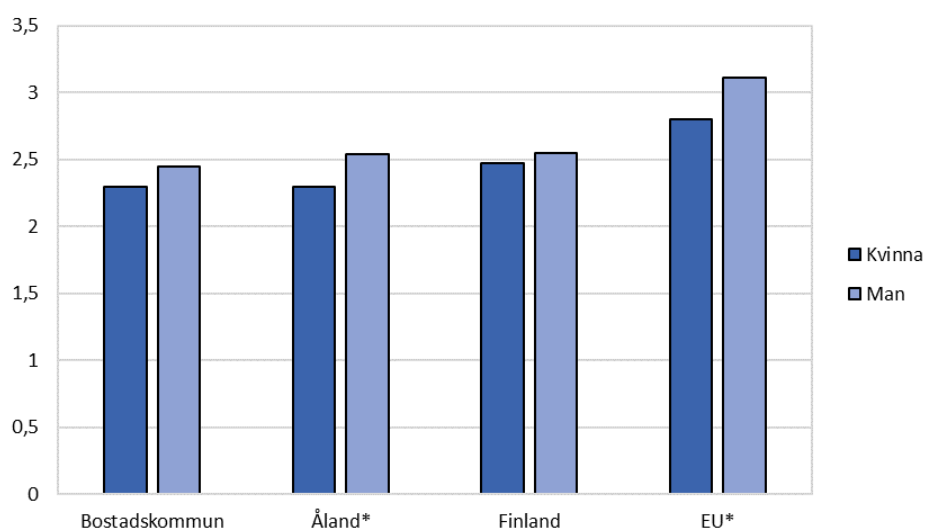
Nöjdhet med demokratin hade signifikanta, men svaga, samband med mellanmänsklig tillit (kapitel 4.1): **nöjdhet med sättet på vilket demokratin fungerar hade en markant koppling till stark mellanmänsklig tillit^{liii}**. Uppfattningen om hur samhället fungerar är därmed en väsentlig fråga för tillit i samhället.

Nöjdhet med demokratin varierade markant i förhållande till den svarandes kön och ekonomiska situation. Det fanns statistiskt signifikanta könsskillnader för nöjdhet med demokratin i EU och på Åland (se *Figur 21*)^{liv}. De åländska kvinnorna var markant mer nöjda med demokratin i EU och på Åland jämfört med de

⁴² EES 2016. Skala från 0 (extremt missnöjd) till 10 (extremt nöjd). Nöjda har angett svarsalternativen 6–10.

åländska männen. Även de svarande som upplevde att den egna ekonomiska situationen hade förbättrats under de senaste tolv månaderna visade nöjdhet med demokratin. Dessa svarande rapporterade markant oftare att de var nöjda med hur demokratin fungerar i Finland jämfört med de övriga svarande^{lv}.

Figur 21. Medeltal för nöjdhet med hur demokratin fungerar i bostadskommunen, på Åland, i Finland och i EU, efter kön

Not: Omvänd skala: mycket nöjd (1), ganska nöjd (2), inte särskilt nöjd (3) och inte alls nöjd (4). Asterisk (*) betyder att skillnaderna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

Källa: Tillitsstudie 2018.

Nöjdhet med demokratin visade intressanta samband med förtroendet som de svarande rapporterade för olika institutioner och grupper i samhället. När det gäller de svarandes nöjdhet med hur demokratin fungerar i bostadskommunen fanns de starkaste kopplingarna till förtroendet som rapporterades för kommunala beslutsfattare, för de politiska partierna och för lagtinget på Åland. Nöjdhet med hur demokratin fungerar på Åland hade förhållandevis starka samband med förtroendet för lagtinget och regeringen på Åland samt för de politiska partierna. När frågan om nöjdheten med demokratin ställdes i förhållande till Finland, fanns de starkaste sambanden till förtroendet för regeringen och försvarsmakten i Finland. Slutligen visade nöjdheten med demokratin i EU att statistiskt signifikanta kopplingar fanns till förtroendet för EU och för FN som samhällsinstitutioner.^{lvi}

5.3 Samhällsengagemang och välbefinnande

Bra självskattad hälsa och nöjdhet med livet fungerar som viktiga förutsättningar för aktivt samhällsengagemang. I synnerhet god självskattad hälsa verkar möjliggöra intresse för politik och röstande. Resultaten visade att de svarande som upplevde sin hälsa som mycket bra var de som oftast uppgav att de är mycket intresserade av politik^{lviii} och de hade ett stort röstningsintresse^{lviii}. Totalt 22 procent av de som upplevde sin hälsa som mycket bra visade stort intresse för politik i

allmänhet (jämfört med 9 % för bra hälsa, 9 % för någorlunda hälsa samt 4 % för dålig och mycket dålig hälsa). Totalt 96 procent av de som upplevde sin hälsa som mycket bra rapporterade även att de skulle rösta om det var ett allmänt val följande dag (jämfört med 95 % för bra hälsa, 93 % för någorlunda hälsa och 73 % för dålig och mycket dålig hälsa).

Välståndet visade sig även ha ett samband med den svarandes nöjdhet med demokratin. Ju sämre självskattad hälsa, desto oftare rapporterades missnöje med hur demokratin fungerar i EU, i Finland, på Åland och i den kommun som den svarande bor i^{lx}. Likaså visade nöjdhet med livet en koppling till hur demokratin uppfattas fungera på Åland och i kommunen där man bor^{lx}. Resultatet visar att de nya välbefinningsmåttens är viktiga indikatorer för tillit i samhället i allmänhet och att mera kunskap behövs om samspelet mellan välbefinnandet och samhällsengagemanget.

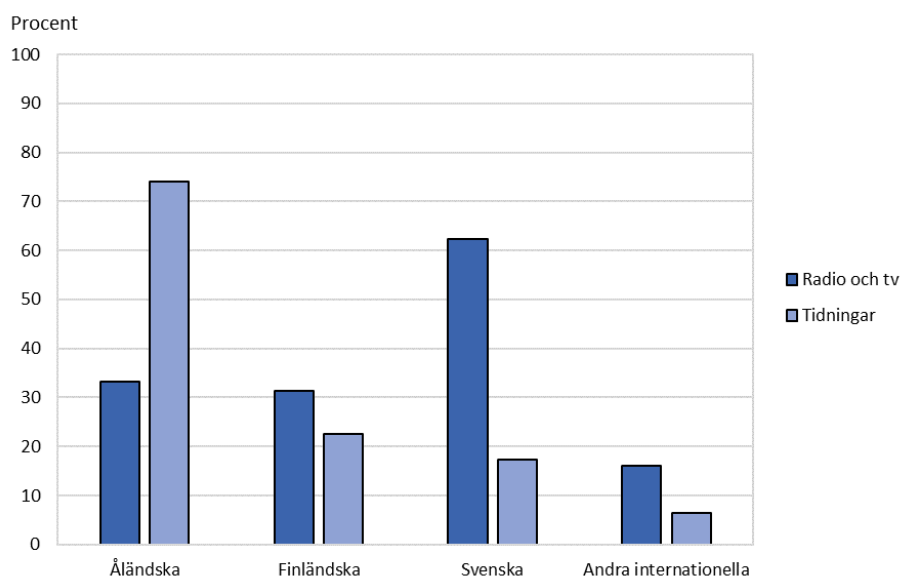
6. Nyheter och media

Resultaten för förtroende som rapporterades för samhällets institutioner och grupper (kapitel 5) visade att 45 procent av de svarande hade ganska eller mycket stort förtroende för radio och tv i allmänhet, samt att 44 procent hade ganska stort eller mycket stort förtroende för tidningar. I detta kapitel kartlägger vi närmare på vilka sätt som ålänningar tar del av nyheter och media.

6.1 Nyheter från radio, tv och tidningar

Figur 22 visar att den mest använda mediekanalen för nyheter är åländska tidningar. Nästan tre av fyra svarande (74 %) tar del av nyheter från åländska tidningar minst fem dagar i veckan. Även svenska radio- och tv-kanaler används flitigt som en nyhetskanal: de flesta svarande (62 %) tar del av nyheter från svenska radio- och tv-kanaler minst fem dagar i veckan. Andra mediekanaler används mer sällan.

Figur 22. Andel svarande (%) som tar del av nyhetstjänster minst fem dagar i veckan (efter mediekanal)

Källa: Tillitsstudie 2018.

Tabell 5 visar resultaten för tidningar samt radio- och tv-kanaler som nyhetstjänster. Majoriteten av de svarande läser aldrig eller mer sällan än varje vecka tidningar som är finländska (56 %), svenska (51 %) eller internationella (79 %). De åländska tidningarna kan därmed antas dominera utbudet av de nyheter som ålänningarna tar del av.

Nyheter distribueras även via radio- och tv-kanaler. Av Tabell 5 framgår att de mest använda nyhetstjänsterna inom denna kategori är svenska och att totalt 87 procent av de svarande tar del av nyheterna genom svenska radio- och tv-kanaler varje

vecka. Dessutom tar majoriteten av de svarande varje vecka del av nyheterna genom åländska (67 %) och finländska (61 %) radio- och tv-kanaler. Internationella radio- och tv-kanaler används mer sällan (53 % av de svarande följer inte dessa kanaler varje vecka). Totalt fyra procent av de som svarade på mediefrågorna rapporterade att de aldrig eller mer sällan än varje vecka tar del av nyheterna via radio- och tv-kanaler i allmänhet.

Tabell 5. Andel svarande (%) efter hur ofta man brukar ta del av olika nyhetstjänster

	Minst 5 dagar/ vecka	1-4 dagar/ vecka	Mer sällan eller aldrig
Åländska tidningar	74	20	6
Finländska tidningar	23	22	56
Svenska tidningar	17	32	51
Andra internationella tidningar	7	14	79
Åländska radio- och tv-kanaler	33	34	33
Finländska radio- och tv-kanaler	31	30	39
Svenska radio- och tv-kanaler	62	25	12
Andra internationella radio- och tv-kanaler	16	31	53

Källa: Tillitsstudie 2018.

De svarandes mediekonsumtion efter formen (radio och tv samt tidningar) visade inga tydliga samband med den rapporterade mellanmännsliga tilliten. Däremot fanns ett markant samband med medieintresset i förhållande till den svarandes kön, ålder, födelseort och ekonomiska situation.

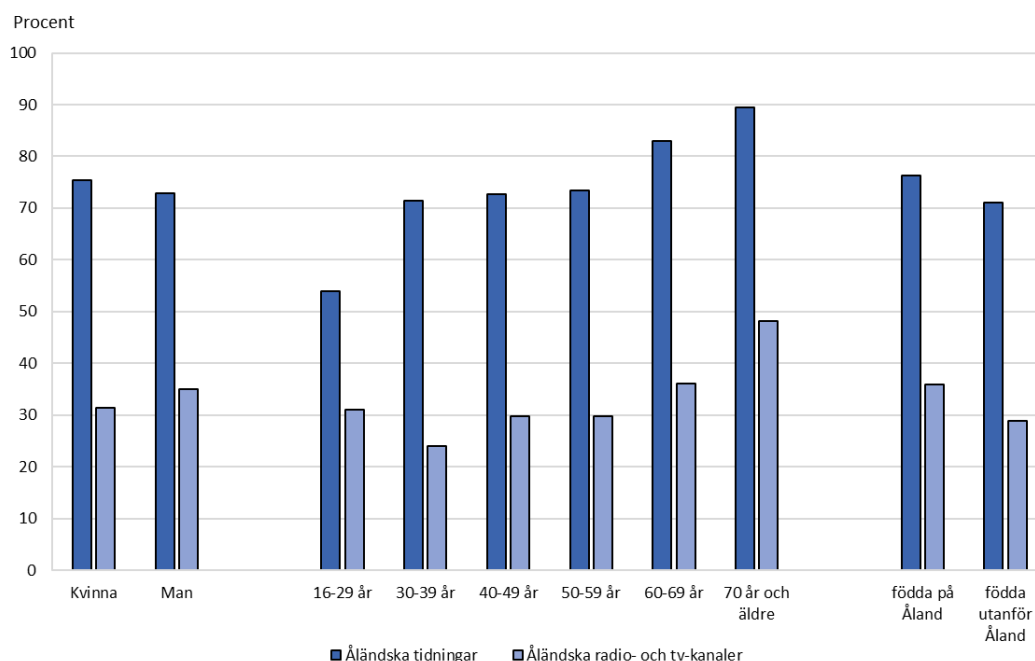
Resultaten för könsskillnader visade att män tar oftare del av nyheter via (andra) internationella radio- och tv-kanaler än kvinnor^{lxi}. Dessutom visade resultaten att svarande i de äldre åldersgrupperna följer nyheterna från både finländska och svenska radio- och tv-kanaler markant oftare än svarande i de yngre åldersgrupperna^{lxii}. När det gäller tidningar läser äldre markant oftare nyheter i åländska tidningar jämfört med de yngre^{lxiii}.

Cirka 26 procent av de svarande i den här undersökningen var födda i Finland (se närmare i kapitel 3.2), vilket avspeglar sig i resultaten gällande de svarandes mediekonsumtion. De svarande som är födda utanför Åland rapporterade markant oftare att de tar del av nyheterna via finländska radio- och tv-kanaler^{lxiv}, medan de som är födda på Åland markant oftare tog del av nyheterna via svenska radio- och tv-kanaler^{lxv}. Resultaten för tidningar visade att de svarande som är födda utanför Åland och även de svarande som bor i Mariehamn läser nyheter i finländska tidningar markant oftare än de som är födda på Åland och de som bor på landsbygden eller i skärgården^{lxvi}. Vidare visade resultaten att svarande med universitets- eller högskoleutbildning läser nyheter markant oftare i icke-åländska tidningar jämfört med de andra svarande^{lxvii}.

Den svarandes ekonomiska situation hade ett signifikant samband med mediekonsumtion då de som hade varit arbetslösa (sammanhängande i minst tre månader under de senaste fem åren) markant mer sällan hade tagit del av nyheterna i åländska tidningar^{lxviii}. Dessutom hade de svarande som rapporterade oförändrad ekonomisk situation (under de senaste tolv månaderna) markant mer aktivt tagit del av nyheterna i svenska radio- och tv-kanaler och åländska tidningar än de svarande vars ekonomiska situation hade förändrats^{lxix}.

Figur 23 visar hur de svarande rapporterade om mediekonsumtionen som gällande åländska tidningar samt åländska radio- och tv-kanaler.

Figur 23. Andel svarande (%) som tar del av nyheter från åländska tidningar samt åländska radio- och tv-kanaler minst fem dagar i veckan (efter kön, ålder och födelseort)

Källa: Tillitsstudie 2018.

6.2 Konsumtion av nyheter efter utgivare

I den här undersökningen kartlade vi också mediekonsumtionen i förhållande till utgivaren. Som public service räknas utgivare som har ett avtal med staten, finansieras delvis genom avgifter och erbjuder en allmännyttig programverksamhet. Till public service hör bland annat Sveriges Radio (SR), Sveriges Television Aktiebolag (SVT), Yleisradio Oy (YLE) och Ålands Radio och TV Ab. De aktörer och mediehus som är privata och/eller kommersiella finansierar sina verksamheter främst genom reklamintäkter och liknande. Den tredje utgivarformen som kartlades i den här undersökningen täcker nyheter som inte har en ansvarig utgivare. Till exempel en nyhetskanal på internet som inte har en

ansvarig utgivare har inte heller en angiven person som skulle ansvara för innehållet i publiceringarna.

Tabell 6 visar resultaten för nyhetstjänsternas utgivare. Enligt resultaten är det vanligast att ta del av nyheterna genom public service. Totalt 70 procent av de svarande följer nyheter genom public service minst fem dagar i veckan. Drygt hälften av de svarande (55 %) tar del av nyheterna genom privata och kommersiella aktörer minst en gång i veckan. Det är relativt sällsynt att aktörerna regelbundet tar del av nyheterna genom medier utan ansvarig utgivare och totalt 80 procent av de svarande tar aldrig eller mer sällan än varje vecka del av nyheterna genom denna typ av media.

Tabell 6. Andel svarande (%) efter hur ofta man brukar ta del av nyheterna (efter utgivaren)

	Minst 5 dagar/ vecka	1-4 dagar/ vecka	Mer sällan eller aldrig
Public service	70	22	8
Privata och kommersiella aktörer/mediehus	26	28	45
Medier utan ansvarig utgivare	6	14	80

Not: Observera att den svarande kan vara omedveten om utgivarformen för den använda nyhetstjänsten. Resultaten är därmed endast indikativa.

Källa: Tillitsstudie 2018.

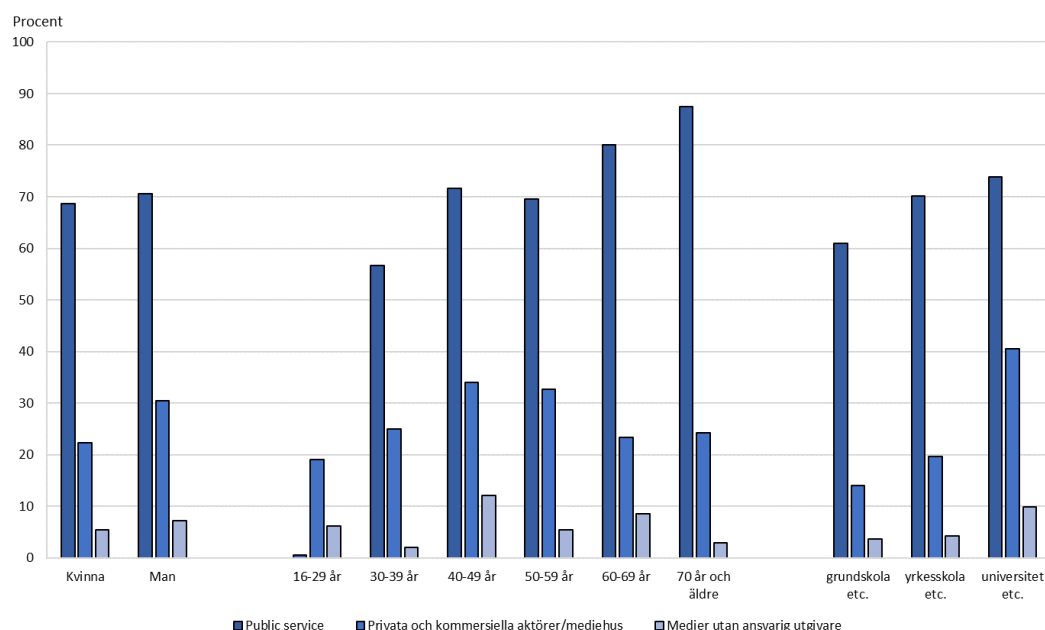
De svarandes mediekonsumtion efter utgivare visade ingen signifikant koppling till mellanmännisklig tillit. Däremot varierade mediekonsumtionen efter utgivare markant i förhållande till den svarandes kön, ålder, utbildning och ekonomiska situation.

Resultaten visade vissa statistiskt signifikanta köns- och ålderskillnader. Män tar oftare del av nyheterna genom privata och kommersiella aktörer/mediehus än kvinnor^{lxx}. Dessutom följer de äldre svarande markant oftare nyheterna genom privata och kommersiella aktörer/mediehus än de yngre svarande^{lxxi}.

Observationerna för mediekonsumtion genom medier utan ansvarig utgivare blir för låga för att kunna fastställa statistisk signifikans, men resultaten indikerar att för de svarande som är yngre är det vanligare att ta del av nyheterna genom medier utan ansvarig utgivare jämfört med användningen bland de äldre svarande^{lxxii}. Slutligen visade de statistiskt signifikanta resultaten för gruppjämförelser även att de svarande som hade universitets- eller högskoleutbildning oftare tar del av nyheterna genom privata och kommersiella aktörer/mediehus jämfört med svarande med en annan utbildning^{lxxiii}.

Figur 24 visar resultaten för mediekonsumtion efter utgivare i förhållande till de svarandes kön, ålder och utbildning då mediekonsumtionen sker minst fem dagar i veckan.

Figur 24. Andel svarande (%) som tar del av nyheter genom olika utgivare minst fem dagar i veckan (efter kön, ålder och utbildning)

Källa: Tillitsstudie 2018.

Resultaten i den här undersökningen visade intressanta och statistiskt signifikanta kopplingar mellan den svarandes ekonomiska situation och mediekonsumtion. De svarande som hade varit arbetslösa (sammanhängande i minst tre månader under de senaste fem åren) tog mer sällan aktivt del av nyheterna genom public service jämfört med de svarande som inte hade varit arbetslösa^{lxv}. Dessutom hade de svarande som hade en oförändrad ekonomisk situation under de senaste tolv månaderna tagit mer aktivt del av nyheterna genom public service jämfört med de svarande som rapporterade att den egna ekonomiska situationen hade förändrats^{lxv}.

6.3 Mediekonsumtion och välbefinnande

Den självskattade hälsan har visat sig ha kopplingar till individers vardagsliv ur ett brett perspektiv. Även de svarandes mediekonsumtion hade ett samband med den självskattade hälsan. De svarande som upplevde **sin hälsa** som dålig eller mycket dålig rapporterade mer sällan att de har tagit del av nyheterna genom privata och kommersiella aktörer/mediehus jämfört med de andra svarande^{lxvi}. Det är svårt att tillförlitligt förklara det signifikanta resultatet för hälsa och privata samt kommersiella aktörer, men i flera mediefrågor rapporterade de svarande som upplevde sin hälsa som dålig eller mycket dålig att de även har en mer passiv nyhetsuppföljning jämfört med de svarande som rapporterade om bra hälsa.

De tilläggsanalyser som genomfördes för materialet visade att det fanns vissa indikationer om att antalet gånger som den svarande tar del av nyheterna från (åländska) tidningar är kopplat till förtroendet som den svarande rapporterar för

tidningar i allmänhet^{lxxvii}. Det verkar därmed eventuellt finnas vissa samband mellan mediekonsumtion och förtroendet för tidningar i allmänhet, trots att någon direkt koppling inte fanns till mellanmänsklig tillit.

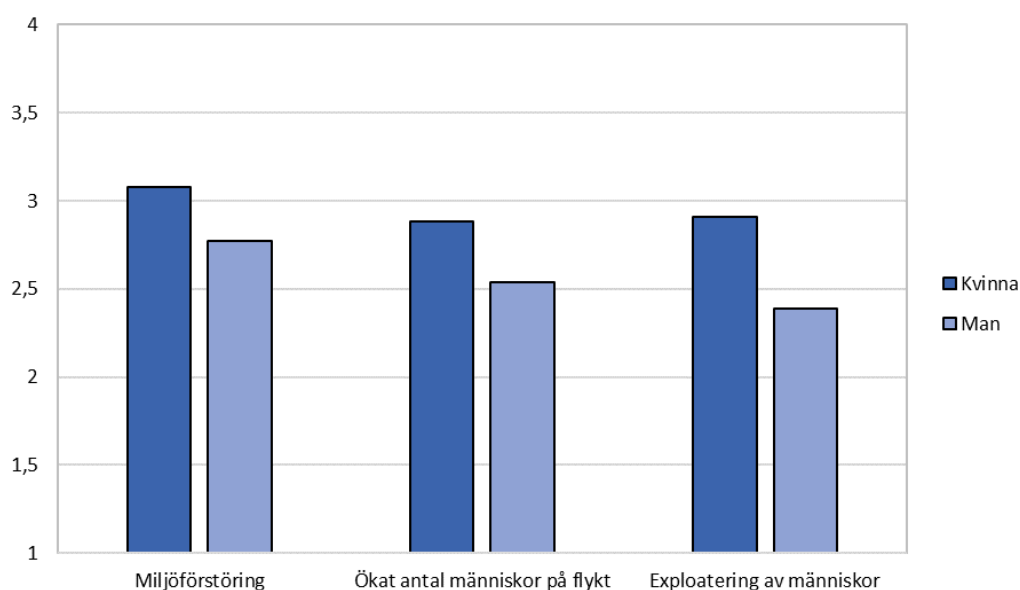
7. Aktuella samhällsfrågor – oro, samhörighet och demilitarisering

För att kunna vårda tillit i samhället behöver det finnas medvetenhet om de orosmoment som är aktuella ur medborgarnas synvinkel. Oro kan uppstå vid bristande känsla av kontroll och kan påverkas av yttre faktorer så som brottslighet (Oscarsson & Solevid, 2015). Här kartlägger vi de orosmoment som lyftes fram bland de svarande i den här undersökningen. Dessutom beskriver vi hur ålänningar upplever samhörigheten med regioner utanför Åland och eventuella synpunkter om Ålands demilitarisering.

7.1 De svarandes orosmoment för framtiden

I samband med undersökningen fick de svarande uppskatta sin oro för framtiden inom olika områden. Orosmoment som listades i enkäten hade sina rötter antingen i den svarandes eller i familjens liv, i det åländska samhället eller i den internationella kontexten (se enkätfråga 28, *Bilaga 4*). För fyra orosmoment fanns en relativt stor oro. Över hälften av de svarande rapporterade att de bekymrar sig rätt mycket eller mycket för narkotikabruket (67,7 %), miljöförstöring (67,6 %), ökat antal människor på flykt (58,1 %) samt exploatering av människor som till exempel barnarbete, trafficking och internetporr (52,7 %). Åländska kvinnor rapporterade markant större oro för dessa punkter än åländska män^{lxviii} (se *Figur 25*).

Figur 25. Medeltal för de största orosmomenten som visade markanta könsskillnader, efter kön

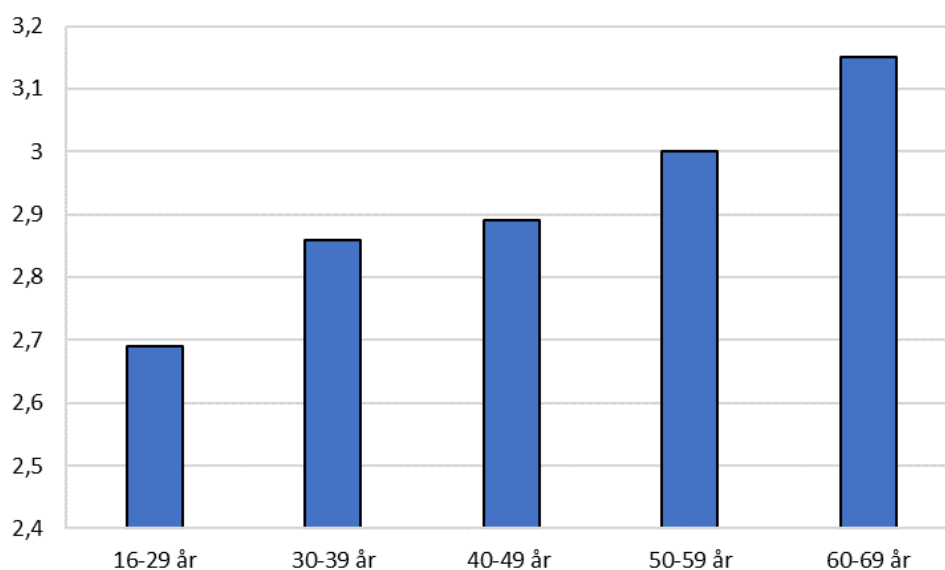

Not: Skala: inte alls (1), något (2), rätt mycket (3), mycket (4). Skillnaderna mellan kvinnor och män är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

Källa: Tillitsstudie 2018.

Gällande miljöförstöring fanns det en statistiskt signifikant åldersskillnad som visade att äldre svarande bekymrade sig markant mera för miljöförstöring än yngre svarande (se *Figur 26*)⁴³. I Sverige har det rapporterats om att äldre svarande oroar sig mer än de yngre svarande och att detta gäller även miljöfrågor. I synnerhet den äldsta åldersgruppen, 65–85-åringar, har visat oro för miljöfrågor (Oscarsson & Solevid, 2015) och denna oro har varit ökande⁴³.

Figur 26. Medeltal för miljöförstöring som orosmoment efter åldersgrupp

Not: Skala: inte alls (1), något (2), rätt mycket (3), mycket (4). Skillnaderna mellan åldersgrupperna är statistiskt signifikanta ($p < .01$).

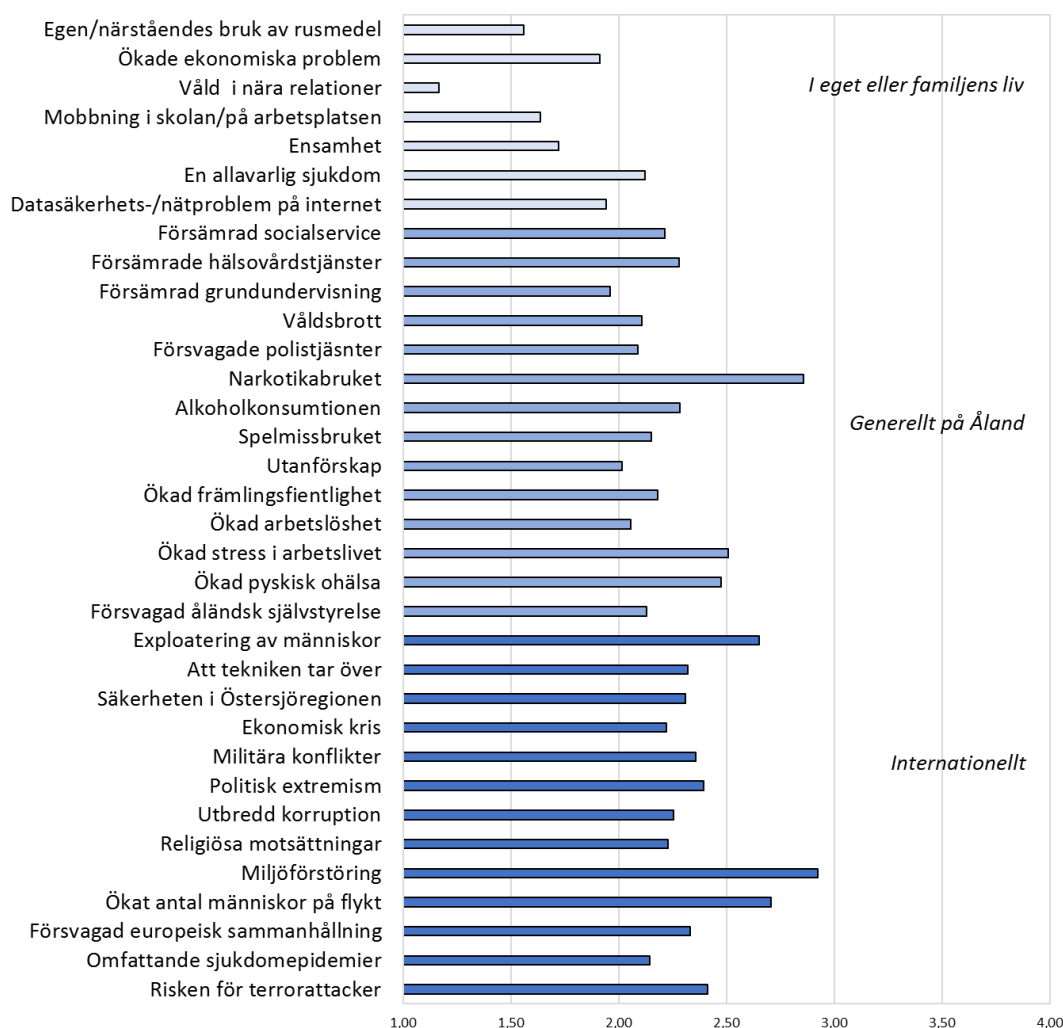
Källa: Tillitsstudie 2018.

Figur 27 visar medeltalen för alla orosmoment som presenterades i undersökningen. Resultaten liknar dem som har rapporterats vid tidigare studier i Sverige (Andersson, Carlander, Lindgren & Oskarson, 2018). De största orosmomenten i Sverige 2017 var förändringar i jordens klimat (62 % är mycket oroliga), miljöförstöring (61 % är mycket oroliga), terrorism (60 % är mycket oroliga), ökad antibiotikaresistens (55 % är mycket oroliga) och utrotning av växt- och djurarter (52 % är mycket oroliga). Dessa siffror hade ökat från 2016.⁴⁴

⁴³ Se SOM-institutets presentation om orosmomenten, https://som.gu.se/digitalAssets/1687/1687350_svensk-samh--llsoro.pdf

⁴⁴ Se SOM-institutets presentation om orosmomenten, https://som.gu.se/digitalAssets/1687/1687350_svensk-samh--llsoro.pdf

Figur 27. Medeltal för olika orosmoment i framtiden

Not: Skala: inte alls (1), något (2), rätt mycket (3), mycket (4).

Källa: Tillitsstudie 2018.

För att få en uppfattning om eventuella bakomliggande kopplingar mellan olika orosmoment, genomfördes en faktoranalys. En faktoranalys kan avslöja mönster i svarmaterialet som annars inte går att upptäcka genom att kartlägga resultaten för enskilda moment. Faktoranalysen är därmed en effektiv metod för att ge en helhetsbild av de teman som ålänningar upplever som mest oroande. Resultaten visade att det fanns sex övergripande dimensioner av orosmomenten i materialet.

Den första dimensionen består av orosmoment som främst berör individens *eget liv*. Till dessa orosmoment hör eget eller en närståendes bruk av rusmedel, ökade ekonomiska problem, våld i nära relationer, mobbning i skolan eller på arbetsplatsen och ensamhet. I den andra dimensionen ingår orosmoment som har en koppling till den nordiska *välfärdsstaten*. Dessa moment består av försämrade socialservice, försämrade hälsovårdstjänster och försämrade grundundervisning. Den tredje gruppen heter *missbruk och brott* och i denna grupp ingår orosmoment som våldsbrott, försvagade polistjänster, narkotikabruket, alkoholkonsumtionen

och spelmissbruket.

I faktorlösningen fanns även en grupp av orosmoment för *psykisk stress*, som inkluderar utanförskap, ökad arbetslöshet, ökad stress i arbetslivet och ökad psykisk ohälsa. Många av de svarande rapporterade även oro som man upplever på grund av de *spänningar som finns mellan människor och i förhållande till miljön*. Sådana spänningar kan bestå av ökad främlingsfientlighet, exploatering av människor, politisk extremism, utbredd korruption, religiösa motsättningar, miljöförstöring och ökat antal människor på flykt. Den sista gruppen av orosmoment bestod av *konflikter och krissituationer*. Konflikter och krissituationer är ofta internationella företeelser och i denna grupp ingick oron för att tekniken tar över människans liv, säkerheten i Östersjöregionen, ekonomisk kris, militära konflikter, försvagad europeisk sammanhållning, omfattande sjukdomsepidemier och risken för terrorattacker.

I *Tabell 7* sammanfattas huvudresultaten för faktoranalysen. Endast orosdimensionen för välfärdsstaten hade ett statistiskt signifikant, men svagt, samband med mellanmänsklig tillit: **ju mer oro den svarande rapporterade för välfärdsstatens framtid, desto svagare var den svarandes mellanmänsklig tillit^{lxix}**. Resultaten för mellanmänsklig tillit (kapitel 4.1) visade att bland annat dålig ekonomisk situation har en koppling till lägre tillitsnivåer bland de svarande. Eftersom orosdimensionen för välfärdsstaten omfattar institutioner som bidrar till det allmänna trygghetssystemet på Åland, kan resultatet eventuellt indikera att förtroendet för välfärdssamhället och dess institutioner spelar en väsentlig roll för nivån av tillit i ett samhälle. Det är därmed viktigt att uppmärksamma välfärdsinstitutionerna, som socialservice, hälsovårdstjänster och grundundervisningen, som nyckelinstitutioner för den allmänna trygghets- och tillitskänslan i samhället.

Tabell 7. Faktorladdningarna för de enskilda orosmomenten och faktorlösningens sex orosdimensioner

	Eget liv	Välfärdsstaten	Missbruk och brott
Egen eller en närståendes bruk av rusmedel	.70		
Ökade ekonomiska problem	.65		
Våld i nära relationer	.67		
Mobbning i skolan eller på arbetsplatsen	.66		
Ensamhet	.65		
Försämrade socialservice		.77	
Försämrade hälsovårdstjänster		.75	
Försämrade grundundervisning		.57	
Våldsbrott			.53
Försämrade polistjänster			.56
Narkotikabruket			.64
Alkoholkonsumtionen			.64
Spelmissbruket			.62
	Psykisk stress	Spänningar: människor och miljö	Konflikter och krissituationer
Utanförskap	.62		
Ökad arbetslöshet	.54		
Ökad stress i arbetslivet	.71		
Ökad psykisk ohälsa	.67		
Ökad främlingsfientlighet		.54	
Exploatering av människor		.63	
Politisk extremism		.68	
Utbredd korruption		.53	
Religiösa motsättningar		.53	
Miljöförstöring		.72	
Ökat antal människor på flykt		.80	
Att tekniken tar över människans liv			.59
Säkerheten i Östersjöregionen			.70
Ekonomisk kris			.71
Militära konflikter			.66
Försvagad europeisk sammanhållning			.51
Omfattande sjukdomsepidemier			.69
Risken för terrorattacker			.56

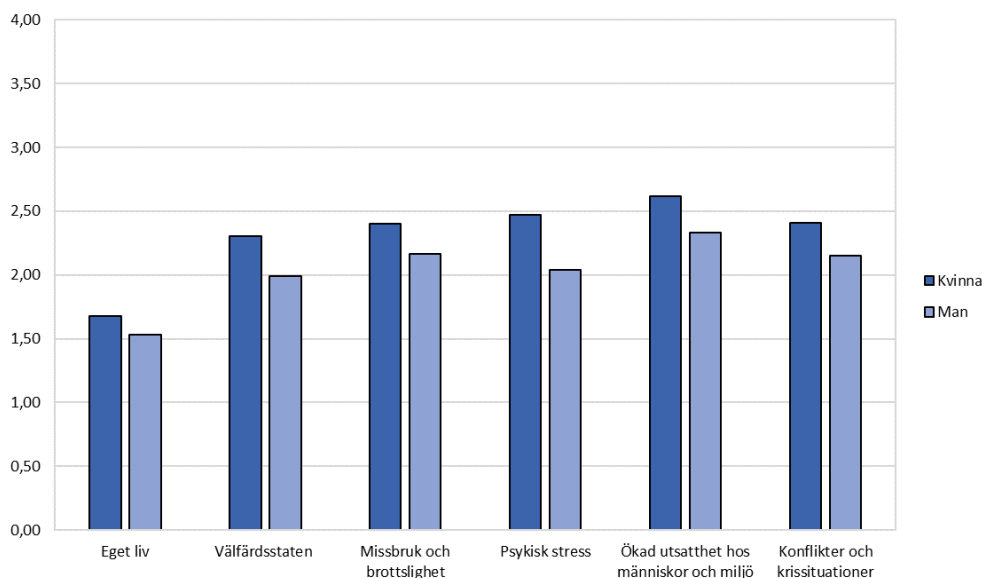
Not: Faktoranalys (PCA med varimax rotation) grupperar orosmomenten för att åskådliggöra bakomliggande faktorer eller dimensioner. De sex dimensionerna i faktorlösningen förklarar 59 % av den totala variationen. Alla sex dimensioner har ett egenvärde (eigenvalue) som är högre än 1.0. Tabellen visar värden för laddningen och alla faktorladdningar överstiger 0.5. ('En allvarlig sjukdom', 'Datasäkerhets- eller datanätsproblem på internet' och 'Försvagad åländsk självstyrelse' exkluderades på grund av att de hade en faktorladdning som var lägre än 0.5).

Källa: Tillitsstudie 2018.

Olika orosdimensioner hade även markanta samband med den svarandes kön, födelseort, utbildning och ekonomiska situation. Resultaten visade att kvinnor oroar sig mera än män inom varje orosdimension (se *Figur 28*)^{lxviii}. I tidigare studier har det tydligt dokumenterats att kvinnor oftare drabbas av oro, ångest och depression jämfört med män. I SOM-institutets tidsserier över samhällsoro har konstaterats att den tydligaste och mest bestående gruppskillnaden är kön och att kvinnor oroar sig mer än män oavsett vilket område som efterfrågas (Solevid, 2017). Detta är ett mönster som kvarstår även om man tar hänsyn till andra förklaringsfaktorer som ålder, utbildningsnivå och olika socioekonomiska

förhållanden.⁴⁵ En förklaring till könsskillnader i oro har varit sociala och kulturella könsroller, som på olika sätt påverkar känslan av sårbarhet hos kvinnor och män (se till exempel Lager, 2009). Ytterligare studier behövs dock för att bekräfta sambandet.

Figur 28. Medeltal för orosdimensionerna efter kön

Not: Skala: inte alls (1), något (2), rätt mycket (3), mycket (4).

Källa: Tillitsstudie 2018.

Den svarandes födelseort hade ett statistiskt signifikant samband med orosdimensionen *Ökad utsatthet hos människor och miljö*. De svarande som är födda utanför Åland rapporterade markant mer oro för utsatthet hos människor och miljö jämfört med de svarande som är födda på Åland^{lxxxii}. Dessutom rapporterade svarande med en utbildning på gymnasienivå mest oro för *Välfärdsstaten* medan de svarande som hade universitets- eller högskoleutbildning rapporterade minst oro för detta moment^{lxxxiii}.

Även den svarandes ekonomiska situation hade ett markant samband med den rapporterade oroskänslan. De svarande som hade varit arbetslösa (sammanhängande i minst tre månader under de senaste fem åren) rapporterade markant mer oro för *Psykisk stress* än de svarande som inte hade varit arbetslösa^{lxxxiv}. De svarande som hade fått försämrade ekonomi under de senaste tolv månaderna rapporterade mera oro för *Eget liv* och *Välfärdsstaten*^{lxxxv} jämfört med de svarande vars ekonomiska situation hade varit oförändrad eller förbättrats.

Resultaten i tidigare studier har visat att orosmomenten kan förstärka negativa uppfattningar om demokratin, men å andra sidan kan orosmomenten även stärka politiskt intresse och diskussion (Oscarsson & Solevid, 2015). Oro är en känsla som

⁴⁵ Se även SOM-institutets presentation om orosmomenten, https://som.gu.se/digitalAssets/1687/1687350_svensk-samh--llsoro.pdf

därmed är politiskt relevant (Solevid, 2017). De analyser som genomfördes för kopplingar mellan orosdimensionerna och frågorna inom politik, samhälle och demokrati (kapitel 6) visade att orosdimensionen *Välfärdsstaten* hade ett statistiskt signifikant samband med nöjdhet i demokratin^{lxxxvi}. Ju mer missnöjd den svarande var med demokratin, desto mera oro rapporterades för välfärdsstatens framtid. Dessutom hade orosdimensionen *Ökad utsatthet hos människor och miljö* en markant koppling till samhällelig delaktighet i form av bojkott under de senaste tolv månaderna^{lxxxvii}. Resultaten indikerar att vissa orosmoment kan ha ett samband med negativa uppfattningar om demokratin, medan andra orosmoment eventuellt kan förstärka personens delaktighet i politiska och samhälleliga sammanhang.

Demokratimissnöje och oro för välfärdsstaten kan ses som en indikation på eventuella ouppfyllda förväntningar. Från den svenska forskningen framgår att det finns starka förväntningar om att politikerna ska försöka lösa olika samhällsproblem som människor känner oro inför (Djerf-Pierre & Wängnerud, 2011). Samma förväntningar kan eventuellt finnas på de åländska politikerna att försöka lösa de problem som uppstår inom områden för Ålands lagstiftningsbehörighet.

I enkätens orosfråga fanns också ett öppet alternativ där respondenterna kunde skriva in eventuella andra orosmoln. Totalt 51 personer hade valt att lyfta upp andra frågor än de på förhand givna alternativen. Då man delar in de öppna svaren i samma orosdimensioner som i faktoranalysen, hamnar de överlägset flesta svaren i dimensionen *Spänningar som finns mellan människor och i förhållande till miljö*, följt av *Konflikter och krissituationer*. Frågor som relaterar till människors privatliv och lokalsamhället lyftes betydligt mindre. Det är möjligt att de svarande ansåg att dessa frågor redan täcktes relativt omfattande av alternativen i den givna listan. Vi kan anta att de svarande som antecknade orosmoment utanför den givna listan fann ett behov att understryka vissa orosmoment, varpå globala frågor lyftes särskilt av många svarande⁴⁶. Även i SOM-studierna har man kunnat observera både att orosnivåerna är lägre och att andra orosmoment lyfts fram då man ställer en öppen fråga istället för att ge alternativ (Solevid, 2017).

Bland annat följande orosmoln rapporterades under dimensionerna *Spänningar som finns mellan människor och i förhållande till miljö* samt *Konflikter och krissituationer*:

- "Rysslands beteende"
- "Överpopulation, resurser som inte räcker till"
- "Polarisering av samhället"
- "Cyberattacker"
- "Finlands arroganta sätt mot minoriteter i Finland"
- "Demilitariserade Åland vid en väpnad konflikt/annektering vid konflikt öst/väst-blocken"
- "Invandring, påtvingad integration i daghem och skola"
- "Svenska språkets utveckling/avveckling"

⁴⁶ Det är även möjligt att svaren påverkades t.ex. av de orosmoment som kom sist på listan eller att de påverkades av medierapporteringen.

- "EU:s inblandning i lokala frågor, EU är för stort för att kunna utföra det de borde uträtta. Bättre med en nordisk union"
- "Att låta marknaden/ekonomin styra våra liv"
- "Oro för sämre kvalitet på matproduktion"
- "Dricksvatten, räcker det?"
- "Att traditionell media ej är objektiva och konsekvensneutrala och styrs av åsikter istället för fakta"
- "Osaklig politisk debatt; vissa politiker/partier har "trumpifierats" och förfalskar fakta medvetet"
- "Många ålänningars ökade främlingsfientlighet"
- "Digitalberoendet (människor och skärmar)"

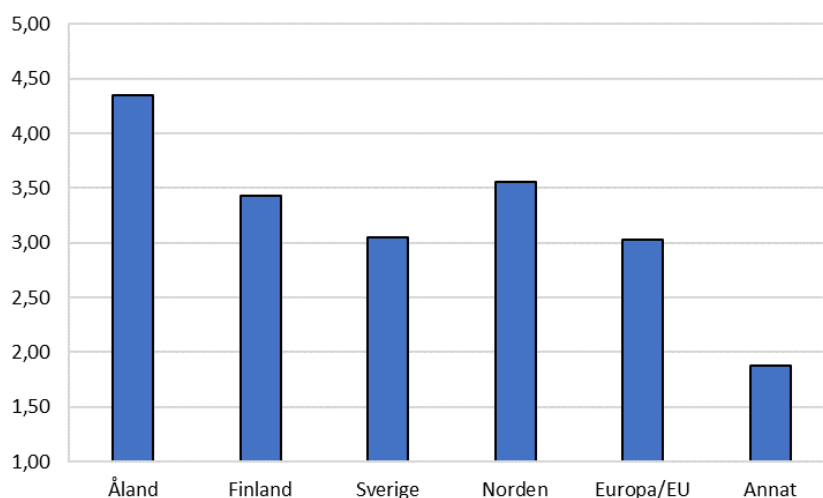
7.2 Samhörighet med olika regioner

I samband med undersökningen ställdes en fråga om känsla av samhörighet med Åland, Finland, Sverige, Norden, Europa och/eller EU samt eventuellt ett annat område (skala 1–5; se *Figur 29*). De flesta svarande kände först och främst samhörighet med Åland ($M = 4.35$, $SD = .89$). För Norden och Finland rapporterades relativt stark samhörighet ($M = 3.56$, $SD = 1.04$ respektive $M = 3.43$, $SD = 1.22$), medan samhörighet med Sverige och Europa/EU kan beskrivas som medelstark ($M = 3.05$, $SD = 1.12$ respektive $M = 3.03$, $SD = 1.08$). Samhörighet med andra regioner nämndes relativt sällan ($M = 1.87$, $SD = 1.29$). De länder och regioner som de svarande uppgav under alternativet andra regioner, var bland annat USA/Amerika (15 svarande), världen (11 svarande), Svenskfinland/Österbotten (7 svarande) och Ryssland (6 svarande).

Det tydliga resultatet för de flesta svarandes samhörighet med Åland har bekräftats i tidigare studier. I en studie som gjordes vid Ålands fredsinstitut år 2008 konstaterades att den regionala identiteten på Åland är stark (State, 2009). Nästan 90 % av de svarande identifierade sig i någon grad som "åländsk" och nästan 60 % upplevde sig vara "helt åländsk". Relativt få, bara en fjärdedel av respondenterna, identifierade sig helt "finländsk" och en av fem i någon grad som "svensk". Alternativet "europeisk" var populärare än "finländsk", "svensk" och "finlandssvensk".⁴⁷

En liknande fråga om känslomässiga band till Finland eller Europa ställdes i ESS 2016. Svarsalternativen varierade från 0 (inga känslomässiga band) till 10 (mycket starka känslomässiga band). Trots olika formuleringar på frågorna och olika svarskalet visade även de finländska resultaten stark samhörighet. Eventuellt kan samhörighet med närregioner förstärka mellanmänsklig tillit i befolkningen.

⁴⁷ Den aktuella frågan inkluderade inte alternativet "nordisk". Antalet svarande var 344.

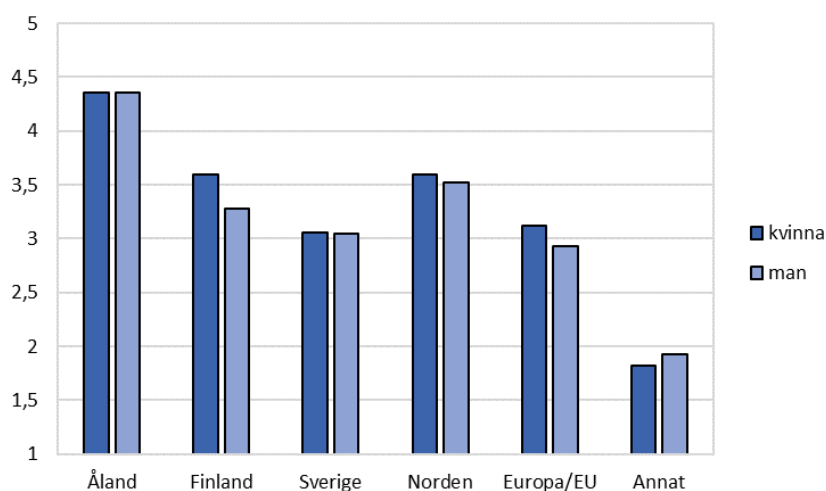
Figur 29. Medeltal för samhörighet med olika länder och regioner

Not: Skala: inte alls (1)... mycket starkt (5).

Källa: Tillitsstudie 2018.

Samhörigheten hade ett statistiskt signifikant, men svagt, samband med mellanmänsklig tillit (kapitel 4.1): **stark samhörighet med Åland och EU hade en koppling till stark mellanmänsklig tillit**^{lxxxviii}. Likaså i Finland (se till exempel ESS 2016) har resultaten indikerat ett samband mellan stark samhörighet med landet och hög mellanmänsklig tillit.

Känsla av samhörighet hade även markanta samband med den svarandes kön, födelseort, region, utbildning och ekonomiska situation. För samhörighet med Finland visade resultaten att kvinnor upplever starkare samhörighet med Finland än män^{lxxxix}. *Figur 30* visar könsskillnaderna för den genomsnittliga känslan av samhörighet med olika regioner bland de svarande.

Figur 30. Den genomsnittliga känslan av samhörighet för olika länder och regioner efter kön

Not: Skala: inte alls (1)... mycket starkt (5).

Källa: Tillitsstudie 2018.

Födelseort hade ett statistiskt signifikant samband med känsla av samhörighet. De svarande som var födda på Åland rapporterade markant oftare samhörighet med Åland än de som var födda utanför Åland^{xc}. Däremot rapporterade de som var födda utanför Åland markant oftare samhörighet med Finland, Europa/EU och andra regioner än svarande födda på Åland^{xc}. Dessutom visade resultaten att de svarande som var bosatta i Mariehamn rapporterade starkare samhörighet med Europa/EU och annat område, samt att de som hade universitets- eller högskoleutbildning rapporterade starkare samhörighet med Norden och Europa/EU än andra svarande^{xcii}.

Samhörighet hade även en koppling till den svarandes ekonomiska situation. De svarande som hade varit arbetslösa (sammanhängande i minst tre månader under de senaste fem åren) rapporterade svagare samhörighet med Åland, men starkare samhörighet med ett annat område, jämfört med de svarande som inte hade varit arbetslösa^{xciii}. De svarande som upplevde att den egna ekonomiska situationen hade förblivit ungefär densamma under de senaste tolv månaderna rapporterade större samhörighet med Åland än andra, medan de som upplevde att den egna ekonomiska situationen hade försämrats under de senaste tolv månaderna rapporterade större samhörighet med andra regioner^{xciv}.

7.3 Åland och demilitariseringen

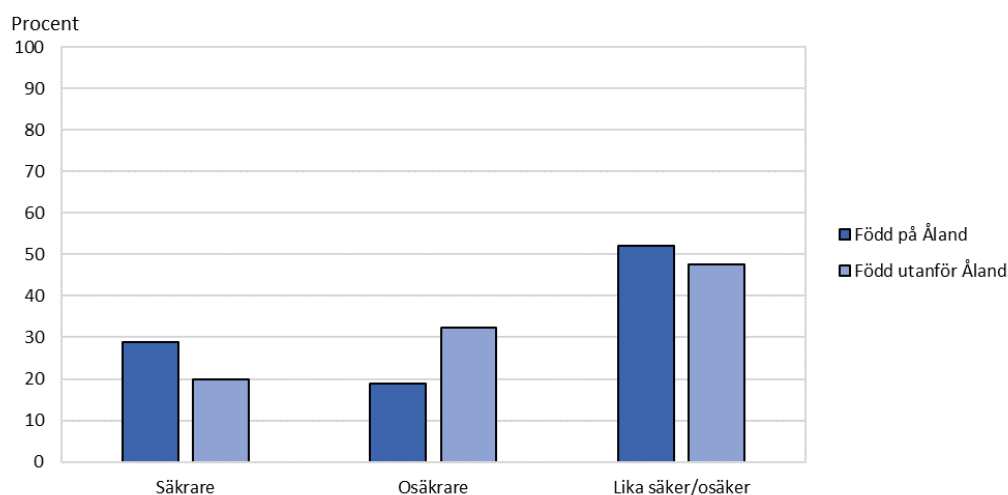
I undersökningen ställdes en fråga om Ålands säkerhet i samband med en militär konflikt mellan stormakterna. Frågan "Anser du att Åland ifall av en militär konflikt mellan stormakterna är säkrare eller osäkrare p.g.a. demilitariseringen?" är identisk med en fråga som ingick i en tidigare åländsk attitydundersökning med koppling till demilitariseringen 1986 (Söderlund, 1988). Ungefär hälften av de svarande som tog ställning till frågan ansåg att Åland på grund av demilitariseringen är lika säkert eller osäkert i fall av en militär konflikt mellan stormakterna (50,3 %) ⁴⁸. Resten av de svarande fördelades jämnt mellan de svarande som ansåg att Åland är säkrare (25 %) och de som ansåg att Åland är osäkrare (25 %) på grund av demilitariseringen (*Figur 30*). I undersökningen från 1986 framkom att över hälften av de svarande ansåg att Åland var lika säkert eller osäkert vid en konflikt på grund av demilitariseringen, medan cirka 25 procent av de svarande ansåg att Åland är säkrare och sex procent att Åland är osäkrare (Söderlund, 1988).

Attityderna till Ålands demilitariserade status vid en stormaktskonflikt är alltså år 2018 ganska likartade som när frågan ställdes 1986 – majoriteten anser att demilitariseringen inte skulle göra någon skillnad vid en militär konflikt mellan stormakterna. I båda undersökningar kunde dessutom ett statistiskt signifikant samband mellan demilitariseringsfrågan och den svarandes födelseort etableras. Bland dem som ansåg att Åland skulle vara osäkrare på grund av demilitarisering

⁴⁸ Totalt 442 personer.

vid en stormaktskonflikt var de inflyttade i högre grad representerade i förhållande till de svarande som är födda på Åland (se Figur 31).

Figur 31. Svarsfördelning (%) bland de svarande som har tagit ställning till Ålands säkerhet i samband med en militär konflikt (efter födelseort)

Not: Fråga 26: 'Anser du att Åland i fall av en militär konflikt mellan stormakterna är säkrare eller osäkrare p.g.a. demilitariseringen?'

Källa: Tillitsstudie 2018.

Trots att inga signifikanta könsskillnader fanns i den här undersökningen för demilitariseringsfrågan, kunde en viss skiftning urskiljas i männens svar. År 2018 svarade männen oftast att Åland är lika säkert eller osäkert vid en militär konflikt mellan stormakterna, medan det år 1986 var det mer vanligt att männen tog ställning genom att anse Åland som antingen säkrare eller osäkrare vid en militär konflikt mellan stormakterna. De flesta kvinnorna som valde att svara på frågan ansåg både 1986 och 2018 att demilitariseringen inte skulle göra någon skillnad vid en militär konflikt mellan stormakterna.

För många svarande var det svårt att ta ställning till frågan. Eventuellt kan själva begreppet 'militär konflikt' väcka större tolkningssvårigheter idag när termer såsom hybridkrig, cyberkrig och terrorism sammanblandas med de tidigare formerna av konventionellt krig och kärnvapenkrig som dominerade 1980-talets diskussioner. Söderlund drar 1986 slutsatsen att den åländska befolkningen åtminstone inte känner sig osäkrare än finländare i gemen trots demilitariseringen, relativt många anser till och med att man på Åland kan känna sig säkrare.⁴⁹

År 2018 visar de svarandes förhållningssätt gentemot demilitariseringen inga tydliga samband med den rapporterade mellanmänskliga tilliten. Däremot fanns det ett statistiskt signifikant samband mellan demilitariseringsfrågan och den svarandes födelseort. Svarsfördelningarna var markant olika mellan de svarande

⁴⁹ Söderlund, 1988, s. 53. Hon drar denna slutsats också på basen av en andra fråga, "Om ett barn som växer upp i ett demilitariserat område känner sig tryggare än andra barn", vilken inte togs med i 2018 års enkät.

som var födda på Åland och de som var födda utanför Åland^{xv}. Det var vanligare för de svarande som var födda utanför Åland att anse att Åland vid en militär konflikt mellan stormakterna är osäkrare på grund av demilitariseringen. De svarande som var födda på Åland ansåg däremot oftare att Åland vid en militär konflikt mellan stormakterna är säkrare på grund av demilitariseringen. De flesta svarande i båda grupperna ansåg dock att demilitariseringen inte gör en skillnad för Åland vid en eventuell militär konflikt.

Kopplingar mellan aktuella samhällsfrågor och tillitskänsla analyseras närmare i kapitel 8.

7.4 Aktuella samhällsfrågor och välbefinnande

Som förväntat hade de svarandes personliga välbefinnande (självskattad hälsa och nöjdhet med livet) en koppling till den rapporterade oron. De svarande som upplevde sin hälsa som relativt dålig oroade sig markant mera för *Eget liv*, *Välfärdsstaten*, *Missbruk och brottslighet*, *Psykisk stress* samt även för *Konflikter och krissituationer*^{xvi}. Eftersom självskattad hälsa är ett subjektivt mått för generell hälsa, kan den lätt påverkas av en mängd faktorer, som exempelvis personens allmänna tendens till oro. De svarande som är relativt missnöjda med sitt liv i stort oroade sig markant mera för orosdimensionen *Eget liv*. Även i Sverige har det rapporterats om samband mellan nöjdhet med livet och bedömning av samhällsutvecklingen (Andersson, Carlander, Lindgren & Oskarson, 2018).

Känslan av samhörighet varierade till en viss del efter de nya välfärdsmåten. De svarande som kände samhörighet med Norden och Europa/EU rapporterade om bättre självskattad hälsa^{xvii}, medan de som var nöjda med livet i allmänhet rapporterade större samhörighet med Åland eller Europa/EU än andra svarande^{xviii}. Dessa resultat kan eventuellt ha sin grund i bakomliggande interaktioner mellan olika variabler. Eventuellt kan till exempel utbildningsnivån förstärka effekterna mellan hälsa, nöjdhet med livet och samhörighet.

8. Slutsatser om tillit på Åland

Tillit är en resurs för både ekonomisk utveckling och samhällets välfärd. Det är därmed viktigt att dokumentera hur tillit kan se ut och vilka faktorer som påverkar tilliten i det åländska samhället (se även, *Vägval för framtiden 3*, 2018). Vi vill uppmärksamma och förstärka kunskapen om tillit på Åland med målsättningen att tilliten på Åland kan förvaltas på ett bra sätt även i framtiden.

8.1 Vilka faktorer påverkar den mellanmännsliga tilliten?

Enligt beteendevetenskapliga teorier kan uppkomsten av mellanmännslig tillit förklaras på olika sätt (se kapitel 2). Det som är gemensamt för olika förklaringar är att mellanmännslig tillit skapas genom växelverkan med andra människor. Även på Åland kan tilliten antas ha sitt ursprung i vardagliga möten mellan människor. Trots att tilliten ofta förväntas vara stark i ett småskaligt samhälle som Åland, har studier i Sverige visat att andelen höglitare är större i tätorterna och städerna än i de mer småskaliga landsbygdssamhällena (Rothstein, u.å). Orsaken till detta kan åtminstone delvis förklaras av den högre utbildningsnivån i storstäderna. Att utbildningsnivån påverkar tilliten har förklarats med samhällets kulturella och sociala strukturer, som till exempel normer, inkomstfördelningen och institutioner, som stärker tilliten bland högutbildade (Huang, Maassen van den Brink & Groot, 2010). En mer psykologisk förklaring har framhåvt att effekten mellan utbildningen och den mellanmännsliga tilliten snarare kan förklaras med en kombination av personlighetsfaktorer och tidig uppföstran (Oskarsson, Thisted Dinesen, Dawes, Johannesson & Magnusson, 2017).

Internationella studier har visat att mellanmännslig tillit är en relativt stabil faktor i samhället (Newton, 2007). Instabilitet kan eventuellt uppstå inom de grupper som är i en mer utsatt position i samhället. Vår undersökning har visat att dessa grupper på Åland kan bestå av lågutbildade, inflyttade, arbetslösa, personer som upplever sig bli diskriminerade och unga kvinnor. Eftersom mellanmännslig tillit är starkast i jämställda samhällen (Cho, 2016), behöver ett flerdimensionellt jämställdhetsarbete sättas i centrum för arbetet kring främjandet av tillit på Åland.

För unga ålänningar (16–29 år) visade resultaten att mellanmännslig tillit ligger på en högre nivå jämfört med resultaten för unga och unga vuxna i Finland och i Sverige. Andelen unga ålänningar som rapporterade hög mellanmännslig tillit var 68 procent, medan den motsvarande andelen i Finland var 61 procent och i Sverige 44 procent (ESS 2016). Att unga ålänningar har stark tillit indikerar att det åländska samhället upplevs som tryggt och förtroendegivande bland unga. En analys av materialet visar att det även är den yngsta åldersgruppen som oftast rapporterar större förtroende för samhällets institutioner och grupper jämfört med de andra åldersgrupperna. Särskilt har unga och unga vuxna rapporterat förtroende för polisen, sjukvården och åländska företag, vilka är verksamheter med en tydlig anknytning till det lokala samhället^{xcix}. Att följa upp utvecklingen av hög tillit bland unga ålänningar kommer att vara en central uppgift i framtida tillitsstudier på

Åland. Mer kunskap behövs även om könsskillnader i tillit bland unga och unga vuxna.

Mellanmänsklig tillit är en intressant resurs även ur en ekonomisk synvinkel. På individnivå kan förbättrad ekonomi leda till förstärkt tillit (Brandt, Wetherell & Henry, 2015), medan försämrade ekonomiska förutsättningar kan försvaga tilliten hos individen. Sambandet mellan ekonomin och tilliten aktualiserades i den här undersökningen för de svarande som hade varit arbetslösa (sammanhängande i minst tre månader under de senaste fem åren). Dessa svarande rapporterade om:

- lägre nivåer av partikulär tillit,
- smalare sociala nätverk,
- sämre förtroende för sjukvården,
- lägre nivåer av delaktighet och röstningsintresse,
- delvis lägre nivåer av nyhetskonsumtion,
- större oro för psykisk stress i framtiden och
- svagare samhörighet med Åland

Majoriteten av de svarande som hade varit arbetslösa var födda utanför Åland (53 %).

Förutom arbetslöshet kan mellanmänsklig tillit påverkas av självskattad hälsa och nöjdhet med livet (Andersson, Carlander, Lindgren & Oskarson, 2018). Studier har visat att nöjdhet med livet till och med kan vara en starkare indikator för mellanmänsklig tillit än utbildningsnivån. En studie som genomfördes i Italien visade att för högutbildade som var missnöjda med livet kunde utbildningen förlora sin förstärkande effekt på mellanmänsklig tillit (Zanin, 2017). I en annan studie baserad på material från WVS och EVS konstaterades att en ojämn inkomstfördelning i samhället väsentligt kan försämma tilliten hos individer (Rözer, Kraaykamp & Huijts, 2016). Det är därmed viktigt att få mera kunskap om hur olika faktorer i samhället skapar interaktionseffekter och tillsammans påverkar tilliten.

8.2 Hur förhåller sig mellanmänsklig tillit till andra former av tillit?

Trots att mellanmänsklig tillit skapas i växelverkan mellan människor, är inte tilliten beroende av breda sociala nätverk. Stark tillit byggs snarare på andra kvaliteter, som känslan av trygghet i området där individen bor. Dessutom kan rädslan som skapas av hot, trakasserier och näthat allvarligt skada tilliten i samhället (se mera på *BRP+ Mätsystem för långsiktig livskvalitet i svenska regioner, 2016*). Dessa är fenomen som skapar rädsla både hos de drabbade och hos dem som inte är direkt utsatta, vilket i sin tur påverkar samhället i sin helhet. Även politikerns utsatthet för hot och trakasserier har använts som en indikator för försämrad tillit i samhället. Det är viktigt att verka för att det på Åland inte ska finnas risk för hot, våld och trakasserier i samband med politiskt engagemang. Ofta är det trygghetskänslan i den omedelbara närmiljön som är avgörande för tilliten (se kapitel 5.3). Finns det grupper som har sämre möjligheter till inflytande i samhället behöver dessa involveras aktivt och systematiskt i medborgardialoger (*BRP+ Mätsystem för långsiktig livskvalitet i svenska regioner, 2016*). På Åland kan dessa

intressegrupper omfatta inflyttade, kvinnor, pensionärer, skärgårdsbor, jordbrukare eller personer med en sjukdom (se kapitel 4.3).

Resultaten indikerade ett nära samband mellan mellanmänsklig tillit och förtroendet för samhällets institutioner och grupper (för motivering av operationaliseringen av de två begreppen, se kapitel 2.1). En stor majoritet av de åländska svarandena rapporterade om stort förtroende för de flesta institutioner och grupper i samhället. Förtroendet som rapporteras för politiska institutioner är ofta mer instabilt än förtroendet för andra institutioner och grupper i samhället, och denna instabilitet kan öka något i samband med valår (Andersson, Carlander, Lindgren & Oskarson, 2018). Det är bilden som medborgarna har av institutionernas betydelse och kompetens som anses kunna stärka tilliten i samhället (Sønderskov & Dinesen, 2016). Vi behöver vara medvetna om att ändringar i förtroendet för samhällets institutioner och grupper även kan försämra tilliten mellan människor. Transparens och opartiskhet är nyckelord för samhällets verksamheter även på Åland. Eftersom lokalsamhälletillit grundar sig på personliga erfarenheter samt rykten, samtal och den lokala medierapporteringen (se kapitel 2.2), kan det dessutom vara viktigt att mäta tillit och förtroende i de svarandes omedelbara omgivning.

8.3 Mellanmänsklig tillit och det åländska samhället

I tidigare studier har det framkommit att både attityder (intresset för politik, nöjdhet med det demokratiska systemet) och beteendefaktorer (delaktighet i samhället) påverkar mellanmänsklig tillit på individnivå. Resultaten i den här undersökningen visade att varken attityder (politiskt- och röstningsintresse) eller beteendet (delaktighet i samhället) hade signifikanta samband med mellanmänsklig tillit. Trots detta är det viktigt att fortsätta mäta dessa faktorer på Åland. Till exempel frivilligarbete i ideella organisationer och medlemskap i samhällsorganisationer kan förstärka tillitskänslan i de nordiska samhällena (Hovmand & Svendsen, 2017; Rothstein, u.å). Potentialen och resurserna som finns i förenings- och frivilligverksamheten på Åland behöver kartläggas och följas upp för att möjliggöra de positiva effekter som uppstår av förenings- och frivilligverksamheten för tilliten i samhället. Mötesplatser behövs för att skapa förutsättningar för social delaktighet och ökat förtroende (se *BRP+ Mätsystem för långsiktig livskvalitet i svenska regioner*, 2016).

Nyheter och media kan på ett påtagligt sätt påverka människors åsikter och uppfattningar om hur samhället fungerar. SOM-institutets studier har visat att förtroendet för public service i Sverige har varit stabilt och på en hög nivå sedan 2010⁵⁰. De allra senaste resultaten visar dock ett sjunkande förtroende för public service bland unga och bland dem som ligger klart till höger på den politiska skalan⁵¹. I den här undersökningen fanns vissa indikationer på att förtroendet för tidningar eventuellt har en koppling till antalet gånger som den svarande tar del av

⁵⁰ Totalt 77 % känner förtroende för SVT, medan den motsvarande andelen för Aftonbladet är 24 % och för TV3 16 %.

⁵¹ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/fortroendet-for-svt-sjunker-till-hoger>

nyheterna från (åländska) tidningar^c. Dessa resultat var endast svaga och har därmed inte rapporterats i detalj. Något direkt samband visade sig inte finnas mellan mediekonsumtion och mellanmänsklig tillit.

De orosmoment som de svarande uppger sig bekymra sig över inför framtiden kan ofta spåras till de nyheter och fenomen som media har lyft fram (om mediernas makt över dagordningen, McCombs & Shaw, 1972; Strömbäck, 2009). Ett exempel på ett enskilt orosmoment som har varit aktuellt i media på Åland är narkotikabruket. De tilläggsanalyser som genomfördes för att kartlägga kopplingen mellan orosmomenten och individens mediekonsumtion gav indikationer om att de svarande som oroade sig för *Ökad utsatthet hos människor och miljö* samt *Konflikter och krissituationer* ofta är desamma som tar del av nyheterna genom public service^{ci}. Enskilda orosmomenten, som klimatförändring, kan även påverkas av åldern. Möjligen är oron större om den svarande har observerat eller upplevt effekterna av klimatförändringen i sitt liv på ett konkret sätt, vilket den äldre generationen kan antas ha gjort. I framtida tillitsstudier kommer listan över orosmomenten att bli ett verktyg för analys och uppföljning av aktuella teman bland ålänningar. Resultatet över tid kommer att ge en bild över orosituationen och tydliggöra var insatser bör sättas in, och samtidigt behöver eventuella nya orosmoment kartläggas.

I undersökningen ställdes även frågor om samhörighet. Geografisk samhörighet kan definieras som en känsla av anknytning till en specifik region. Samhörighet kan stödjas genom regionala åtgärder som ofta bidrar till mellanmänsklig tillit och socialt kapital i stort. Ett exempel på en kommun som ökat sitt sociala kapital (och eventuellt även samhörigheten) genom ett målinriktat projekt är Vansbro i Sverige (se Torége, 2015). Vansbro brottades i början av 2010-talet med ett antal utmaningar så som negativ befolkningsutveckling, obalans i ekonomin samt låg tillit för den kommunala organisationen och i samspelet mellan olika aktörer i kommunen. Målet blev därmed att förstärka förtroendet och tilliten i kommunen i sin helhet. De åtgärder som vidtogs var varierande. Bland annat etablerades en långsiktig samverkan mellan skolan och lokalsamhället, där eleverna besöker arbetsgivare i kommunen. Arbetsförmedlingen, kommunens personalavdelning och näringslivets representanter startade regelbundna träffar för att underlätta rekrytering. Lokala servicepunkter utvecklades för att politiker och tjänstemän från olika förvaltningar skulle kunna träffa medborgarna. Dessutom startades en rad samverkansprojekt med grannkommunerna inom utbildning. En nyckel till framgång var att använda eller utveckla resurser som redan fanns i kommunen.

Centrala frågeställningar för verksamheter inom den offentliga sektorn på Åland är följande:

- Vilka konkreta faktorer i verksamheten har främjat tillitskänslan på Åland?
- Vad mera kan göras inom verksamheten för att främja mellanmänsklig tillit på Åland?
- Vilka trender, fenomen och nyckelindikatorer behöver följas upp i samband med verksamheten för att kunna stödja tillitskänslan i framtiden?

Det är viktigt att diskutera utvecklingsbehovet när det gäller tillitsarbetet inom verksamheterna. Det är trots allt den upplevda bilden som vi har av varandra och av olika samhällsverksamheter som styr vilken typ av samhälle vi skapar (Rothstein, 1997).

8.4 Avslutande ord

Att mäta och samla kunskap om tillit är ett högaktuellt tema i de nordiska samhällena. En intressant referenspunkt för tillit i samhällen är teorin om kulturens evolution⁵². Enligt teorin placerar sig de nordiska länderna i en kulturell sfär som innehas av hög tolerans för bland annat skilsmässa och abort (sekulär-rationella värderingar) och självuttrycksvärderingar med tyngdpunkten på miljöskydd, jämlikhet, jämställdhet och krav på deltagande i beslutsfattande. Enligt teorin består motpolen av traditionella värderingar med betoning på religion, auktoritet och familj samt ekonomisk och fysisk säkerhet. Trots att de individualistiska värderingarna kan anses bidra till den höga nivån av tillit som rapporteras i de nordiska länderna, har de individualistiska värderingarna även ansetts bidra till de ökande siffrorna för psykisk ohälsa. Velfärdsinstitutioner, som socialservice, hälsovårdstjänster och grundundervisning, behöver lyftas fram som nyckelinstitutioner för trygghet och tillit i det åländska samhället.

I den här rapporten har vi belyst många av de frågeställningar som är centrala för mellanmänsklig tillit på Åland. Ett stort antal frågor har fått sitt svar, men samtidigt finns det många frågor och utmaningar kvar att besvara i framtiden. Tillit är en resurs för det åländska samhället – en resurs som behöver förvaltas och följas upp. Tillitsdelegationen i Sverige har samlat värdefull kunskap om bland annat tillitsbaserad styrning och ledning i samhällets olika sektorer⁵³. Delegationen konstaterar bland annat att med tillit växer handlingsutrymmet samtidigt som personalens kompetens och erfarenhet kommer till sin rätt. Öppenhet är ett nyckelord och medborgaren behöver komma i fokus för verksamheten. Konkreta åtgärder behövs som en brygga mellan tillitsteorier och verksamheter i samhället.

Det andra utvecklingsmålet i Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland lyder: "Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället". I målbeskrivningen lyfts redan många aspekter som vi genom den här studien liksom i internationell tillitsforskning kunnat se utgör grunden för ett tillitsfullt samhälle: Icke-diskriminering, inkludering, påverkansmöjligheter, goda institutioner, ekonomisk jämlikhet, jämställdhet och icke-korruption. Vi har kunnat fastställa att Åland befinner sig innanför ramen av det som kallas "nordisk exceptionalism" i tillitssammanhang: de flesta känner tillit och många känner till och med en hög tillit. Utgångspunkten är god men "de flesta" är inte "alla". Vårt nordiska guld måste förvaltas och vårdas genom att förutsättningarna för att allt fler ska kunna känna tillit kontinuerligt förbättras.

⁵² Se, t.ex. <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp?CMSID=Findings>

⁵³ Se, <http://tillitsdelegationen.se/>

Referenser

- Alemán, J. & Woods, D. (2015). Value orientations from the World Values Survey – How comparable are they cross-nationally? *Comparative Political Studies*, Vol. 49(8), 1039–1067.
- Andersson, U., Carlander, A., Lindgren, E. & Oskarson, M. (2018). Sprickor i fasaden. I U. Andersson, A. Carlander, E. Lindgren & M. Oskarson (red.) *Sprickor i fasaden* (ss. 11–40). SOM-rapport nr 2017:72. Bohus: Ale Tryckteam AB.
- Andreasson, U. (2017). *Tillit – Det nordiska guldvetet*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet, Nordisk Ministerråds sekretariat.
- Blennerberg, E. (2009). Att tolka tillit – begrepp och grundfrågor. I L. Trägårdh (red.), *Tillit i det moderna Sverige – Den dumme svensken och andra mysterier* (ss. 19–58). SNS Förlag.
- Blennerberg, E. (2017). *Vad är tillit?* Hämtad den 1.3.2018 från <https://www.youtube.com/watch?v=53814LVfhMM&t=31s>
- Bok, S. (1978). *Att ljuga – moraliska val i offentligt och enskilt liv*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. I J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (ss. 241–258). Westport: Greenwood Publishing Group.
- Brandt, M. J., Wetherell, G., & Henry, P. J. (2015). Changes in income predict change in social trust: A longitudinal analysis. *Political Psychology*, Vol. 36(6), 761–768.
- Bringselius, L. (2018). Vad är tillitsbaserad styrning och ledning? I L. Bringselius (red.), *Styra och leda med tillit. Forskning och praktik* (ss. 61–84). SOU 2018:38. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- BRP+ Mätssystem för långsiktig livskvalitet i svenska regioner (2016). Reglab & Tillväxtverket.
- Bäck, M. (2008). Socialt förtroende och deltagande i frivilliga föreningar – det sociala kapitalet i Svenskfinland. I K. Herberts (red.), *Opinioner och trender i Svenskfinland. Barometern / 01–07*. Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.
- Cho, S-Y. (2016). Does gender equality promote social trust? An empirical analysis. *World Development*, Vol. 88, 175–187.
- Delhey, J., & Newton, K. (2005). Predicting Cross-National Levels of Social Trust: Global Pattern or Nordic Exceptionalism? *European Sociological Review*, Vol. 21(4), 311–327.

- Europeiska kommissionen. (2004). *Eurobarometer 62.2*. Europeiska kommissionen, Directorate-General for Press and Communication.
- Förenta nationerna. (2015). *United Nations Sustainable Development Goals*. Hämtad den 9.4.2018 från <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
- Giddens, A. (1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.
- Grönlund, K., & Isaksson, G-E. (2008). Litar finlandssvenskarna på samhällsinstitutionerna? I K. Herberts (red.), *Opinioner och trender i Svenskfinland. Barometern / 01–07*. Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.
- Hardin, G. (1968). The Tragedy of the Commons. *Science*, 162, 1243–1248.
- Hardin, R. (2002). *Trust and Trustworthiness*. New York: The Russell Sage Foundation.
- Holmberg, S. & Rothstein, B. (2018). Misstroendets lokalisering i höglärlan Sverige. I U. Andersson, A. Carlander, E. Lindgren & M. Oskarson (red.), *Sprickor i fasaden* (ss. 43–54). SOM-rapport nr 2017:72. Bohus: Ale Tryckteam AB.
- Holmberg, S., & Weibull, L. (2013). *Förtroendet för samhällets institutioner – Utvecklingen i Sverige 1986–2012*. SOM- institutets temaserie 2013:1.
- Hovman, M. A. & Svendsen, G. T. (2017). Can Putnam's theory explain high levels of social trust? *Société Royale Belge de Géographie*, 27.12.2017.
- Huang, J., Maassen van den Brink, H. & Groot, W. (2010). College Education and Social Trust: An Evidence-Based Study on the Causal Mechanisms. *Social Indicators Research*, Vol. 104(2), 287–310.
- Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016* (2016). S. Myllyniemi (red.). Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://tietoanuurista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Kouvo, A. (2009). Missing Link between Trust and Participation? A country comparison. i A. K. (Ed.), *Civic Mind and Good Citizens: Comparative Perspectives* (ss. 114–127). Tammerfors: Tampere University Press.
- Kouvo, A. (2014). *Luottamuksen lähteet*. Doktorsavhandling, Åbo universitet. Åbo: Painosalama Oy.
- Lager, A. (2009). *Varför drabbas kvinnor oftare av oro, ångests och depression? En kunskapsöversikt*. Statens folkhälsoinstitut, R 2009:08. Stockholm: Strömberg.
- Luhmann, N. (1988). Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. I D. Gambetta, *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations* (ss. 94–107). Oxford: Blackwell.

- Luhmann, N. (2001). Vertrautheit, Zuversicht, Vertrauen. Probleme und Alternativen. I M. Hartmann & C. Offe (red.), *Vertrauen – Die Grundlage des sozialen Zusammenhalts*. Frankfurt/New York: Campus Verlag.
- Lundåsen, S., & Pettersson, T. (2009). Att mäta tillit - teori och metodproblem. I L. Trägårdh, *Tillit i det moderna Sverige: Den dumme svensken och andra mysterier* (ss. 112-146). Stockholm: SNS Förlag.
- Markstedt, E. (2014). *Representativitet och viktning – Riks-SOM som en spegel av det svenska samhället 1986–2013*. SOM-rapport nr 2014:31. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- McCombs, E., & Shaw, D.L. (1972) The Agenda-Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly*, Vol. 36(2), 176–187, <https://doi.org/10.1086/267990>
- Misztal, B. (1996). *Trust in Modern Societies- The Search for the Bases of Social Order*. Cambridge: Polity Press.
- Nannestad, P., Svendsen, G. T., Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2014). Do institutions or culture determine the level of social trust? The natural experiment of migration from non-western to western countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 40(4), 544-565.
- Newton, K. (2001). Trust, social capital, civil society, and democracy. *International Political Science Review*, Vol. 22(2), 201–214.
- Newton, K. (2007). Social and political trust. I R. J. Dalton & H-D. Klingemann (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Behavior* (ss. 342–361). Oxford: Oxford University Press.
- Näslund, L. (2018). Förtroende och tillit – vad är det? *Organisation & Samhälle* 2018/02.
- Opinioner och trender i Svenskfinland: barometern 01–07* (2008). K. Herberts (red.). Vasa: Åbo Akademi. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.
- Oscarsson, H. & Solevid, M. (2015). Sverige oroar sig. I A. Bergström, B. Johansson, H. Oscarsson & M. Oskarson (red.), *Fragment*, (ss. 81–95). Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Oskarson, M. & Rothstein, B. (2012). Den sociala tilliten – håller vi på att tappa de unga? I L. Weibull, H. Oscarsson & A. Bergström (red.), *I framtidens skugga* (ss. 539–544). SOM-rapport nr 2011:56. Bohus: Ale Tryckteam AB.
- Oskarsson, S., Thisted Dinesen, P., Dawes, C. T., Johannesson, M., & Magnusson, P. K. E. (2017). Education and social trust: Testing a causal hypothesis using the discordant twin design. *Political Psychology*, Vol. 38(3), 515–531.
- Ostrom, E. (1990). *Allmänningen som samhällsinstitution*. (Svensk övers. av *Governing the commons*). Lund: Arkiv förlag.

- Pharr, S. J. & Putnam, R. D. (2000). *Disaffected democracies: What's troubling the trilateral countries?* Princeton, N. J.: Princeton University Press.
- Pichler, F., & Wallace, C. (2007). Patterns of Formal and Informal Social Capital in Europe. *European Sociological Review*, 23(4), 423-435.
- Putnam, R. (1996). *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien* (andra upplagan 2011 uppl.). SNS Förlag.
- Putnam, R. (2001). *Den ensamme bowlaren. Den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS Förlag.
- Rosenberg, M. (1956). Misanthropy and Political Ideology. *American Sociological Review*, Vol. 21(6), 690-695.
- Rothstein, B. (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Rothstein, B. (2011). Social tillit, lycka, korruption och välfärdsstat. I S. Holmberg, L. Weibull, & H. Oscarsson (red.), *Lycksalighetens ö*. Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Rothstein, B. (2014). *Socialt kapital – ett genombrott för en ny samhällsvetenskaplig teori*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Rothstein, B. (2018). Tillit som grund för framgångsrika organisationer – skolan som exempel. I L. Bringselius (red.), *Styra och leda med tillit. Forskning och praktik* (ss. 39–60). SOU 2018:38. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Rothstein, B. (u.å). *Sociala fällor och tillitens problem*. Göteborgs universitet. Hämtad den 09.05.2018 från https://som.gu.se/digitalAssets/1286/1286904_20.pdf
- Rözer, J., Kraaykamp, G. & Huijts, T. (2016). National income inequality and self-rated health: The differing impact of individual social trust across 89 countries. *European Societies*, Vol. 18(3), 245–263.
- Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- SkolLedaren nr 4/17 (02.05.2017).
<https://www.skolledarna.se/Skolledaren/Artikelarkiv/2017/okad-tillit-okad-kvalitet/>
- Strömbäck, J. (2009). *Makt medier och samhälle*. Stockholm: SNS Förlag.
- State, B. (2009). *Strangers by Degrees: Attitudes toward Immigrants on the Åland Islands*. Mariehamn: Ålands fredsinstitut.
- SOU 2018:38. *Styra och leda med tillit – Forskning och praktik*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

SOU 2018:47. *Med tillit växer handlingsutrymmet – tillitsbaserad styrning och ledning av välfärdssektorn*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

SOU 2018:48. *En lärande tillsyn – Statlig granskning som bidrar till verksamhetsutveckling i vård, skola och omsorg*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

Statusrapport 2. Fastställd av Utvecklings- och hållbarhetsrådet 18.5.2018.
<http://www.barkraft.ax/sites/default/files/attachments/page/fardig-statusrapport2.pdf>

Swedish Trends 1986–2017. J. Martinsson, U. Andersson & A. Bergström (Eds.). The SOM Institute, University of Gothenburg.
https://som.gu.se/digitalAssets/1692/1692599_33.-swedish-trends-1986-2017.pdf

Svensson, L. G. (2011). *Professionellas förtroende*. Manus till konferenspaper och kapitel. Hämtad den 30.4.2018 från
<https://www.google.com/search?q=Allm%C3%A4nhetens+f%C3%B6rtroende+f%C3%B6r+professionella&oq=Allm%C3%A4nhetens+f%C3%B6rtroende+f%C3%B6r+professionella&aqs=chrome..69i57j365j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

Sztompka, P. (1999). *Trust. A Sociological Theory*. Cambridge University Press.

Söderlund, N. (1988). *Ålands demilitarisering – trygghet eller hot?* Åbo: Åbo Akademi.

Sønderskov, K. & Dinesen, P. (2016). Trusting the state, trusting each other? The effect of institutional trust on social trust, *Political Behavior*, Vol. 38(1), 179-202.

de Tocqueville, A. (1840). *De la démocratie en Amérique*. London: Saunders and Otley.

Torége, J. (2015). *Tillit och tolerans*. Arena för Tillväxt.

Trägårdh, L., Wallman Lundåsen, S., Wollebaek, D., & Svedberg, L. (2013). *Den svala svenska tilliten -- förutsättningar och utmaningar*. Stockholm: SNS Förlag.

Uslaner, E. M. (2002). *Moral Foundations of Trust*. Cambridge University Press.

Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland (2016). *Visionen och de sju strategiska utvecklingsmålen*. <http://www.barkraft.ax>

Vägval för framtiden 3 (2018). Sveriges Kommuner och Landsting.

Williams, D. K. (20.06.2013). *The Most Valuable Business Commodity: Trust*". Hämtad den 8.8.2018 från
<https://www.forbes.com/sites/davidkwilliams/2013/06/20/the-most-valuable-business-commodity-trust/#7de954a56500>

Wu, C., & Wilkes, R. (2018). Finding critical trusters: A response pattern model of political trust. *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 59(2), 110-138.

-
- Yamagishi, T. (2001). Trust as a Form of Social Intelligence. In K. S. Cook (Ed.), *Trust in Society* (ss. 121-147). New York: Russell Sage Foundation.
- Yimin, H., & Wilkinson, I. F. (2013). The dynamics and evolution of trust in business relationships. *Industrial Marketing Management*, Vol. 42(3), 455-465.
<https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2013.02.016>
- Zanin, L. (2017). Education and life satisfaction in relation to the probability of social trust: a conceptual framework and empirical analysis. *Social Indicators Research*, Vol. 132(2), 925–947.

Bilaga 1. Kvalitetsredovisning för undersökningen

Undersökningens kvalitetsredovisning är en självkritisk bedömning som synliggör undersökningens kvalitet. I det följande redovisar vi de styrkor och eventuella svagheter som finns i den här undersökningen. Att redovisa undersökningens kvalitet hjälper bland annat att tolka och använda resultaten på ett korrekt sätt.

Ett mätfel kan referera till enkätfrågornas validitet och reliabilitet. Bra validitet betyder att frågorna mäter det som de ska. Enkätfrågornas reliabilitet däremot antyder att mätningen är tillförlitlig och att samma resultat framkommer vid upprepade mätningar.

Ett mätfel kan uppstå om frågeformuläret innehåller till exempel ledande eller oklara frågor. För att minimera denna typ av mätfel i den här undersökningen, används endast frågor som har använts i tidigare undersökningar. På så vis har frågorna antingen blivit validerade i samband med de tidigare internationella undersökningarna och så finns det en referenspunkt som ger möjligheten att jämföra resultatet med tidigare resultat. Dessutom testades frågorna i en referensgrupp innan de fastställdes. De frågor som översattes från engelska granskades av sakkunniga i språket.

Alla frågor⁵⁴ i den här undersökningen är hämtade ur etablerade internationella och finska undersökningar vilket möjliggör jämförelser med olika länder och regioner. Stabiliteten och jämförbarheten mellan resultaten och länderna kan dock inte alltid bekräftas och alla jämförelser mellan länder och regioner behöver göras med försiktighet⁵⁵. Den här undersökningen tar inte ställning till de mer omfattande teorier som har presenterats i vetenskapliga sammanhang och som baserar sig på de internationella resultaten, utan använder endast enskilda frågor från de stora frågebatterierna som ingår bland annat i WVS och EVS.

Ett mätfel kan även uppstå om respondenten svarar fel avsiktligt, gissar eller kommer ihåg fel. För att uppmuntra ärliga svar bland de svarande beskrevs tydligt i följebrevet att uppgifterna hanteras med sekretess (se följebrevet i *Bilaga 4*). För att undvika mätfel som uppstår av att den svarande inte har gett ett korrekt svar, erbjöds svarsalternativet "Kan inte svara" eller ett mittenalternativ som kunde anses vara ett neutralt svarsalternativ. Bortfallet genom alternativet "Kan inte svara" var följande:

- Fråga 1 (kön): 1 %
- Fråga 9 (arbetslöshet): 3 %
- Fråga 11 (hälsa): 1 %
- Fråga 19 (diskriminering): 8 %
- Fråga 21 (delaktighet): 1–6 %

⁵⁴ Fråga 26 ("Anser du att Åland i fall av en militär konflikt mellan stormakterna är säkrare eller osäkrare p.g.a. demilitariseringen?") gör ett undantag, eftersom frågan endast har ställts i samband med tidigare undersökningar vid Ålands fredsinstitut.

⁵⁵ Se t.ex. Alemán & Woods, 2015, som ifrågasätter jämförbarhet i resultaten för WVS.

- Fråga 22 (röstningsintresse): 10 %
- Fråga 26 (demilitarisering): 19 %
- Fråga 28 (orosmomenten): 1–7 %

Ett datafel kan uppstå om materialet har inlästs, analyserats eller tolkats på ett felaktigt sätt. Pappersenkäten som användes i den här undersökningen skapades i dataprogrammet TeleForm. Programmet möjliggör att de returnerade enkäten skannas in och kan kontrolleras genom att programvaran uppmärksammar otydliga markeringar och text. Dessutom kontrollerades svaren i efterhand genom sammanfattande statistik.

I fråga 8 kartlades de svarandes nuvarande sysselsättningen. Några av de svarande (21 personer, 3 % av de svarande) hade valt flera former av sysselsättning. Alla de rapporterade formerna av sysselsättning har inkluderats i analysen (kapitel 4.2).

För närmare uppgifter om viktningen av materialet och analyserna, se *Bilaga 2*.

Etiska fel kan bli aktuella för sådana enkätfrågor som har negativ påverkan på de svarande eller på undersökningsklimatet. För att undvika att vissa frågor, som till exempel frågan om framtida orosmoment, väcker ångest eller andra negativa känslor hos den svarande, angavs svarsalternativet "Kan inte säga". Detta möjliggör att den svarande kan välja att avstå från de delar i enkäten som känns betungande.

Felaktig hantering av personuppgifter kan vara en allvarlig brist i enkätundersökningar. I följebrevet som skickades i samband med den här undersökningen angavs tydligt den lagstiftning som styr hanteringen av personuppgifterna i undersökningen. Information om lagar och riktlinjer gällande hantering av svarsuppgifter anges även på ÅSUB:s hemsida (www.asub.ax) Resultaten som publiceras i den här rapporten presenteras på ett sätt som hindrar att enskilda personer kan identifieras.

Ett urvalsfel hänvisar till de fel som uppstår när vi drar slutsatser för populationen från ett urval i stället för att göra en totalundersökning. Med andra ord finns det en avvikelse som uppstår mellan värdet på skattningen i urvalet och värdet vi skulle ha fått i en totalundersökning. Urvalsfelet kan mätas genom en signifikansanalys för en specificerad signifikansnivå ($p < .01$ i den här undersökningen).

Till eventuella urvalsfel hör även fall där materialet innehåller personer som inte borde vara med i undersökningen (övertäckning). I den här undersökningen fanns med en svarande som baserat på bakgrundsuppgifter kunde antas vara en person utanför urvalet. För att behålla materialet så representativt som möjligt i förhållande till regionerna på Åland (Mariehamn, landsbygden och skärgården), fattades ett beslut att inkludera den svarande i svarsmaterialet. Ett urvalsfel kan även omfatta undertäckning genom att fördelningen av de svarande inte motsvarar fördelningen av rampopulationen. *Figur 1* visar fördelningen av de svarande i den här undersökningen (oviktat och viktat) och fördelningen i rampopulation efter kön,

åldersgrupp och region. Om materialets viktning, se *Bilaga 2*. Viktning kan delvis kompensera för bortfallet i svarsmaterialet, men å andra sidan innebär bortfallet även att vissa åsikter och attityder kan få oproportionell stor tyngd i sammanräkningen. Detta eftersom allmänna attityder och åsikter inte alltid behöver hänga samman med befolkningsstrukturen (kön, ålder, region).

Ett datainsamlingsfel kan uppstå om det finns tekniska problem i webbenkäten, tryckfel eller annat som skapar en källa till felaktiga uppgifter i materialet. Datainsamlingen startades i slutet av mars 2018 genom att skicka en skriftlig inbjudan att delta i undersökningen till personer som hörde till undersökningens urval. I foljebrevet informerades om möjligheten att besvara enkäten antingen genom att fylla i och returnera den bifogade pappersenkäten eller genom att svara elektroniskt på länken www.asub.ax/tillit. Ett påminnelsebrev skickades till de som inte hade besvarat enkäten drygt två veckor efter den ursprungliga inbjudan.

Ett av datainsamlingsfelen omfattade en svarande som hade lämnat in enkäten två gånger. Eftersom den svarande hade fyllt i både pappersenkäten som skickades med foljebrevet och pappersenkäten som skickades i samband med påminnelserna, användes genomsnittliga värden från de två svarsbatterierna. Ett datainsamlingsfel i form av tryckfel påträffades för Fråga 26 i den elektroniska enkäten. Ett beslut fattades att använda endast svarsmaterial från pappersenkäten i samband med analyserna för fråga 26. Detta trots att inga markanta skillnader fanns för resultaten mellan pappersenkäten, elektroniska enkäten och det kombinerade materialet. Det totala svarsmaterialet för fråga 26 omfattade därmed 442 personer.

Ett bortfallsfel finns i materialet om bortfallet är överrepresenterat i förhållande till någon av undersökningens bakgrundsvariabler. Det totala urvalet i den här undersökningen (1 224 personer) minskades med antalet personer som inte kunde nås på grund av felaktiga adressuppgifter (åtta personer), för att personen avlidit sedan det aktuella befolkningsregistret publicerades (fyra personer) eller på grund av andra orsaker som till exempel sjukdom eller bristfälliga språkkunskaper (tio personer). Detta individbortfall motsvarar 1,8 procent av det totala urvalet. Det slutliga urvalet bestod därmed av 1 202 personer.

Undersökningens svarsprocent var 57. *Tabell 8* visar urvalet och svarsprocenten efter kön, ålder och kommun. Mer detaljerade uppgifter om viktningprocessen finns i *Bilaga 2*.

Tabell 8. Urvalet och svarsprocenten

	Urvalsram	Urval	Slutligt urval	Svar	Svarsprocent
Totalt	23 285	1 224	1 202	681	56,7
Kvinna	11 655	631	619	389	62,8
Man	11 630	593	583	292	50,1
16-29 år	4 035	208	204	96	47,1
30-39 år	3 547	176	173	90	52,0
40-49 år	3 711	213	211	97	46,0
50-59 år	4 108	216	214	122	57,0
60-69 år	3 862	212	210	139	66,2
70 år och äldre	4 022	199	190	137	72,1
Mariehamn	11 371	602	589	299	50,8
Landsbygden	10 250	536	529	336	63,5
Skärgården	1 664	86	84	46	54,8

Not: Urvalsram = Ålands befolkning 16–85 år. I slutligt urval har 22 personer plockats bort p.g.a. bristfälliga adressuppgifter och liknande.

Källa: Tillitsstudie 2018.

Partiellt bortfall hänvisar till enskilda värden som saknas till exempel för vissa frågor. Det partiella bortfallet i enkätfrågorna för den här undersökningen var relativt litet och varierade upp till sju procent (enkätfråga 25, alternativet för privata och kommersiella aktörer/mediehus).

Bilaga 2. Viktning av materialet och analyserna

Olika viktningmetoder har använts i tillitsstudier för att skapa representativitet i materialet. Till exempel i WVS för Finland har tre olika viktningvariabler använts. Den första variabeln viktar materialet i förhållande till kön, ålder⁵⁶ och geografisk hemvist. De andra två viktningvariablerna tar hänsyn till de besvarandes modersmål. I EVS har materialet viktats i förhållande till kön och ålder⁵⁷, medan i ESS har materialet viktats mot kön, ålder⁵⁸, modersmål och geografisk hemvist.

SOM-institutet i Sverige har studerat konsekvenserna som skevheterna i representativiteten har för undersökningens reliabilitet. I studien (Markstedt, 2014) viktades resultaten för kön, ålder⁵⁹ och geografisk hemvist och sedan jämfördes de viktade svaren med resultaten för den oviktade gruppen. Jämförelserna visade att även om åldersviktning och geografisk viktning påverkade resultaten, var effekterna generellt sett små. Även för mellanmännisklig tillit har sådana effekter för det mesta handlat om en bråkdel av en procent. I den här undersökningen valde vi att vikta materialet i förhållande till kön, åldern och den geografiska hemvisten (Mariehamn, landsbygd och skärgård).⁶⁰

Variablerna i den här undersökningen testades mot bakgrundsvariablerna för statistiskt signifikanta gruppkillnader. Som en indikation på en statistiskt signifikant (markant) skillnad användes signifikansnivå $p < .01$. Endast signifikanta skillnader rapporteras.

För att undersöka kopplingen mellan variablerna och mellanmännisklig tillit användes korrelationsanalys. Resultaten från korrelationsanalysen tolkades enligt följande:

- $r = \pm 1$ maximalt samband
- $r = \pm .9$ starkt samband
- $r = \pm .7$ relativt starkt samband
- $r = \pm .5$ medelmåttigt samband
- $r = \pm .3$ svagt samband
- $r = 0$ inget samband

Korrelationer som var lägre än $r = \pm .2$ rapporteras inte.

I de fall där det fanns signifikanta samband mellan variablerna och mellanmännisklig tillit ($r > .20$, $p < .01$) genomfördes tilläggsanalyser. Som tilläggsanalyser för kontinuerliga variabler användes t-test (för två oberoende grupper) och ANOVA (för fler än två grupper). De kategoriska variablerna analyserades med hjälp av korstabeller. Som en indikation på en statistiskt signifikant (markant) skillnad

⁵⁶ Åldersgrupper: 18–24 år, 25–34 år, 35–49 år, 50–64 år och 65– år.

⁵⁷ Åldersgrupper: –24 år, 25–34 år, 35–44 år, 45–54 år, 55–64 år, 65–74 år och 75– år.

⁵⁸ Åldersgrupper: femårsgrupper från 15 år.

⁵⁹ Åldersgrupper: 15–19 år, 20–29 år, 30–39 år, 40–49 år, 50–59 år, 60–69 år, 70+ år och 80–85 år. Relativt detaljerade kategorier användes eftersom representativiteten i olika ålderskategorier skiljde sig markant åt.

⁶⁰ En av åldersgrupperna för kvinnor i skärgården aggregerades vid viktningen med den närmaste åldersgruppen.

användes signifikansnivå $p < .01$ och endast signifikanta resultat rapporteras.

Vid frågor som handlar om analyser och metoder i den här undersökningen, vänligen kontakta utredare Sanna Roos (sanna.roos@asub.ax).

Bilaga 3. Beskrivande statistik

Tabellen visar medeltalen och andelen (%) svarande för enkätfrågorna. Uppgifterna visas efter kön, åldersgruppen och totalt.

		Kvinnor	Män	16-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70 år +	Total
Fråga 14	Mellanmänsklig tillit	6,69	6,66	6,81	6,35	6,97	6,77	6,52	6,60	6,68
Fråga 13	Förtroende: Regeringen på Åland	3,05	3,33	3,20	3,14	3,07	3,19	3,37	3,16	3,19
	Förtroende: Polisen	2,01	2,05	2,04	1,85	1,99	2,09	2,13	2,05	2,03
	Förtroende: Sjukvården	2,22	2,18	2,10	2,12	2,23	2,41	2,18	2,15	2,20
	Förtroende: Det sociala trygghetssystemet	2,67	2,61	2,64	2,57	2,49	2,75	2,73	2,65	2,64
	Förtroende: Gränsbevakningen	2,25	2,29	2,32	2,20	2,21	2,25	2,38	2,25	2,27
	Förtroende: Lagtinget på Åland	2,97	3,11	2,90	3,09	3,10	3,08	3,09	3,01	3,04
	Förtroende: Bankerna	2,33	2,39	2,25	2,20	2,43	2,51	2,34	2,40	2,36
	Förtroende: De fackliga organisationerna	2,83	3,08	2,85	2,78	2,90	2,93	3,12	3,16	2,96
	Förtroende: Tidningarna	2,58	2,81	2,57	2,74	2,57	2,87	2,71	2,70	2,69
	Förtroende: Radio och tv	2,60	2,75	2,59	2,70	2,61	2,82	2,72	2,60	2,67
	Förtroende: Utbildningssystemet	2,44	2,48	2,48	2,46	2,25	2,63	2,51	2,42	2,46
	Förtroende: Internationella storföretag	2,89	2,95	2,76	2,74	2,98	3,05	3,06	2,91	2,92
	Förtroende: Företag verksamma på Åland	2,39	2,42	2,13	2,34	2,36	2,58	2,50	2,49	2,40
	Förtroende: Kyrkliga samfund	2,65	3,02	2,97	2,79	2,84	3,03	2,73	2,67	2,84
	Förtroende: Domstolarna	2,43	2,46	2,39	2,31	2,29	2,62	2,54	2,50	2,45
	Förtroende: Kommunal beslutsfattare	2,99	3,17	2,91	3,13	2,98	3,24	3,22	2,99	3,08
	Förtroende: De politiska partierna	3,24	3,47	3,26	3,32	3,29	3,40	3,43	3,44	3,36
	Förtroende: Miljöorganisationer	2,58	3,05	2,71	2,77	2,63	2,87	2,95	2,97	2,82
	Förtroende: Humanitära organisationer	2,50	2,74	2,44	2,57	2,48	2,70	2,85	2,69	2,62
	Förtroende: Försvarsmakten i Finland	2,40	2,40	2,38	2,32	2,24	2,52	2,52	2,41	2,40
	Förtroende: Finlands regering	2,88	3,11	2,86	2,86	2,99	3,09	3,16	3,01	3,00
	Förtroende: EU	2,92	3,17	2,83	2,91	3,02	3,08	3,29	3,14	3,05
	Förtroende: NATO	2,94	2,86	2,82	2,89	2,83	3,00	2,95	2,91	2,90
	Förtroende: FN	2,63	2,86	2,57	2,57	2,75	2,79	2,92	2,86	2,75
Fråga 15	Partikulär tillit:									
	familjemedlemmar	1,27	1,29	1,30	1,24	1,27	1,25	1,35	1,27	1,28
	Partikulär tillit:									
	människor i området där man bor	2,10	2,07	2,15	2,14	2,00	2,07	2,14	2,01	2,08
	Partikulär tillit:									
Fråga 16	människor man känner personligen	1,76	1,73	1,65	1,84	1,67	1,81	1,77	1,74	1,75
	Partikulär tillit:									
	människor man träffar för första gången	2,86	2,99	2,96	3,04	2,85	2,84	2,89	2,97	2,92
	Socialt nätverk:									
	hushålls- och trädgårdsarbete ('ja')	77,6 %	75,9 %	76,9 %	75,2 %	84,3 %	67,5 %	76,6 %	81,3 %	76,8 %
	Socialt nätverk:									
	sjuk och sängliggande ('ja')	86,8 %	86,1 %	89,7 %	84,2 %	89,0 %	83,6 %	85,5 %	87,3 %	86,6 %
	Socialt nätverk:									
	ledsen eller deprimerad ('ja')	84,2 %	79,4 %	89,7 %	84,2 %	89,0 %	83,6 %	85,5 %	87,3 %	86,6 %
	Socialt nätverk:									
Fråga 17-18	råd vid familjeproblem ('ja')	81,3 %	72,2 %	71,3 %	78,8 %	79,2 %	77,8 %	73,3 %	80,4 %	76,8 %
	Socialt nätverk:									
	sällskap till en fest eller liknande ('ja')	87,1 %	83,7 %	83,6 %	86,9 %	90,8 %	86,7 %	83,8 %	80,0 %	85,3 %
	Trygghet: området där man bor									
	(svarsalternativen 1-4)	1,58	1,25	1,45	1,42	1,35	1,36	1,40	1,44	1,41
	Trygghet: antalet brott ökat, minskat eller									
	varit oförändrat	2,09	2,17	2,19	2,12	2,16	2,10	2,16	2,04	2,13
	Fråga 19									
	Diskriminering ('ja')	8,4 %	6,6 %	4,3 %	7,0 %	8,1 %	8,5 %	6,3 %	11,8 %	7,6 %
	Fråga 20									
Fråga 21	Intresse för politik	2,62	2,33	2,63	2,47	2,35	2,58	2,32	2,48	2,47
	Delaktighet: frivilligarbete ('ja')	38,0 %	48,4 %	33,0 %	40,0 %	60,9 %	40,0 %	38,4 %	49,1 %	43,5 %
	Delaktighet: kampanjmaterial ('ja')	25,8 %	15,7 %	17,2 %	20,2 %	24,8 %	22,7 %	18,2 %	20,6 %	20,6 %
	Delaktighet: medborgaradress ('ja')	33,4 %	31,2 %	29,6 %	34,3 %	36,7 %	31,9 %	36,4 %	24,5 %	32,2 %
	Delaktighet: demonstration ('ja')	3,1 %	1,2 %	0,0 %	4,0 %	0,9 %	4,3 %	3,5 %	1,0 %	2,3 %
	Delaktighet: bojkott ('ja')	53,5 %	43,0 %	37,4 %	50,0 %	53,6 %	55,5 %	51,4 %	41,1 %	48,1 %
Fråga 22	Röstningsintresse ('ja')	81,7 %	79,4 %	70,9 %	81,2 %	85,6 %	80,8 %	83,9 %	80,7 %	80,4 %
Fråga 23	Nöjdhet med demokratin: EU	2,81	3,11	2,90	2,86	2,95	2,96	3,11	2,99	2,96
	Nöjdhet med demokratin: Finland	2,47	2,55	2,52	2,41	2,35	2,54	2,75	2,49	2,51
	Nöjdhet med demokratin: Åland	2,30	2,54	2,46	2,47	2,35	2,35	2,51	2,37	2,42
	Nöjdhet med demokratin: kommunen	2,30	2,45	2,42	2,45	2,26	2,33	2,44	2,35	2,37

Fråga 24-25	Nyhets tjänster: åländsk radio och tv ('minst 5 dagar i veckan')	31,4 %	35,0 %	31,0 %	24,0 %	29,7 %	29,7 %	36,0 %	48,2 %	33,3 %
	Nyhets tjänster: finländsk radio och tv ('minst 5 dagar i veckan')	32,6 %	29,9 %	15,8 %	25,5 %	29,1 %	30,2 %	36,7 %	50,0 %	31,3 %
	Nyhets tjänster: svensk radio och tv ('minst 5 dagar i veckan')	61,8 %	62,8 %	48,7 %	48,0 %	67,3 %	65,3 %	69,6 %	73,9 %	62,3 %
	Nyhets tjänster: internationell radio och tv ('minst 5 dagar i veckan')	14,2 %	17,8 %	17,1 %	8,2 %	19,3 %	17,9 %	13,5 %	19,8 %	16,1 %
	Nyhets tjänster: åländska tidningar ('minst 5 dagar i veckan')	75,4 %	72,9 %	53,9 %	71,4 %	72,7 %	73,5 %	83,0 %	89,5 %	74,0 %
	Nyhets tjänster: finländska tidningar ('minst 5 dagar i veckan')	22,3 %	23,1 %	14,0 %	17,7 %	32,1 %	22,4 %	20,2 %	29,0 %	22,6 %
	Nyhets tjänster: svenska tidningar ('minst 5 dagar i veckan')	17,4 %	17,3 %	14,0 %	17,5 %	17,4 %	21,7 %	20,0 %	13,2 %	17,4 %
	Nyhets tjänster: internationella tidningar ('minst 5 dagar i veckan')	5,6 %	7,5 %	7,0 %	4,1 %	3,7 %	8,8 %	4,7 %	8,9 %	6,3 %
	Nyhets tjänster: public service ('minst 5 dagar i veckan')	68,3 %	70,6 %	50,0 %	56,7 %	71,6 %	69,5 %	80,0 %	87,5 %	69,4 %
	Nyhets tjänster: privata och kommersiella ('minst 5 dagar i veckan')	22,4 %	30,4 %	19,1 %	25,0 %	34,0 %	32,7 %	23,3 %	24,2 %	26,4 %
	Nyhets tjänster: utan ansvarig utgivare ('minst 5 dagar i veckan')	5,4 %	7,2 %	6,2 %	2,1 %	12,1 %	5,4 %	8,5 %	3,0 %	6,3 %
Fråga 26	Åland vid demilitarisering: 'säkrare'	21,7 %	28,6 %	28,0 %	17,0 %	32,5 %	20,5 %	18,4 %	30,9 %	25,2 %
	Åland vid demilitarisering: 'osäkrare'	23,5 %	25,5 %	33,3 %	30,2 %	20,5 %	17,8 %	19,7 %	27,2 %	24,5 %
	Åland vid demilitarisering: 'lika'	54,6 %	45,9 %	38,7 %	52,8 %	47,0 %	61,6 %	61,8 %	42,0 %	50,3 %
Fråga 27	Samhörighet: Åland	4,35	4,35	4,33	4,23	4,46	4,28	4,46	4,35	4,35
	Samhörighet: Finland	3,59	3,28	3,33	3,35	3,38	3,59	3,47	3,48	3,43
	Samhörighet: Sverige	3,06	3,05	3,12	2,81	3,15	3,11	3,07	3,03	3,05
	Samhörighet: Norden	3,59	3,52	3,55	3,54	3,68	3,61	3,52	3,44	3,56
	Samhörighet: Europa/EU	3,12	2,93	2,84	3,09	3,16	3,16	2,97	2,94	3,03
	Samhörighet: Annat område	1,82	1,93	2,08	1,85	1,87	1,94	1,62	1,85	1,87
Fråga 28	Oro: rusmedel	1,63	1,49	1,45	1,74	1,55	1,58	1,55	1,49	1,56
	Oro: ekonomiska problem	2,03	1,80	1,97	1,98	1,88	1,95	1,88	1,80	1,91
	Oro: våld i nära relationer	1,19	1,14	1,12	1,25	1,16	1,19	1,09	1,18	1,16
	Oro: mobbning	1,69	1,59	1,53	1,90	1,63	1,59	1,55	1,65	1,64
	Oro: ensamhet	1,84	1,60	1,77	1,85	1,52	1,64	1,82	1,73	1,72
	Oro: sjukdom	2,23	2,02	2,02	2,13	1,99	2,17	2,22	2,22	2,12
	Oro: datasäkerhet	1,98	1,91	1,90	1,69	1,91	1,96	2,15	2,02	1,94
	Oro: socialservice	2,37	2,06	2,02	2,14	2,15	2,35	2,38	2,25	2,21
	Oro: hälsovårdstjänster	2,44	2,12	2,23	2,13	2,29	2,38	2,36	2,27	2,28
	Oro: grundundervisning	2,10	1,82	1,90	2,01	1,84	2,03	2,03	1,96	1,96
	Oro: våldsbrott	2,23	1,98	2,01	2,23	2,00	2,12	2,13	2,17	2,11
	Oro: polistjänster	2,19	1,99	1,91	2,20	2,12	2,02	2,14	2,18	2,09
	Oro: narkotikabruket	2,94	2,78	2,66	3,01	2,86	2,82	2,95	2,88	2,86
	Oro: alkoholkonsumtionen	2,48	2,10	2,12	2,33	2,25	2,26	2,39	2,37	2,29
	Oro: spelmisbruk	2,23	2,08	2,04	2,10	2,14	2,13	2,29	2,22	2,15
	Oro: utanförskap	2,21	1,82	1,82	2,12	2,00	1,91	2,10	2,16	2,01
	Oro: främlingsfientlighet	2,39	1,98	2,07	2,24	2,25	2,13	2,13	2,30	2,18
	Oro: arbetslöshet	2,21	1,91	1,93	2,03	2,06	2,06	2,12	2,14	2,06
	Oro: stress i arbetslivet	2,75	2,27	2,44	2,57	2,47	2,49	2,55	2,54	2,51
	Oro: psykisk ohälsa	2,76	2,20	2,36	2,59	2,44	2,41	2,51	2,57	2,48
	Oro: åländsk självstyrelse	2,05	2,21	1,99	1,90	2,15	2,14	2,32	2,27	2,13
	Oro: exploatering av människor	2,91	2,39	2,44	2,60	2,61	2,72	2,77	2,78	2,65
	Oro: tekniken tar över	2,52	2,12	2,25	2,24	2,22	2,25	2,42	2,54	2,32
	Oro: Östersjöregionen	2,41	2,21	1,99	2,24	2,31	2,28	2,49	2,55	2,31
	Oro: ekonomisk kris	2,32	2,12	2,14	2,20	2,13	2,13	2,30	2,43	2,22
	Oro: militära konflikter	2,48	2,24	2,35	2,23	2,41	2,23	2,53	2,40	2,36
	Oro: politisk extremism	2,52	2,27	2,20	2,35	2,55	2,28	2,57	2,44	2,39
	Oro: korruption	2,27	2,24	2,08	2,18	2,21	2,18	2,55	2,34	2,25
	Oro: religiösa motsättningar	2,30	2,16	2,03	2,30	2,26	2,08	2,45	2,28	2,23
	Oro: miljöförstöring	3,08	2,77	2,69	2,86	2,89	3,01	3,15	2,94	2,92
	Oro: människor på flykt	2,88	2,54	2,55	2,66	2,61	2,68	2,92	2,83	2,71
	Oro: europeisk sammanhållning	2,40	2,27	2,09	2,29	2,31	2,32	2,55	2,44	2,33
	Oro: sjukdomsepidemier	2,33	1,96	1,91	2,12	2,15	2,12	2,28	2,30	2,15
	Oro: terrorattacker	2,68	2,15	2,29	2,53	2,37	2,33	2,47	2,52	2,41
	Genomsnittlig oro	2,30	2,03	2,06	2,18	2,14	2,13	2,27	2,19	2,16

Not: Statistiskt signifikanta gruppskillnader är markerade med fet stil ($p < .01$). Tabellen innehåller medeltal för kontinuerliga variabler och procentandelar för kategoriska variabler.

Bilaga 4. Enkät och följebrev

Ålands statistik- och
utredningsbyrå

Enkät nr: 1

Brevnr
23

Sidnr
1 (1)

Datum
26.03.2018

Dnr
ÅSUB 2018/13

namn
adress

Tillitsstudie för Åland 2018

Bästa mottagare,

Graden av *tillit* används som en mått på ett socialt hållbart samhälle. Studier visar att en hög tillit till medmänniskor kan ses som ett slags socialt kapital som bidrar till sammanhållning i samhället. Det här är den första omfattande undersökningen av hur det står till med tilliten i det åländska samhället. Frågorna är utformade för att kunna jämföra resultaten med internationella studier och för att kunna följa upp tilliten på Åland i framtiden. Studien görs på uppdrag av landskapsregeringen och genomförs av Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) i samarbete med Ålands fredsinstitut.

Du är en av de cirka 1 200 ålänningar, som blivit slumpmässigt utvalda att svara på frågorna. Varje svar är betydelsefullt för undersökningens resultat och tillförlitlighet. Svaren samlas in och behandlas endast av ÅSUB som följer statistiklagen för Åland (ÅFS 42/94) samt EU:s dataskyddsförordning (2016/679). Uppgifterna hanteras med sekretess och används enbart för den här undersökningen. Resultaten publiceras så att enskilda personer inte kan identifieras. För lagar och riktlinjer gällande hanteringen av svarsuppgifter, se <http://www.asub.ax/sv/om-asub/lagar-och-riktlinjer>.

Resultaten redovisas i en rapport på ÅSUB:s hemsida (www.asub.ax) under hösten 2018. Bland dem som svarar på enkäten lottar vi ut 150 euro. Frågeformuläret är numrerat för att kunna dra en vinnare bland dem som svarat och för att undvika onödiga påminnelser. Det tar cirka 10–20 minuter att svara på frågorna.

Enkäten kan besvaras elektroniskt på länken: www.asub.ax/tillit
Ange då ditt personliga enkätnummer 1 i svarsrutan högst upp till höger!

Annars fyller du i pappersenkäten och använder det bifogade svarskuvertet.

The questionnaire is available in English via <http://www.asub.ax/trust>

Vänligen skicka in ditt svar senast **onsdagen den 11 april 2018**.

Frågor gällande undersökningen besvaras av Sanna Roos, (tel. 25495) eller Katarina Fellman (tel. 25492) eller per e-post: sanna.roos@asub.ax och katarina.fellman@asub.ax.

Stort tack för din medverkan!

Postadress:
Pb 1187
AX-22111 MARIEHAMN, Åland

Telefon:
+358 18 25 490*

E-post
info@asub.ax
www.asub.ax

Tillitsstudie 2018

Nedan ställer vi frågor om dig och din känsla av tillit. Kryssa i alternativet som bäst passar dig. Vänligen fyll i blanketten tydligt - svaren läses maskinellt, tack!

FRÅGOR OM DIG

1. Jag är ☐ kvinna ☐ man ☐ kan inte svara/vill inte svara

2. Mitt födelseår _____

3. Jag är född ☐ på Åland ☐ i övriga Finland ☐ i Sverige ☐ i övriga Norden ☐ i övriga världen

4. Jag bor ☐ i Mariehamn ☐ på landsbygden ☐ i skärgården

5. Hur länge har du bott på Åland?

- ☐ Född här, vistats perioder mindre än 3 år utanför Åland (t.ex. studier)
- ☐ Född här, har åtminstone en period bott sammanhängande mer än 3 år utanför Åland
- ☐ Inflyttad, har bott här sammanhängande mer än 3 år
- ☐ Inflyttad, har bott här sammanhängande mindre än 3 år

6. I mitt hushåll bor _____ vuxna och _____ barn (under 18 år)

(Fyll i antalet vuxna och barn under 18 år som bor i ditt hushåll.)

7. Min högsta avslutade utbildning: ☐ grundskola/folkskola/mellanskola
☐ yrkesskola/institut/gymnasium
☐ universitet/högskola
☐ ingen/går i grundskolan

8. Min nuvarande sysselsättning: ☐ arbetstagare/tjänsteman

Välj din huvudsakliga sysselsättning även om du är sjukskriven.

- ☐ arbetsgivare/företagare/lantbrukare
- ☐ elev/studerande
- ☐ arbetslös
- ☐ pensionär
- ☐ föräldra- eller vårdledig/övrigt hemarbete
- ☐ annat, vad?

9. Har du under de senaste 5 åren varit arbetslös sammanhängande i minst 3 månader? ☐ Ja

☐ Nej

☐ Kan inte svara

10. Hur har enligt din mening din egen ekonomiska situation förändrats under de senaste 12 månaderna?

- ☐ Förbättrats
- ☐ Förblivit ungefär densamma
- ☐ Försämrats

11. Allt som allt, hur skulle du beskriva din nuvarande hälsa?

- ☐ Mycket bra
☐ Bra
☐ Någorlunda
☐ Dålig
☐ Mycket dålig
☐ Kan inte svara

12. På det hela taget, hur nöjd är du med ditt liv i stort nuförtiden?

Välj ett alternativ mellan 1 = Extremt missnöjd och 10 = Extremt nöjd

Extremt missnöjd

Extremt nöjd

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

TILLIT OCH TRYGGHET

13. Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande institutioner och grupper sköter sitt arbete?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Regeringen på Åland	☐	☐	☐	☐	☐
Polisen	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐
Det sociala trygghetssystemet (t.ex. äldreomsorg, sociala stöd)	☐	☐	☐	☐	☐
Gränsbevakningen	☐	☐	☐	☐	☐
Lagtinget på Åland	☐	☐	☐	☐	☐
Bankerna	☐	☐	☐	☐	☐
De fackliga organisationerna	☐	☐	☐	☐	☐
Tidningarna (i allmänhet)	☐	☐	☐	☐	☐
Radio och tv (i allmänhet)	☐	☐	☐	☐	☐
Utbildningssystemet	☐	☐	☐	☐	☐
Internationella storföretag	☐	☐	☐	☐	☐
Företag verksamma på Åland	☐	☐	☐	☐	☐
Kyrkliga samfund	☐	☐	☐	☐	☐
Domstolarna	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunala beslutsfattare	☐	☐	☐	☐	☐
De politiska partierna	☐	☐	☐	☐	☐
Miljöorganisationer	☐	☐	☐	☐	☐
Humanitära organisationer	☐	☐	☐	☐	☐
Försvarsmakten i Finland	☐	☐	☐	☐	☐
Finlands regering	☐	☐	☐	☐	☐
EU (Europeiska Unionen)	☐	☐	☐	☐	☐
NATO (Nordatlantiska fördragsorganisationen)	☐	☐	☐	☐	☐
FN (Förenta Nationerna)	☐	☐	☐	☐	☐

14. Skulle du säga att man i allmänhet kan lita på de flesta människor eller att man inte kan vara nog försiktig när man har att göra med andra människor?

Välj ett alternativ mellan 0 = Man kan inte vara nog försiktig och 10 = Man kan lita på de flesta människor

Man kan inte vara
nog försiktig

Man kan lita på
de flesta
människor

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

15. Enligt din uppfattning, i vilken utsträckning kan du lita på...

	<i>Litar fullständigt</i>	<i>Litar ganska mycket</i>	<i>Litar varken mycket eller lite</i>	<i>Litar ganska lite</i>	<i>Litar inte alls</i>
dina familjemedlemmar?	☐	☐	☐	☐	☐
människor i det område där du bor?	☐	☐	☐	☐	☐
människor du känner personligen?	☐	☐	☐	☐	☐
människor du träffar för första gången?	☐	☐	☐	☐	☐

16. Har du personligen någon att kontakta...

	<i>Ja</i>	<i>Nej</i>
för hjälp med hushålls- eller trädgårdsarbete som du inte kan göra själv?	☐	☐
för hjälp hemma om du är sjuk och sängliggande för några dagar?	☐	☐
om du känner dig ledsen eller deprimerad och behöver någon att prata med?	☐	☐
för råd vid problem som handlar om familjen?	☐	☐
om du önskar sällskap till en fest eller något annat evenemang?	☐	☐

17. Om du går ut ensam sent en kväll i området där du bor, känner du dig då...

- ☐ mycket trygg
- ☐ ganska trygg
- ☐ ganska otrygg
- ☐ mycket otrygg
- ☐ Jag går aldrig ut ensam sent på kvällarna

18. På det hela taget, tror du att antalet brott på Åland har ökat, minskat eller varit oförändrat de senaste 3 åren?

- ☐ Ökat kraftigt
- ☐ Ökat något
- ☐ Varit oförändrat
- ☐ Minskat något
- ☐ Minskat kraftigt

19. Skulle du säga att du tillhör en grupp som är diskriminerad på Åland?

- ☐ Ja, på vilka grunder (t.ex. kön, etnisk tillhörighet)? _____
- ☐ Nej
- ☐ Kan inte säga

POLITIK, SAMHÄLLE OCH DEMOKRATI

20. Hur intresserad är du i allmänhet av politik?
- ☐ Mycket intresserad
- ☐ Ganska intresserad
- ☐ Inte särskilt intresserad
- ☐ Inte alls intresserad

21. Har du under de senaste 12 månaderna gjort något av följande?

	Ja	Nej	Kan inte svara
Utfört frivilligarbete i en ideell organisation eller förening?	☐	☐	☐
Använt eller synliggjort kampanjmaterial, t.ex. en knapp, dekal eller dylikt?	☐	☐	☐
Skrivit på en medborgaradress eller -vädjan?	☐	☐	☐
Deltagit i en laglig demonstration?	☐	☐	☐
Bojkottat, dvs. låtit bli eller undvikit att köpa vissa produkter?	☐	☐	☐

22. Skulle du rösta om det var ett allmänt val imorgon?
- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte/kan inte svara
- ☐ Har ingen rösträtt

23. Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i :

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Varken nöjd eller missnöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
EU	☐	☐	☐	☐	☐
Finland	☐	☐	☐	☐	☐
Åland	☐	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐

NYHETER OCH MEDIA

24. Hur ofta brukar du ta del av följande nyhetstjänster?

Nyheter från...	Minst 5 dagar/vecka	1-4 dagar/vecka	Mer sällan eller aldrig
Åländska radio- och tv-kanaler	☐	☐	☐
finländska radio- och tv-kanaler	☐	☐	☐
svenska radio- och tv-kanaler	☐	☐	☐
andra internationella radio- och tv-kanaler	☐	☐	☐

Nyheter från...	Minst 5 dagar/vecka	1-4 dagar/vecka	Mer sällan eller aldrig
Åländska tidningar	☐	☐	☐
finländska tidningar	☐	☐	☐
svenska tidningar	☐	☐	☐
andra internationella tidningar	☐	☐	☐

25. Hur brukar du ta del av nyheterna?

	Minst 5 dagar/vecka	1-4 dagar/vecka	Mer sällan eller aldrig
Genom public service (t.ex. SR, SVT, YLE)	☐	☐	☐
Genom privata och kommersiella aktörer/mediehus	☐	☐	☐
Genom medier utan ansvarig utgivare	☐	☐	☐

AKTUELLA SAMHÄLLSFRÅGOR

26. Anser du att Åland i fall av en militär konflikt mellan stormakterna är säkrare eller osäkrare p.g.a. demilitariseringen?

- ☐ Säkrare
☐ Osäkrare
☐ Lika säker/osäker
☐ Kan inte säga

27. Människan kan känna samhörighet med olika områden. I vilken mån identifierar du dig eller upplever samhörighet med de nedan nämnda? Välj ett alternativ mellan 1 = Inte alls och 5 = Mycket starkt

	Inte alls					Mycket starkt				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Åland	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Finland	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Norden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Europa och/eller EU	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annat område	☐	☐	☐	☐	☐	Vilket? _____				

28. Hur mycket bekymrar följande dig med tanke på framtiden?

	<i>Inte alls (1)</i>	<i>Något (2)</i>	<i>Rätt mycket (3)</i>	<i>Mycket (4)</i>	<i>Kan inte säga</i>
<i>I ditt eget eller din familjs liv</i>					
Egen eller en närståendes bruk av rusmedel	☐	☐	☐	☐	☐
Ökade ekonomiska problem	☐	☐	☐	☐	☐
Våld i nära relationer	☐	☐	☐	☐	☐
Mobbning i skolan eller på arbetsplatsen	☐	☐	☐	☐	☐
Ensamhet	☐	☐	☐	☐	☐
En allvarlig sjukdom	☐	☐	☐	☐	☐
Datasäkerhets- eller datanätsproblem på internet	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Generellt på Åland</i>					
Försämrade socialservice	☐	☐	☐	☐	☐
Försämrade hälsovårdstjänster	☐	☐	☐	☐	☐
Försämrade grundundervisning	☐	☐	☐	☐	☐
Våldsbrott	☐	☐	☐	☐	☐
Försvagade polistjänster	☐	☐	☐	☐	☐
Narkotikabruket	☐	☐	☐	☐	☐
Alkoholkonsumtionen	☐	☐	☐	☐	☐
Spelmissbruket	☐	☐	☐	☐	☐
Utanförskap	☐	☐	☐	☐	☐
Ökad främlingsfientlighet	☐	☐	☐	☐	☐
Ökad arbetslöshet	☐	☐	☐	☐	☐
Ökad stress i arbetslivet	☐	☐	☐	☐	☐
Ökad psykisk ohälsa	☐	☐	☐	☐	☐
Försvagad åländsk självstyrelse	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Internationellt</i>					
Exploatering av människor (t.ex. barnarbete, trafficking, internetporr)	☐	☐	☐	☐	☐
Att tekniken tar över människans liv	☐	☐	☐	☐	☐
Säkerheten i Östersjöregionen	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonomisk kris	☐	☐	☐	☐	☐
Militära konflikter	☐	☐	☐	☐	☐
Politisk extremism	☐	☐	☐	☐	☐
Utbredd korruption	☐	☐	☐	☐	☐
Religiösa motsättningar	☐	☐	☐	☐	☐
Miljöförstöring	☐	☐	☐	☐	☐
Ökat antal människor på flykt	☐	☐	☐	☐	☐
Försvagad europeisk sammanhållning	☐	☐	☐	☐	☐
Omfattande sjukdomsepidemier	☐	☐	☐	☐	☐
Risken för terrorattacker	☐	☐	☐	☐	☐
Annat, vad?	☐	☐	☐	☐	☐

Här kan du skriva eventuella andra kommentarer:

Tack för din medverkan!

Slutnoterna

Kapitel 4.

- ii ANOVA: Welch's $F_{2,319} = 14.76, p < .001$, grundskola/folkskola/mellanskola: $M = 6.17, SD = 2.26$, yrkesskola/institut/gymnasium: $M = 6.42, SD = 2.22$, universitet/högskola: $M = 7.23, SD = 1.95$.
- iii T-test: $X^2(1) = -3.47, p = .001$, arbetslösa: $M = 5.32, SD = 2.82$; ej arbetslösa: $M = 6.81, SD = 2.07$.
- iv Korstabulering: $X^2(20) = 49.40, p < .001$.
- v Korrelation: familjemedlemmar $r = -.24, p < .001$; känner personligen $r = -.34, p < .001$; bor i området $r = -.41, p < .001$; träffar för första gången $r = -.47, p < .001$.
- vi ANOVA: Personligen: Welch's $F_{2,310} = 6.67, p = .001$, universitet/högskola: $M = 1.65, SD = .54$; yrkesskola/institut/gymnasium: $M = 1.83, SD = .63$. Första gången: Welch's $F_{2,302} = 6.62, p = .002$, universitet/högskola: $M = 2.79, SD = .77$; grundskola/folkskola/mellanskola: $M = 3.12, SD = .88$.
- vii T-test: $X^2(47) = 3.15, p = .003$, arbetslösa: $M = 1.66, SD = .87$; ej arbetslösa: $M = 1.25, SD = .53$.
- viii T-test: $X^2(49) = 2.85, p = .006$, arbetslösa: $M = 2.44, SD = .89$; ej arbetslösa: $M = 2.06, SD = .70$.
- ix T-test: $X^2(625) = 2.78, p = .006$, arbetslösa: $M = 1.99, SD = .85$; ej arbetslösa: $M = 1.73, SD = .59$.
- x T-test: $X^2(48) = 3.05, p = .004$, arbetslösa: $M = 3.37, SD = 1.03$; ej arbetslösa: $M = 2.89, SD = .73$.
- xi Korstabulering: $X^2(1) = 7.71, p = .005$. Observera att svarsalternativet inte har ett signifikant samband med mellanmänsklig tillit (kapitel 4).
- xii Korstabulering: $X^2(1) = 8.46, p = .004$.
- xiii Korstabulering: $X^2(1) = 14.57, p < .001$; $X^2(1) = 22.70, p < .001$; $X^2(1) = 7.28, p = .007$; $X^2(1) = 8.46, p = .004$; $X^2(1) = 8.17, p = .004$.
- xiv Korstabulering: $X^2(2) = 10.10, p = .006$. Observera att svarsalternativet inte har ett signifikant samband med mellanmänsklig tillit (kapitel 4).
- xv T-test: $t(576) = 7.93, p < .001$.
- xvi Korstabulering: $X^2(4) = 84.69, p < .001$.
- xvii ANOVA: Welch's $F_{2,164} = 29.99, p < .001$.
- xviii ANOVA: utbildning Welch's $F_{2,275} = 6.20, p = .002$.
- xix Korrelation: $r = -.26, p < .001$.
- xx T-test: $t(570) = -2.61, p = .009$.
- xxi ANOVA: Welch's $F_{2,324} = 14.07, p < .001$.
- xxii Korstabulering: $X^2(6) = 23.10, p = .001$.
- xxiii Korrelation: $r = -.23, p < .001$, diskriminerade $M = 5.9, SD = 2.6$ ej diskriminerade $M = 6.7, SD = 2.1$.
- xxiv Korrelationerna varierade mellan $r = -.11$ och $r = -.30$. Endast punkten för internationella storföretag var statistiskt icke-signifikant.
- xxv T-Test: Regeringen på Åland: $t(668) = -3.55, p < .001$, kvinnor: $M = 3.05, SD = .98$; män: $M = 3.33, SD = 1.04$; de fackliga organisationerna: $t(617) = -3.39, p = .001$, kvinnor: $M = 2.83, SD = .81$; män: $M = 3.08, SD = 1.03$; tidningarna: $t(667) = -3.34, p = .001$, kvinnor: $M = 2.58, SD = .80$; män: $M = 2.81, SD = .93$; kyrkliga samfund: $t(659) = -5.05, p < .001$, kvinnor: $M = 2.65, SD = .89$; män: $M = 3.03, SD = 1.05$; kommunala beslutsfattare: $t(663) = -2.63, p = .009$, kvinnor: $M = 2.99, SD = .89$; män: $M = 3.17, SD = .94$; de politiska partierna: $t(663) = -3.57, p < .001$, kvinnor: $M = 3.24, SD = .84$; män: $M = 3.47, SD = .86$; miljöorganisationer: $t(662) = -6.34, p < .001$, kvinnor: $M = 2.58, SD = .89$; män: $M = 3.05, SD = 1.03$; humanitära organisationer: $t(653) = -3.59, p < .001$, kvinnor: $M = 2.50, SD = .83$; män: $M = 2.74, SD = .90$; Finlands regering: $t(659) = -2.99, p = .003$, kvinnor: $M = 2.88, SD = .95$; män: $M = 3.11, SD = 1.06$; EU: $t(650) = -3.24, p = .001$, kvinnor: $M = 2.92, SD = .93$; män: $M = 3.17, SD = 1.08$; FN: $t(656) = -3.25, p = .001$, kvinnor: $M = 2.63, SD = .86$; män: $M = 2.86, SD = .96$.
- xxvi ANOVA: Åländska företag: Welch's $F_{5,305} = 6.45, p < .001$, 16–29 år: $M = 2.13, SD = .66$; 50 år och äldre: $M = 2.40–2.58, SD = .68–.75$; humanitära organisationer: $F_{5,648} = 13.07, p = .004$, 16–29 år: $M = 2.44, SD = .81$; 60–69 år: $M = 2.85, SD = .94$.
- xxvii ANOVA: Regeringen på Åland: Welch's $F_{2,134} = 16.14, p < .001$, skärgården: $M = 3.76, SD = .98$; landsbygden: $M = 3.30, SD = 1.05$; Mariehamn: $M = 3.00, SD = .95$; lagtinget: $F_{2,665} = 9.68, p < .001$, skärgården: $M = 3.48, SD = 1.00$; landsbygden: $M = 3.11, SD = .91$; Mariehamn: $M = 2.92, SD = .88$; miljöorganisationer: $F_{2,661} = 7.59, p = .001$, skärgården: $M = 3.26, SD = 1.13$; Mariehamn: $M = 2.70, SD = .93$.
- xxviii T-test: Regeringen på Åland: $t(619) = 5.84, p < .001$, födda på Åland: $M = 3.37, SD = 1.02$; födda utanför Åland: $M = 2.92, SD = .95$; lagtinget: $t(662) = 3.50, p < .001$, födda på Åland: $M = 3.14, SD = .91$; födda

utanför Åland: $M = 2.89$, $SD = .89$; miljöorganisationer: $t(658) = 2.89$, $p = .004$, födda på Åland: $M = 2.91$, $SD = 1.01$; födda utanför Åland: $M = 2.68$, $SD = .95$; försvarsmakten: $t(654) = 3.30$, $p = .001$, födda på Åland: $M = 2.49$, $SD = .90$; födda utanför Åland: $M = 2.25$, $SD = .87$.

xxix ANOVA: polisen: Welch's $F_{2,300} = 5.30$, $p = .005$, $M = 2.22$, $SD = .94$, respektive $M = 1.92$, $SD = .75$; det sociala trygghetssystemet: $F_{2,660} = 6.35$, $p = .002$, $M = 2.66$, $SD = .96$, respektive $M = 2.48$, $SD = .91$; utbildningssystemet: $F_{2,656} = 5.74$, $p = .003$, $M = 2.60$, $SD = .84$, respektive $M = 2.31$, $SD = .89$; domstolarna: $F_{2,653} = 5.98$, $p = .001$, $M = 2.61$, $SD = .92$, respektive $M = 2.27$, $SD = .86$; humanitära organisationer: $F_{2,645} = 5.02$, $p = .007$, $M = 2.78$, $SD = .91$, respektive $M = 2.49$, $SD = .90$.

xxx T-test: sjukvården: $t(47) = 2.79$, $p = .008$, arbetslösa: $M = 2.68$, $SD = 1.21$; ej arbetslösa: $M = 2.16$, $SD = .86$; regeringen i Finland: ej arbetslösa: $M = 3.03$, $SD = 1.00$; arbetslösa: $M = 2.55$, $SD = 1.07$.

xxxi Korstabulering: regeringen på Åland $X^2(8) = 23.45$, $p = .003$, polisen $X^2(8) = 20.50$, $p = .009$, sjukvården $X^2(8) = 29.04$, $p < .001$, det sociala trygghetssystemet $X^2(8) = 29.64$, $p < .001$, bankerna $X^2(8) = 33.71$, $p < .001$, radio och tv $X^2(8) = 28.68$, $p < .001$, utbildningssystemet $X^2(8) = 23.19$, $p = .003$, internationella storföretag $X^2(8) = 34.78$, $p < .001$, företag verksamma på Åland $X^2(8) = 29.76$, $p < .001$, kyrkliga samfund $X^2(8) = 28.59$, $p < .001$, de politiska partierna $X^2(8) = 22.31$, $p = .004$, miljöorganisationer $X^2(8) = 23.62$, $p = .003$, försvarsmakten i Finland $X^2(8) = 24.65$, $p = .002$, EU $X^2(8) = 26.57$, $p = .001$ och FN $X^2(8) = 27.49$, $p = .001$.

xxxi ANOVA: självskattad hälsa $F_{3,663} = 13.27$, $p < .001$, mycket bra: $M = 7.42$, $SD = 2.09$; bra: $M = 6.80$, $SD = 2.05$; någorlunda: $M = 6.29$, $SD = 2.07$; dålig eller mycket dålig: $M = 4.99$, $SD = 2.70$. Korrelation: nöjdhet med livet $r = .32$.

xxxiii ANOVA: familjemedlemmar Welch's $F_{3,105} = 6.94$, $p < .001$, människor i bostadsområdet Welch's $F_{3,105} = 5.39$, $p < .001$, känner personligen $F_{3,663} = 5.60$, $p = .001$.

xxxiv Korrelation: familjemedlemmar $r = -.32$, $p < .001$; människor i bostadsområdet $r = -.25$, $p < .001$, känner personligen $r = -.21$, $p < .001$; träffar för första gången $r = -.14$, $p < .001$.

xxxv Korstabulering: självskattad hälsa $X^2(3) = 16.98$, $p = .001$; $X^2(1) = 26.09$, $p < .001$; $X^2(1) = 27.13$, $p < .001$; $X^2(1) = 26.38$, $p < .001$; $X^2(1) = 30.55$, $p < .001$. Korrelation (nöjdhet med livet): hushållsarbete $r = -.14$, $p < .001$; sjuk $r = -.19$, $p < .001$; ledsen $r = -.24$, $p < .001$; problem med familjen $r = -.27$, $p < .001$; sällskap $r = -.24$, $p < .001$.

xxxvi ANOVA: hälsa Welch's $F_{3,97} = 97.44$, $p < .001$; korrelation: nöjdhet $r = -.21$, $p < .001$.

xxxvii ANOVA: polisen Welch's $F_{3,105} = 8.01$, $p < .001$; sjukvården Welch's $F_{3,112} = 7.81$, $p < .001$; det sociala trygghetssystemet $F_{3,108} = 7.82$, $p < .001$; bankerna Welch's $F_{3,105} = 7.28$, $p < .001$; utbildningssystemet $F_{3,657} = 8.41$, $p < .001$; internationella storföretag: $F_{3,652} = 6.93$, $p < .001$; företag verksamma på Åland Welch's $F_{3,106} = 10.59$, $p < .001$; domstolarna $F_{3,655} = 5.95$, $p = .001$; humanitära organisationer $F_{3,646} = 5.53$, $p = .001$; EU Welch's $F_{3,108} = 6.52$, $p < .001$.

xxxviii Korrelation: polisen $r = -.20$, $p < .001$; det sociala trygghetssystemet $r = -.20$, $p < .001$; bankerna $r = -.21$, $p < .001$; domstolarna $r = -.20$, $p < .001$.

Kapitel 5.

xxix T-test: $t(668) = 4.62$, $p < .001$.

xl T-test: Finland: $t(1922) = -5.26$, $p < .001$; Sverige: $t(1546) = -4.54$, $p < .001$.

xli ANOVA: $F_{2,659} = 19.40$, $p < .001$.

xliv Korstabulering: $X^2(1) = 7.63$, $p = .006$.

xlvi Korstabulering: $X^2(5) = 22.04$, $p = .001$.

xlviii Korstabulering: $X^2(10) = 27.61$, $p = .002$.

xlii Korstabulering: Frivilligarbete $X^2(1) = 9.08$, $p = .003$; medborgaradress $X^2(1) = 11.62$, $p = .001$.

xliiii Korstabulering: $X^2(1) = 10.65$, $p = .001$.

xlvii Korstabulering: $X^2(2) = 9.91$, $p = .007$.

xlvix Korstabulering: $X^2(2) = 18.88$, $p < .001$.

xlvi Korstabulering: $X^2(1) = 11.62$, $p = .001$.

i Korstabulering: $X^2(1) = 7.82$, $p = .005$.

li Korstabulering: $X^2(2) = 20.14$, $p < .001$.

lii Korstabulering: $X^2(1) = 24.25$, $p < .001$.

liii Korrelationerna varierade mellan $r = -.20$ (Finland) och $r = -.28$ (Åland), $p < .001$.

liv T-test: EU $t(634) = -3.92$, $p < .001$, kvinnor $M = 2.81$, $SD = .89$, män $M = 3.11$, $SD = 1.11$; Åland: $t(630) = -3.27$, $p = .001$, kvinnor $M = 2.30$, $SD = .84$, män $M = 2.54$, $SD = 1.06$. Svarsalternativen varierade från 'Mycket nöjd' (1) till 'Inte alls nöjd' (5).

lv Korstabulering: $X^2(8) = 26.82$, $p = .001$.

lvi Korrelation (kommun): kommunala beslutsfattare $r = .46$, $p < .001$; de politiska partierna $r = .44$, $p < .001$.

.001; lagtinget på Åland $r = .43, p < .001$. Korrelation (Åland): regeringen på Åland $r = .53, p < .001$; lagtinget på Åland $r = .53, p < .001$. Korrelation (Finland): Finlands regering $r = .54, p < .001$; försvarsmakten i Finland $r = .40, p < .001$. Korrelation (EU): EU $r = .68, p < .001$; FN $r = .47, p < .001$.

lvii ANOVA: $F_{3,660} = 7.34, p < .001$.

lviii Korstabulering: $X^2(3) = 20.70, p < .001$.

lix ANOVA: EU $F_{3,653} = 5.50, p = .001$; Finland $F_{3,651} = 12.97, p < .001$; Åland $F_{3,652} = 4.35, p = .005$; kommun $F_{3,654} = 5.69, p = .001$.

lx Korrelation: Åland $r = -.23, p < .001$; kommun $r = -.23, p < .001$.

Kapitel 6.

lxi Korstabulering: $X^2(2) = 16.52, p < .001$.

lxii Korstabulering: $X^2(10) = 38.95, p < .001$ och $X^2(10) = 34.26, p < .001$.

lxiii Korstabulering: $X^2(10) = 47.14, p < .001$.

lxiv Korstabulering: $X^2(2) = 13.34, p < .001$.

lxv Korstabulering: $X^2(2) = 22.58, p < .001$.

lxvi Korstabulering: $X^2(2) = 23.10, p < .001$ och $X^2(4) = 25.36, p < .001$.

lxvii Korstabulering: $X^2(4) = 34.29, p < .001, X^2(4) = 14.87, p = .005$ och $X^2(4) = 26.38, p < .001$.

lxviii Korstabulering: $X^2(2) = 14.15, p = .001$

lxix Korstabulering: svenska radio- och tv-kanaler: $X^2(4) = 23.47, p < .001$; åländska tidningar: $X^2(4) = 19.05, p = .001$.

lxx Korstabulering: $X^2(2) = 12.81, p < .001$.

lxxi Korstabulering: $X^2(10) = 59.58, p < .001$.

lxxii Korstabulering: $X^2(10) = 39.08, p < .001$. Observera att frekvenserna i åldersgrupperna blev för låga för att statistiskt säkerställa resultatet.

lxxiii Korstabulering: $X^2(4) = 61.50, p < .001$.

lxxiv Korstabulering: $X^2(2) = 17.74, p < .001$.

lxxv Korstabulering: $X^2(4) = 38.68, p < .001$.

lxxvi Korstabulering: $X^2(6) = 21.26, p = .002$.

lxxvii Korrelation: $r = .21, p < .001$.

Kapitel 7.

lxxviii T-test: Miljöförstöring: $t = 4.65, p < .001$; kvinnor $M = 3.08, SD = .87$; män $M = 2.77, SD = .89$. Ökat antal människor på flykt: $t = 4.89, p < .001$; kvinnor $M = 2.88, SD = .87$; män $M = 2.54, SD = .87$.

Exploatering av människor: $t = 7.37, p < .001$; kvinnor $M = 2.91, SD = .90$; män $M = 2.39, SD = .88$.

lxxix ANOVA: Miljöförstöring: $F_{5,652} = 3.43, p = .01$.

lxxx Korrelation: $r = -.27, p < .001$.

lxxxi T-test: Eget liv $t(614) = 3.19, p = .002$; Välfärdsstaten $t(593) = 5.16, p < .001$; Sociala problem och brottslighet $t(604) = 4.27, p < .001$; Psykisk stress $t(596) = 7.48, p < .001$; Ökad utsatthet hos människor och miljö $t(571) = 5.20, p < .001$; Konflikter och krissituationer $t(568) = 5.04, p < .001$.

lxxxii T-test: $t(569) = -3.18, p = .002$, födda på Åland $M = 2.39, SD = .69$; födda utanför Åland $M = 2.58, SD = .65$.

lxxxiii ANOVA: $F_{2,590} = 6.33, p = .002$, grundskola/folkskola/mellanskola $M = 2.14, SD = .74$, yrkesskola/institut/gymnasium $M = 2.27, SD = .76$, universitet/högskola $M = 2.03, SD = .74$.

lxxxiv T-test: $t(561) = 3.35, p = .001$.

lxxxv Korstabulering: Eget liv $X^2(28) = 51.38, p = .005$; Välfärdsstat $X^2(18) = 49.36, p < .001$.

lxxxvi Korrelation: EU $r = .20, p < .001$; Finland $r = .22, p < .001$; Åland $r = .24, p < .001$; Den kommun där man bor $r = .24, p < .001$.

lxxxvii Korrelation: $r = -.24, p < .001$.

lxxxviii Korrelation: Åland $r = .24, p < .001$; EU $r = .22, p < .001$.

lxxxix Finland: $t(642) = 3.23, p = .001$, kvinnor $M = 3.59, SD = 1.15$; män $M = 3.28, SD = 1.28$.

xc T-test: $t(658) = 8.27, p < .001$, födda på Åland $M = 4.58, SD = .80$; födda utanför Åland $M = 4.03, SD = .92$.

xcI T-test: Finland: $t(546) = -2.70, p = .007$, födda på Åland $M = 3.33, SD = 1.15$; födda utanför Åland $M = 3.59, SD = 1.30$; Europa/EU: $t(543) = -2.98, p = .003$, födda på Åland $M = 2.92, SD = 1.03$; födda utanför Åland $M = 3.18, SD = 1.13$; annat: $t(275) = 21.84, p < .001$, födda på Åland $M = 1.65, SD = 1.10$; födda utanför Åland $M = 2.14, SD = 1.46$.

^{xcii} ANOVA: Region: EU/Europa $F_{2,635} = 7.29, p = .001$; annat land Welch's $F_{2,113} = 15.22, p < .001$; Utbildning: Norden $F_{2,287} = 6.27, p = .002$; Europa/EU $F_{2,628} = 5.62, p < .004$.

^{xciii} T-test: Åland $t(47) = -3.31, p = .002$, arbetslösa $M = 3.83, SD = 1.15$; ej arbetslösa $M = 4.41, SD = .83$; Annat land $t(21) = 20.94, p = .005$, arbetslösa $M = 2.90, SD = 1.56$; ej arbetslösa $M = 1.79, SD = 1.26$.

^{xciv} Korstabulering: $X^2(2) = 38.24, p < .001$; $X^2(8) = 33.88, p < .001$.

^{xcv} Korstabulering: $X^2(2) = 12.00, p = .002$.

^{xcvi} ANOVA: Eget liv Welch's $F_{3,93} = 12.77, p < .001$; Välfärdsstat $F_{3,590} = 14.77, p < .001$; Sociala problem och brottslighet $F_{3,598} = 3.99, p = .008$, Psykisk stress $F_{3,588} = 12.56, p < .001$; Konflikter och krissituationer $F_{3,563} = 9.04, p < .001$.

^{xcvii} ANOVA: Norden $F_{3,628} = 6.12, p < .001$; Europa/EU $F_{3,628} = 6.34, p < .001$.

^{xcviii} Korrelation: Åland $r = .20, p < .001$; EU $r = .22, p < .001$.

Kapitel 8.

^{xcix} Polisen ($M = 2.04, SD = .88$), sjukvården ($M = 2.10, SD = .99$) och åländska företag ($M = 2.13, SD = .66$).

^c Korrelation: $r = .21, p < .001$.